

ΕΘΝΙΚΟ & ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
Ίδρυμα νομικών, οικονομικών και πολιτικών επιστημών
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

«Η ελευθερία του τύπου»

Καθηγητής: Α.Γ.Δημητρόπουλος
Μάθημα: Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου
Εξάμηνο: Η΄

Φλωροπούλου Ηλέκτρα-Σία
Α.Μ.:1340200000608

Αθήνα, Ιούνιος 2004

Π ε ρ ι ε χ ό μ ε ν α

1. Εισαγωγή
2. Ετυμολογικά
- 3. Έννοια του τύπου περιεχόμενο
αντικειμενική έννοια—• Υποκειμενική
- Χαρακτηριστικά του τύπου με την αντικειμενική έννοια
- Εμπίπτουν στην έννοια του τύπου, δημοσιεύματα που αποσκοπούν στην

κερδοσκοπία;

4. Διακρίσεις τύπου

- Εν στενή, εν ευρεία εννοία
- Περιοδικός, μη περιοδικός
- Γενικός, ειδικός
- Πληροφοριών, έκφρασης γνώμης
- Ανεξάρτητος, κομματικός εξαρτημένος
- Εθνικός, τοπικός
- Ημερήσιος, εβδομαδιαίος, μηνιαίος
- Νόμιμος, παράνομος

5. Σπουδαιότητα και σκοποί του τύπου

6. Λειτουργίες του τύπου

I. Πληροφοριοδότηση

II. Έλεγχος

III. Ψυχαγωγία

7. Εξέλιξη του τύπου

I. Στην αλλοδαπή

II. Στην Ελλάδα

8. Το περιεχόμενο της ελευθεροτυπίας

9. Η έκταση της συνταγματικής προστασίας κατ' άρθρο 14 Σ

- Γενικά
- Η δυνατότητα δημοσίευσης στοχασμού: το ανώτατο και το κατώτατο όριο

10. Μορφές του συνταγματικού δικαιώματος της ελευθεροτυπίας

I. Υλική ελευθεροτυπία

α. Ελευθερία έκφρασης γνώμης και τύπος

- Γενικά
 - Το δικαίωμα της ανωνυμίας
- ##### β. Ελευθερία πληροφόρησης
- Δικαίωμα το τύπου για πληροφόρηση
 - Υποχρέωση των αρχών προς παροχή πληροφοριών

II. Τυπική ελευθεροτυπία

α. Απαγόρευση λογοκρισίας

β. Απαγόρευση κατάσχεσης

γ. Απαγόρευση κρατικών ή διοικητικών επεμβάσεων στην κυκλοφορία του τύπου

δ. Απαγόρευση κρατικών επεμβάσεων στη σύσταση και τη λειτουργία των επιχειρήσεων τύπου

ε. Καθιέρωση ειδικής διαδικασίας

στ. Θετικές μορφές κατοχύρωσης της τυπικής ελευθεροτυπίας

ζ. Απαγόρευση έκδοσης

11. Ποιες άλλες ειδικότερες ελευθερίες περιλαμβάνει

I. Ελευθερία έκδοσης

- Ελευθερία ίδρυσης και διεύθυνσης επιχείρησης τύπου
- Ελευθερία καθορισμού του είδους, του τόπου και του χρόνου έκδοσης του τύπου
- Ελευθερία επιλογής τίτλου
- Ελευθερία διορισμού προσωπικού

II. Ελευθερία σύνταξης

- Ελευθερία συγκέντρωσης της ύλης
- Δημοσιογραφικό απόρρητο
- Απαγόρευση κρατικής μονοπώλησης ειδήσεων
- Ελευθερία προσανατολισμού

- Ελευθερία επιλογής της ύλης
 - Ελευθερία δημοσίευσης αγγελιών και διαφημίσεων
- III. Ελευθερία εκτύπωσης
- Ελευθερία επιλογής σχήματος, επιφάνειας, έκδοσης και αριθμού αντιτύπων του εντύπου
 - Ελευθερία επιλογής μεθόδου και προσωπικού εκτύπωσης
- IV. Ελευθερία κυκλοφορίας
- Ελευθερία αποστολής
 - Ελευθερία διανομής
 - Ελευθερία πώλησης σε όλους με οποιονδήποτε τρόπο, σε οποιονδήποτε δημόσιο τόπο και οποιονδήποτε χρόνο
 - Ελευθερία επιλογής πωλητών και μεθόδων πωλήσεων
 - οικονομική ελευθερία–Καθορισμός της τιμής πώλησης
 - Δωρεάν διάθεση
 - Ελευθερία άλλης διάδοσης του εντύπου
 - Ελευθερία διαφήμισης του τύπου
- V. Ελευθερία άσκησης επαγγελμάτων του τύπου
- Απαγόρευση κρατικής κηδεμόνευσης οποιασδήποτε οργάνωσης τύπου
 - Ελευθερία προμήθειας και ανάγνωσης του τύπου
12. Φορείς
13. Τριτενέργεια
- Περιορισμοί–14. Οριοθέτηση
- I. Γενικοί περιορισμοί
- II. Νομοθετικοί περιορισμοί
- α. Η προστασία της προσωπικότητας ως περιορισμός της ελευθερίας του τύπου
- Απαραβίαστος πυρήνας της ιδιωτικής ζωής
 - Το απόρρητο της ιδιωτικής ζωής
 - Απαγορεύσεις δημοσιεύσεων που αφορούν την ιδιωτική ζωή
 - Μέσα προστασίας της προσωπικότητας έναντι επεμβάσεων του τύπου
- β. Η προστασία της Δικαιοσύνης ως περιορισμός της ελευθερίας του τύπου
- γ. Ελευθερία του τύπου και τρομοκρατία
- III. Ειδικοί περιορισμοί
- Κατάσχεση
 - Οριστική ή προσωρινή παύση της έκδοσης εντύπου
 - Απάντηση, επανόρθωση
 - Προϋποθέσεις και προσόντα για την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος
- 15. Συμπέρασμα Επίλογος
16. Νομολογία
17. Βιβλιογραφία

Ετυμολογικά

Η λέξη τύπος ετυμολογικά έχει προκύψει από το ρήμα τύπτω, κτυπώ. Σημαίνει το αποτέλεσμα, το παραγόμενο εκ κτυπήματος. Έτσι το σημάδι, η πληγή. Με την πρόοδο, όμως, της γλώσσας του ελληνισμού, έχει η λέξη τύπος λάβει και άλλες περαιτέρω έννοιες, όπως: αποτύπωμα, σχήμα, μορφή, είδος, τρόπος επιβαλλόμενος από τις συνήθειες (ή τα χρηστά ήθη) κ.ά.π. Εν τέλει, η λέξη τύπος ευλόγως κατέληξε να σημαίνει και το σύνολο των εφημερίδων, των περιοδικών και των άλλων εντύπων διατριβών. Αγγλικός όρος: Press, γαλλικός: Presse, γερμανικός: Presse, ισπανικός: Presna και ιταλικός: Stampa. Η τελευταία αυτή σημασία της λέξης τύπος αποδίδει και τη νομική έννοιά του.

Έννοια του Τύπου – Περιεχόμενο

Τύπος είναι κάθε προϊόν, το οποίο προέρχεται από την τυπογραφία ή από άλλο μηχανικό, χημικό ή φωτοχημικό μέσο, με το οποίο επιτυγχάνεται η παραγωγή μεγάλου αριθμού ομοίων αντιτύπων.

Τον ορισμό αυτό της έννοιας του Τύπου τον βρίσκουμε σε ένα παλαιό (1874) περί Τύπου γερμανικό νόμο, από τον οποίο τον παρέλαβε έπειτα (με παραλλαγμένη λεκτική διατύπωση) ο δικός μας νομοθέτης. Βλ. άρθρο 1 του ν. 5060/1931, άρθρο 1 του ν. 1092/1938. Από τον ορισμό δε αυτό τον γενικώς και στην Ελλάδα δεκτό γενόμενο, προκύπτει, ότι δεν εμπίπτουν στην έννοια του Τύπου: (α) τα παραγόμενα με γραφομηχανή αντίτυπα, (β) η φωνογραφία, η ραδιοφωνία, η τηλεόραση, (γ) τα δημόσια θεάματα, (δ) ο κινηματογράφος και όλα τα άλλα παρεμφερή μέσα μετάδοσης λόγου ή παράστασης. Όπως π.χ. τα νεόκοπα βίντεο, βιντεοκασέτες κ.λπ. Συγκεκριμένα, ο όρος τύπος γίνεται αντιληπτός με δύο έννοιες, την υποκειμενική και την αντικειμενική. Με την υποκειμενική έννοια τύπος είναι το υποκείμενο (ή και κατ' επέκταση η μέθοδος) της παραγωγής εντύπων. Με την έννοια αυτή τύπος είναι η εφημερίδα, ως υποκείμενο, μονάδα παραγωγής, το περιοδικό κοκ. Με την έννοια αυτή χρησιμοποιεί το Σύνταγμα τον όρο τύπος στο άρθρο 14 παρ. 2, όταν ορίζει ότι ο τύπος είναι ελεύθερος. Με την αντικειμενική έννοια, τύπος είναι το προϊόν του τύπου με υποκειμενική έννοια. Με την έννοια αυτή ο τύπος ταυτίζεται με το έντυπο, είναι το φύλλο της εφημερίδας, το τεύχος του περιοδικού κ.λπ. Το Σύνταγμα χρησιμοποιεί τον όρο τύπο με την αντικειμενική του έννοια στο άρθρο 14 παρ. 1, όπου ο τύπος γίνεται αντιληπτός ως μέσο έκφρασης των στοχασμών. Στην αντικειμενική αυτή έννοια προσιδιάζει το αρχικό περιεχόμενο της λέξης.

Τύπος ή έντυπο είναι κάθε προϊόν μέσου μαζικής παραγωγής, στο οποίο απεικονίζεται κείμενο ή παράσταση. Ειδικότερα τον τύπο υπό αντικειμενική έννοια συνθέτουν τα εξής χαρακτηριστικά: α) Τύπος σημαίνει καταρχήν το υλικό αντικείμενο, το προϊόν. Η ύλη του προϊόντος είναι αδιάφορη. Τύπο δεν αποτελεί ότι

αποτυπώνεται μόνον σε χαρτί, αλλά σε οποιαδήποτε άλλη ύλη, όπως δέρμα, πλαστικό ξύλο, μέταλλο κ.λπ. β) Για να χαρακτηριστεί το υλικό αντικείμενο ως τύπος έχει σημασία η προέλευσή του. Θα πρέπει δηλαδή να έχει παραχθεί από μέσο μαζικής παραγωγής. Μόνο τα προϊόντα μέσων μαζικής παραγωγής συνιστούν τύπο. Ο αριθμός των τελικά παραχθέντων είναι αδιάφορος. Εκείνο που έχει σημασία είναι ότι το μέσο, η πηγή παραγωγής, έχει την ικανότητα παραγωγής μεγάλου αριθμού όμοιων αντιτύπων. Αντίθετα όμοια αντίτυπα που δεν παρήχθησαν με μέσα μαζικής παραγωγής, δεν συνιστούν τύπο, έστω και αν παρήχθησαν σε μεγάλο αριθμό. Τα χειρόγραφα δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως έντυπα, όσο μεγάλος και να είναι ο αριθμός τους, διότι δεν χρησιμοποιείται μηχανικό, χημικό ή φυσικοχημικό μέσο για τη παραγωγή τους. Κατά την κρατούσα άποψη δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν ως έντυπα τα γραφομηχανημένα κείμενα παρά το ότι για την παραγωγή τους χρησιμοποιείται μηχανικό μέσο. Και τούτο διότι δεν παρήχθησαν από μέσο ικανό να παράγει σε μεγάλους αριθμούς όμοιας παραγωγής. Δεν αποτελεί τύπο το πρωτότυπο, αποτελεί όμως τύπο το φωτοαντίγραφο . γ) Αδιάφορος είναι επίσης ο ειδικότερος τεχνικός τρόπος αναπαραγωγής. Εκείνο που ενδιαφέρει είναι μόνον η δυνατότητα μαζικής αναπαραγωγής. Έτσι ο τύπος μπορεί να είναι προϊόν μηχανικής, χημικής, φυσικοχημικής ή ηλεκτρονικής διαδικασίας. Αλλά και το κριτήριο της παραγωγής αντιτύπων με μέθοδο που να εξασφαλίζει τη δυνατότητα μαζικής αναπαραγωγής, δεν φαίνεται ιδιαίτερα ικανοποιητικό. Με το κριτήριο αυτό αποκλείονται από την προστασία του άρθρου 14 καθόσον δεν συνιστούν «τύπο» χειρόγραφες αφίσες ή εφημερίδες τοίχου, ή και χειρόγραφες αλλά σε μεγάλο αριθμό αναπαραγόμενες, εφημερίδες, προκηρύξεις, ανακοινώσεις κ.λπ. με τις οποίες επιδιώκεται η διάδοση ιδεών και παντοειδών μηνυμάτων.

Κατά την παραδοσιακή αντίληψη, η έννοια του εντύπου είναι ταυτόσημη με την έννοια του τύπου. Η εμφάνιση όμως και ο σημαντικός ρόλος που παίζουν μερικές φορές, σε δικτατορικά προπάντων καθεστώτα, οι λεγόμενες «εφημερίδες του τοίχου» (όπως οι περίφημες εφημερίδες του Πεκίνου) επιβάλλουν την ανάλογη μεταχείρισή τους με τις έντυπες εφημερίδες, όπου βέβαια η ίση μεταχείριση είναι νοητή από την φύση των πραγμάτων, π.χ. σχετικά με την απαγόρευση της λογοκρισίας, ενώ αντιθέτως δεν νοείται εδώ ανάλογη εφαρμογή της ελευθερίας της κυκλοφορίας. Αντιθέτως, η αναγραφή λέξεων, συνθημάτων, παραστάσεων ή συμβόλων στους τοίχους ή άλλες επιφάνειες αποτελεί εκδήλωση της γνώμης εγγράφως, αλλά όχι δια του τύπου. Δεν απολαμβάνει επομένως της αυξημένης προστασίας που παρέχει το Σύνταγμα στον τύπο, αλλά μπορεί π.χ. να υποβληθεί δια ή βάσει νόμου σε προληπτικά μέτρα, τα οποία απαγορεύονται στον τύπο. Ανάλογη εφαρμογή με τις έντυπες εφημερίδες επιβάλλεται όμως στην περίπτωση των πολλαπλά αντιγραφόμενων «εφημερίδων» που κυκλοφορούν μυστικά σε δικτατορικά καθεστώτα, όπως εκείνα του «υπαρκτού σοσιαλισμού» της ανατολικής Ευρώπης. Η μέθοδος εκτύπωσης αποτελεί δευτερεύον κριτήριο. Πρωτεύουσα σημασία έχει η δυνατότητα διάδοσης σε ευρύτερο κύκλο προσώπων, χωρίς να είναι απαραίτητο να πρόκειται για αόριστο αριθμό προσώπων. Η εις τους τοίχους αναγραφή λέξεων, φράσεων, παραστάσεως ή συμβόλων δεν αποτελεί τύπο κατά την έννοια του άρθρου 14 παρ. 2. δ) Η μορφή του περιεχομένου του εντύπου είναι επίσης αδιάφορη. Το έντυπο μπορεί να απεικονίζει κείμενο, φωτογραφίες ή παραστάσεις. Για να πρόκειται περί τύπου θα πρέπει το περιεχόμενο του εντύπου να γίνεται άμεσα αντιληπτό με την αίσθηση της όρασης. Δεν υπάγονται στην έννοια του τύπου αποτυπώσεις ήχων ή κινητών εικόνων. Δεν υπάγονται στην έννοια του τύπου οι φωνογραφικές πλάκες ή κασέτες μαγνητοφώνων γιατί δεν πρόκειται για αναμετάδοση κειμένων ή παραστάσεων αλλά για αναμετάδοση ήχων . Κατά το άρθρο 15 παρ. 1 του ισχύοντος

συντάγματος “οι προστατευτικές για το τύπο διατάξεις του άρθρου 14 δεν εφαρμόζονται στον κινηματογράφο, τη φωνογραφία, τη ραδιοφωνία, τη τηλεόραση και κάθε άλλο παρεμφερές μέσο μετάδοσης λόγου ή παράστασης . Δεν τίθεται επομένως ζήτημα, για το αν αποτελούν “τύπο” τα μέσα αυτά. ε) Το σύμφωνα με τα παραπάνω υλικό προϊόν συνιστά τύπο εφόσον περιέχει αντικειμενικά ή υποκειμενική μήνυμα με την ευρύτερη έννοια του όρου του οποίου επιδιώκεται η διάδοση. “Τύπο” προστατευόμενο με το άρθρο 14 δεν συνιστά οποιοδήποτε έντυπο, αλλά μόνον εκείνο στο οποίο περιέχεται έκφραση γνώμης. Για τον λόγο αυτό, απλές διακοσμητικές παραστάσεις δεν συνιστούν τύπο . Αντικείμενο της συνταγματικής προστασίας είναι κάθε προϊόν με την ευρεία αυτή έννοια. Σύμφωνα με τον ορισμό του τύπου εις αυτόν υπάγονται όχι μόνο οι εφημερίδες και τα περιοδικά, αλλά και τα βιβλία και τα φυλλάδια, οι φωτογραφίες και τα μετάλλια κ.λπ.

Με τη στενή έννοια του όρου τύπος αποκαλείται η τυπογραφία, η δημοσιογραφία στο σύνολό της, το σύνολο των εκδιδόμενων βιβλίων, εφημερίδων και κάθε φύσης πολιτικών επιστημονικών κ.λπ. περιοδικών. Με μια ακόμη στενότερη υποκειμενική έννοια, ο όρος τύπος σημαίνει τον δημοσιο-γραφικό (και κυρίως αλλ’ όχι μόνον τον ημερήσιο) τύπο. Ιδιαίτερη θέση μεταξύ των εντύπων κατέχουν οι εφημερίδες. Τίθεται, τέλος, το ερώτημα αν στην έννοια του Τύπου εμπίπτουν μόνον τα δημοσιεύματα, όσα αποβλέπουν σε ιδεολογικούς σκοπούς ή και όσα σκοπούν στην κερδοσκοπία. Η ορθή γνώμη είναι, ότι από την έννοια του Τύπου δεν μπορούμε να αποκλείσουμε τα δημοσιεύματα, τα οποία τείνουν στην κερδοσκοπία. Τούτο δε τόσο περισσότερο, όσο σαφής διάκριση μεταξύ δημοσιευμάτων, που αποβλέπουν αποκλειστικώς σε σκοπούς ιδεολογικούς και δημοσιευμάτων, που αποσκοπούν αποκλειστικώς στην κερδοσκοπία δε μπορεί να υπάρξει.

Διακρίσεις του Τύπου

Ο Τύπος διακρίνεται σε πολλές κατηγορίες. Ιδίως δε:

- α. Σε Τύπο εν στενή εννοία και σε Τύπο εν ευρεία εννοία. Τύπος εν στενή εννοία είναι τα παραγόμενα με την τυπογραφία προϊόντα. Τύπος εν ευρεία εννοία είναι τα προϊόντα, όσα παράγονται με κάθε άλλο μηχανικό, χημικό ή φωτοχημικό μέσο.
- β. Σε Τύπο περιοδικό και σε Τύπο μη περιοδικό. Περιοδικός Τύπος είναι ο κατά τα τακτά χρονικά διαστήματα συνεχώς εκδιδόμενος. Όπως π.χ. οι εφημερίδες, τα περιοδικά κ.λπ. Μεταξύ όμως, εφημερίδας και περιοδικού γίνεται κατά το νόμο η εξής διάκριση. Εφημερίδα είναι κάθε έντυπο, το οποίο εκδίδεται ημερησίως ή και κατά μεγαλύτερα (τακτά όμως) χρονικά διαστήματα, όχι πέρα του ενός μηνός (π.χ. κάθε εβδομάδα κ.λπ.) και το οποίο περιέχει ύλη γενικού πολιτικού και κοινωνικού ενδιαφέροντος (ειδήσεις, κρίσεις επί ζητημάτων που απασχολούν τη δημοσία γνώμη, αναγγελίες, διαφημίσεις κ.λπ.). Περιοδικό, αντιθέτως, είναι κάθε έντυπο, το οποίο εκδίδεται τουλάχιστον κατά τριμηνία (π.χ. κάθε εβδομάδα, κατά 15μερο, κατά μήνα, κατά τριμηνία) σε τακτές εκδόσεις και το οποίο περιέχει ύλη, μη δυναμένη να προσδώσει σε αυτό την έννοια της εφημερίδας (π.χ. το λογοτεχνικό περιοδικό, το επιστημονικό [νομικό, ιατρικό κ.λπ.] περιοδικό ή το περιοδικό γενικής ύλης). Δεν αποτελεί περιοδικό το βιβλίο, που εκδίδεται κατά τεύχη ή η εγκυκλοπαίδεια. Μη περιοδικός Τύπος είναι ο εκδιδόμενος όχι συνεχώς, κατά τακτά χρονικά διαστήματα αλλά εφ’ άπαξ ή ακανονίστως. Στην κατηγορία αυτή του μη περιοδικού Τύπου εμπίπτουν τα βιβλία, τα φυλλάδια, οι προκηρύξεις κ.λπ.

- γ. Σε Τύπο γενικό και σε Τύπο ειδικό. Η διάκριση αυτή στηρίζεται στο κριτήριο του κύκλου, στον οποίο απευθύνεται ο Τύπος. Τύπος γενικά είναι ο απευθυνόμενος στο σύνολο του (ελληνικού) κοινού. Τύπος ειδικός είναι ο απευθυνόμενος σε ορισμένη κατηγορία ειδικευμένων προσώπων (όπως π.χ. τύπος επιστημονικός [νομικός, ιατρικός κ.λπ.], επαγγελματικός, συνδικαλιστικός, οικονομικός).
- δ. Σε Τύπο πληροφοριών και σε Τύπο εκφράσεως γνώμης. Η διάκριση, όμως, αυτή του Τύπου είναι δυσδιάκριτη.
- ε. Σε Τύπο ανεξάρτητο και Τύπο κομματικώς εξαρτημένο. Η διάκριση είναι σαφής και δεν χρειάζεται διευκρινίσεις.
- στ. Σε Τύπο εθνικό και Τύπο τοπικό. Εθνικός Τύπος είναι ο κυκλοφορών σε ολόκληρη την επικράτεια, τοπικός δε ο κυκλοφορών σε ορισμένο, στενότερο της επικρατείας, γεωγραφικό χώρο (π.χ. ο επαρχιακός Τύπος).
- ζ. Σε Τύπο ημερήσιο, εβδομαδιαίο και μηνιαίο αναλόγως του χρόνου της εκδόσεώς του.
- η. Σε Τύπο νόμιμο και σε Τύπο παράνομο, αναλόγως του νομίμου ή παρανόμου τρόπου κυκλοφορίας του. Αναφέραμε δε τη διάκριση αυτή, διότι ενίοτε π.χ. σε ανώμαλες περιστάσεις, όπως επί κατοχής (1941-1944) ο παράνομος Τύπος είναι στη συνείδηση του λαού νομιμότερος του νομίμου.

Σπουδαιότητα και σκοποί του Τύπου

Η σπουδαιότητα του Τύπου είναι πολύ μεγάλη στη νεώτερη συγκρότηση των ελευθέρων κοινωνιών. Διότι με τον Τύπο, πρώτον, συντελείται η διακίνηση των ιδεών μεταξύ των μελών μιας κοινωνίας και η πληροφόρηση αυτών για τα τρέχοντα (φλέγοντα ή άλλα) ζητήματα. Από της απόψεως αυτής, ο Τύπος καταλύει την απομόνωση των μελών μιας κοινωνίας και διαδραματίζει ρόλο χρυσού κρίκου μεταξύ αυτών. Έπειτα, με τον Τύπο ασκείται δραστικός (ίσως ο δραστικότερος) έλεγχος των οργάνων της κρατικής εξουσίας. Πράγμα το οποίο συντελεί στην αποτροπή των καταχρήσεων αυτής. Ως χαρακτηριστική περίπτωση δραστικού ελέγχου της κρατικής εξουσίας αναφέρουμε το δημοσίευμα με τον τίτλο: "Κατηγορώ" του Αιμιλίου Ζολά (1840-1902), το οποίο συνήγειρε τον φιλελεύθερο κόσμο όχι μόνο της Γαλλίας στην υπόθεση Ντρεϋφύς και συνετέλεσε στην αναθεώρηση της δίκης του. Εξ' ου ο Τύπος έχει ονομασθεί τετάρτη εξουσία. Ή καλύτερα η τετάρτη του κράτους λειτουργία. Τελικά ο Τύπος (ο ελεύθερος Τύπος) συνιστά την σπουδαιότερη προϋπόθεση του δημοκρατικού πολιτεύματος. Αλλ' όλα αυτά τελούν υπό την προϋπόθεση, ότι και ο Τύπος βρίσκεται στην απαιτούμενη ποιοτική στάθμη. Είναι δηλαδή σοβαρός, υπεύθυνος, δεν σκανδαλοθηρεί, δεν παραπλανά τον αναγνώστη, δεν καλλιεργεί τα ταπεινότερα των αισθημάτων, δεν εξολισθαίνει σε αβασάνιστες και απροβλημάτιστες κρίσεις.

Ειδικότερα, ο τύπος αποβλέπει στους εξής σκοπούς:

- i) Πληροφορεί το κοινό επί ζητημάτων γενικού ενδιαφέροντος και τα σχολιάζει.
- ii) Ασκει κριτικό έλεγχο στις πράξεις των κρατικών οργάνων.
- iii) Ψυχαγωγεί .

Οι λειτουργίες του τύπου

I. Πληροφοριοδότηση

Η πληροφοριοδότηση αποτελεί στοιχείο αναγκαίο για τη δημοκρατική μορφή του πολιτεύματος, διότι ο πολίτης καλείται να κρίνει και να αποφασίζει επί των θεμάτων

της δημόσιας ζωής, πράγμα το οποίο χωρίς ενημέρωση επί της τρέχουσας κατάστασης δεν θα ήταν δυνατό. Μόνον δια του τύπου είναι δυνατή η συγκέντρωση πληροφοριών σε διεθνή κλίμακα επιτρέπouσα τη διαλεύκανση των βαθύτερων συναρτήσεων και εξαρτήσεων των τοπικών γεγονότων, τα οποία άλλως θα παρέμεναν ανεξήγητα. Άλλωστε, η πληροφοριοδότηση δεν εξαντλείται στην απλή ειδησεογραφία, η οποία αποτελεί την πρώτη ύλη προς διαμόρφωση γνώμης, αλλά αναφέρεται και σε ποικίλα σχόλια, τα οποία λόγω της τεραστίας εκτάσεως των ειδικότερων τομέων, διευκολύνουν τον προσανατολισμό του αναγνώστη και την κατανόηση των εσωτερικών συσχετίσεων των φαινομένων της δημόσιας ζωής. Εκτός από την παράθεση γεγονότων, παραθέτει γνώμες και τις σχολιάζει. Η κριτική επί όλων των εκδηλώσεων κοινωνικής σημασίας συνιστά (και κατά την ανάλυση του άρθρου 367 Π.Κ.) σοβαρότατη αποστολή του τύπου και λειτουργικό στοιχείο της δημοκρατίας, διότι δίνει τη δυνατότητα ελεύθερης στάθμισης και αξιολόγησης, η οποία είναι αναγκαία για τη διαφώτιση του κοινού επί της απόδοσης και της προσφοράς των προσώπων της «επικαιρικής ιστορίας». Εάν δε ληφθεί υπόψη ότι η πνευματική τροφή της μεγάλης μάζας του πληθυσμού λαμβάνεται κυρίως από τις εφημερίδες καθίσταται προφανής η σημασία του τύπου από απόψεως παιδαγωγικής και διαμόρφωσης της κοινής γνώμης. Όπως, επίσης, κατάδηλη γίνεται και η δυνατότητα του να σχηματίζει την πολιτική θέληση του λαού και να χειραγωγεί.

II) Έλεγχος

Ο τύπος αποτελεί σήμερα –μετά την εμφάνιση των συμπτωμάτων λειτουργικής αποδυναμώσεως του κοινοβουλίου– το ισχυρότερο όργανο ελέγχου του κράτους. Ο ρόλος αυτός, ο οποίος άλλωστε και με την επικράτηση των δημοκρατικών καθεστώτων είχε εν μέρει ανατεθεί στον τύπο, αναφέρεται αφ' ενός μεν στην προστασία των ατομικών δικαιωμάτων κατά κάθε παράβασης του κράτους, αφ' ετέρου στην προστασία του ίδιου του δημοκρατικού πολιτεύματος. Πέραν τούτου όμως, κάτω από τις σημερινές συνθήκες της συνεχιζόμενης απάλειψης των σαφών διαχωριστικών ορίων μεταξύ των εξουσιών και της ισχυροποίησης των κοινωνικών δυνάμεων συλλογικής εκπροσώπησης συμφερόντων, ο τύπος παραμένει η μόνη δυνατότητα ελέγχου της παρασκηνιακής εκείνης περιοχής, στην οποία λαμβάνουν χώρα οι ουσιαστικές ζυμώσεις και διαμορφώνεται το πλέγμα πιέσεων και αντιπιέσεων των ανταγωνιζομένων κοινωνικών δυνάμεων. Μόνο ένας, απολύτως ελεύθερος τύπος, είναι σε θέση να παρακολουθεί, να φωτίζει και να ελέγχει τον μακράν κάθε άλλης δημοσιότητας χώρο, στον οποίο συγκρούονται τα αντιτιθέμενα συμφέροντα και βρίσκονται λύσεις με απευθείας διαπραγματεύσεις με τη διοίκηση και με επεμβάσεις της κρατικής μηχανής. Έτσι, ο τύπος αποτελεί σήμερα την ισχυρότερη ανασταλτική δύναμη κατά της αυξανόμενης ισχύος της διοίκησης αφ' ενός, και κατά της κυριαρχίας των οικονομικώς ισχυρότερων κοινωνικών ομάδων αφ' ετέρου. Το τελευταίο όμως, πάντοτε υπό την προϋπόθεση ότι δεν θα έχει γίνει όργανο των ομάδων αυτών. Πρόκειται, επομένως, για όργανο αντισταθμιστικό και εξισορροπητικό των διαφόρων μορφών κοινωνικής και πολιτικής ισχύος.

III) Ψυχαγωγία

Δεν είναι δυνατόν να αποκλείσει κανείς τη ψυχαγωγία ως μία από τις λειτουργίες του τύπου. Ο κύκλος των θεμάτων, τα οποία αναφέρονται στα σπορ, την κοσμική κίνηση,

τα κοινωνικά επεισόδια κ.λπ., πέραν του καθαρά ειδησεογραφικού, έχουν και ψυχαγωγικό χαρακτήρα. Η «εμπορευματοποίηση», όμως, των εφημερίδων ωθεί τη διεύθυνση της σύνταξης σε κάλυψη όλο και μεγαλύτερου χώρου σε σκάνδαλα, ατυχήματα, εγκλήματα και «ανθρώπινα πεπρωμένα», τα οποία κινούν το ενδιαφέρον των μαζών.

Μια τέτοια εξέλιξη αποτελεί ένδειξη κατάπτωσης και παρακμής του τύπου, η οποία και συμπιέζει το μέσο επίπεδο των αναγνωστών προς τα κάτω και δημιουργεί πάσης φύσεως κινδύνους για τη νεολαία.

Το αίτημα για ελεύθερο τύπο (ελευθεροτυπία) ετέθη όταν οι ανερχόμενες κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις αντιλήφθησαν την τεράστια αξία και την αποτελεσματικότητα του «όπλου», το οποίο κρυβόταν κάτω από το μανδύα της ελεύθερης έκφρασης και του στοχασμού δια του τύπου. Η δυνατότητα δημιουργίας και επηρεασμού συνειδήσεων των αναγνωστών μέσω των συνεχών δημοσιεύσεων, η δυνατότητα ελέγχου, όχι απλώς ενός κοινού αναγνωστικού, αλλά ενός ρεύματος «συγγενώς» σκεπτόμενων ανθρώπων, μιας τάσης ιδεολογικής ή πολιτικής εντός του κοινωνικού σώματος, αποτελεί το μυστικό της δραστηριότητας του τύπου, ως οργάνου εκφραστή και διαμορφωτή ευρύτατων μαζών του λαού.

Η δύναμη αυτή του τύπου δεν έγινε αντιληπτή μόνο από τους υποστηρικτές της ελευθεροτυπίας, αλλά βεβαίως και από όσους είχαν κάθε συμφέρον για τη συντήρηση της υπάρχουσας κατάστασης και στρέφονταν κατά κάθε είδους νεωτερισμού.

Εξαιτίας αυτού εξηγείται και η σκληρότητα του αγώνα και το διαρκές και μακράιωνο των προσπαθειών για επιβολή της ελευθεροτυπίας ως συστήματος νομικών κατοχυρώσεων.

Αρχικά, η ελευθεροτυπία θεωρήθηκε ως μια ιδιαίτερης μορφής προστασία του γενικότερου ατομικού δικαιώματος της ελευθερίας έκφρασης. Οι νεότερες, όμως, εξελίξεις τείνουν να προσδώσουν στον τύπο ένα ρόλο «δημόσιου» χαρακτήρα, μια λειτουργική αποστολή, η οποία εκφεύγει πλέον ολοένα και περισσότερο από το πλαίσιο της αντιμετώπισης της ελευθεροτυπίας μιας υποδιάκρισης του δικαιώματος της ελευθερίας έκφρασης .

Τα συμπτώματα μιας οργανικής αποδυνάμωσης του κοινοβουλίου, η γέννηση οργανωμένων κοινωνικών ομάδων άσκησης πίεσης και η εμφάνιση του κράτους-νομοθέτη, τοποθετούν πλέον τον τύπο (ως βασικό όργανο ελέγχου και ως κύριο παράγοντα σχηματισμού της πολιτικής θέλησης του λαού –όπως άλλωστε και αναλύσαμε παραπάνω στην παρούσα εργασία–), στο επίκεντρο των διαδικασιών του δημοκρατικού καθεστώτος. Έτσι, παρατηρείται μια άνευ προηγουμένου ισχυροποίηση του τύπου.

Αδιαμφισβήτητη είναι, επομένως, η μεγάλη σπουδαιότητα του τύπου και ο σημαντικός ρόλος που διαδραματίζει στη ζωή των ελεύθερων κοινωνιών.

Η κοινωνία είναι ελεύθερη μόνο όταν ο Τύπος της, δηλαδή ο φορέας των σκέψεων και των ιδεών της, είναι ελεύθερος, απαλλαγμένος από το ζυγό της κρατικής εξουσίας. Εξ ου και ευστόχως ελέγχθη από έναν από τους ηγέτες της γαλλικής επανάστασης, το Μιραμπώ (1749-1791), ότι η ελευθερία του Τύπου συνιστά το παλλάδιο, την έδρα όλων των ελευθεριών. Και ότι χωρίς την ελευθερία αυτή είναι αδύνατο να κατακτηθούν οι άλλες. Ή (καλύτερα) μαζί της στέκονται και μαζί της πέφτουν όλες οι άλλες ελευθερίες . Και ευστοχώτερα απεκλήθη από το Σιεγές (Εμμανουήλ – Ιωσήφ, Αββάς, 1748-1836) η έκτη αίσθηση των νεωτέρων λαών.

Η οδός, η οποία κατέληξε - από την εποχή της ανακάλυψης της τυπογραφίας από το Γουτεμβέργιο το 1438 στο Στρασβούργο - στην ελευθερία του τύπου, την οποία σήμερα θεωρούμε αυτονόητη, υπήρξε δύσβατη, ενώ για τη διάνοιξη της χρειάστηκε αγώνας εκατονταετηρίδων. Η πορεία προς την πραγμάτωση της ελευθεροτυπίας είναι

παράλληλη –και πολλές φορές ταυτίζεται– με μια αντίστοιχη κίνηση, της οποίας καρποί υπήρξαν οι αστικές επαναστάσεις και η εδραίωση της Δημοκρατίας.

Εξέλιξη του τύπου

I. Στην αλλοδαπή

Η αναγνώριση της ελευθερίας του Τύπου στην αλλοδαπή υπήρξε βραδεία, ανισοταχής και συχνά παλίνδρομη. Η Αγγλία ήταν η πρώτη μεγάλη χώρα που απέκτησε- ήδη πριν από τρεις αιώνες- πλήρη ελευθερία του Τύπου⁹. Ο λόγος είναι ότι στην χώρα αυτή επικράτησε το αργότερο στο τέλος του 18ου αιώνα η άποψη ότι το κράτος δεν καθοδηγεί την κοινή γνώμη, ούτε λογοκρίνει εκ των προτέρων τον τύπο, αλλά περιορίζεται απλώς στην εκ των υστέρων τιμώρηση τυχόν δυσφημιστικών εκδηλώσεων ή αποκαλύψεων κρατικών απορρήτων.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής ακολούθησαν την ίδια οδό. Την 12η Ιουνίου 1776 διακήρυξε στο Bill of Rights της πολιτείας της Βιργινίας, ότι ο τύπος είναι “one of the great bulwarks of liberty”. Δεκαπέντε χρόνια αργότερα (1791) η πρώτη τροποποίηση (First Amendment) του ομοσπονδιακού συντάγματος περιείχε γενική απαγόρευση των νόμων που περιορίζουν την ελευθερία του λόγου ή του τύπου: “Congress shall make no law ... abridging the freedom of speech, or of the press...”! Ο τύπος έμεινε πάντοτε και μέχρι τις ημέρες μας ελεύθερος στις Ηνωμένες Πολιτείες, πιο ελεύθερος μάλιστα από τις περισσότερες χώρες, και αυτής της Αγγλίας συμπεριλαμβανομένης, όπου οι νομοθετικοί περιορισμοί δεν θα είχαν ίσως επιτρέψει την αποκάλυψη του σκανδάλου της Watergate.

Στις μη αγγλοσαξονικές χώρες η ελευθερία του τύπου δεν επικράτησε παρά διακόσια χρόνια αργότερα. Ενώ τόσο στην Αγγλία όσο και στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής επικράτησε από νωρίς η αντίληψη ότι το κράτος δεν πρέπει να επεμβαίνει στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης, στην Γαλλία αντιθέτως η καθοδήγηση και κηδεμόνευση της κοινής γνώμης και του έντυπου λόγου αποτέλεσε πάντοτε μέριμνα του κράτους. Πριν από την επανάσταση δεν υπήρχε ελευθερία του τύπου, αλλά εξάρτησή του από την ευαρέσκεια της κυβερνήσεως (*régime du bon plaisir*). Το αποτέλεσμα ήταν ότι τα διασημότερα έργα της γαλλικής διανοήσεως του 18ου αιώνα δεν δημοσιεύθηκαν στην Γαλλία, αλλά σε άλλες χώρες, όπως π.χ. έργα του Montesquieu, του Voltaire ή του Rousseau . Αλλά και μετά την επανάσταση και παρά τις επαναστατικές και συνταγματικές διακηρύξεις, η ελευθερία του τύπου δεν καθιερώθηκε, παρά μόνο προς το τέλος του 19ου αιώνα, αν και τότε όχι πάντοτε πλήρως.

Στην Γερμανία, η παράδοση του αυταρχικού και πατερναλιστικού κράτους καθυστέρησε την ανάπτυξη ελεύθερου τύπου, αν και η εξέλιξη δεν ήταν ενιαία στα διάφορα γερμανικά κράτη πριν από την ένωση του 1871. Η διακήρυξη της ελευθερίας του τύπου από την επανάσταση του 1848 ήταν η πρώτη με μόνιμα αποτελέσματα, τα οποία, ύστερα από ενδιάμεσες παλινδρομήσεις, κατοχυρώθηκαν με τον περί τύπου νόμο (*Reichspressegesetz*) του 1874, που ακολούθησε την ένωση της Γερμανίας. Το σύνταγμα του 1919 (σύνταγμα της Βαϊμάρης) κατοχύρωσε στο άρθρο 11 την ελευθερία της εκφράσεως της γνώμης δια του τύπου και απαγόρευσε κατ’ αρχήν την λογοκρισία. Μετά την πλήρη κατάλυσή της από το εθνικοσοσιαλιστικό καθεστώς, η ελευθερία του τύπου αποκαταστάθηκε το 1945, αλλά μόνο στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Εκεί κατοχυρώθηκε ρητώς στο άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος του 1949 (*Grundgesetz*) και έγινε σεβαστή στην πράξη. Ακολούθησαν

οι περί τύπου νόμοι των γερμανικών χωρών στην δεκαετία του 1960. Το 1990 με την κατάρρευση της Γερμανικής Λαοκρατικής Δημοκρατίας και την ένωση των δύο Γερμανιών επεκτάθηκε η ελευθερία του τύπου και στην ανατολική Γερμανία. Η ευρωπαϊκή συνταγματική απαγόρευση της λογοκρισίας και διακήρυξη της ελευθερίας του τύπου, που αποτέλεσε υπόδειγμα πολλών μεταγενέστερων συνταγματικών διατάξεων, ήταν το άρθρο 18 του βελγικού συντάγματος του 1831.

II. Στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, οι Λόγιοι εμπνευσμένοι από τη Γαλλική επανάσταση, δεν δίστασαν να αγωνιστούν για την ελευθερία του τύπου. Πράγματι, όλα τα ελληνικά συντάγματα και τα επαναστατικά και τα μετέπειτα –μέχρι και το ισχύον Σύνταγμα– διακήρυξαν την αλήθεια ότι ο Τύπος οφείλει να είναι ελεύθερος, αδέσμευτος και απαλλαγμένος από τα δεσμά της κρατικής εξουσίας.

Η ελευθερία του τύπου διακηρύχθηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα στο συνταγματικό σχέδιο του Ρήγα Βελεστινλή και με το άρθρο η' του Συντάγματος του Άστρους (Νόμου της Επιδάυρου) του 1823 («Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να κοινοποιώσι άλλως τε και δια των τύπων τας δοξασίας των, αλλά με τους ακολούθους τρεις όρους: α' - Να μη γίνεται λόγος κατά της χριστιανικής θρησκείας. β' - Να μην αντιβαίνωσιν εις τας κοινώς αποδεδειγμένας αρχάς της ηθικής. γ' - Να αποφεύγωσι πάσαν προσωπικήν ύβριν»). Το άρθρο 26 του συντάγματος της Τροιζηνίας του 1827 πρόσθεσε την ρητή απαγόρευση της λογοκρισίας («προεξετάσεως») και αντικατέστησε τις «κοινώς αποδεδειγμένες αρχές της ηθικής» με την «σεμνότητα». Εν τέλει δε κατά το ηγεμονικό σύνταγμα του 1832 «καθείς μένει ακαταζήτητος δια τα φρονήματα, τας δοξασίας και τους λόγους του, έξω μόνον όταν λέγη τις εις δημοσίους τόπους εναντίον της κοινής ησυχίας και των καθεστώτων, τότε είναι υπεύθυνος» (άρθρο 47), «οι έλληνες έχουν το δικαίωμα να γράφωσι και να εκδίδωσι δια του Τύπου ελευθέρως, χωρίς προεξέτασιν, τας εννοίας και γνώμας των περί των κοινών πραγμάτων, όντες, όμως υπεύθυνοι ενώπιον του νόμου και δίδοντες λόγον περί της καταχρήσεως του δικαίωματος τούτου, κατά τον εκδοθησόμενον περί ελευθερίας του Τύπου νόμον κ.λπ.» (άρθρο 50) και «κανείς δεν ημπορεί να γένη εκδότης εφημερίδος αν δεν είναι πολίτης, ιδιοκτήμων και πεπαιδευμένος προς τούτοις, ώστε να δύνανται αυτός να είναι και συντάκτης της εφημερίδος, είναι δε αυτός εγγυητής και υπεύθυνος των όσα τυπώνονται εις την εφημερίδα του» (άρθρο 51)

Και, τέλος, με μια επισκόπηση στις διατάξεις των ελληνικών Συνταγμάτων από του 1844 μέχρι σήμερα διαπιστώνουμε: Στο σύνταγμα του 1844 «πας τις δύναται να δημοσιεύη προφορικώς τε, εγγράφως και δια του Τύπου τους στοχασμούς του, τηρών τους νόμους του κράτους. Ο Τύπος είναι ελεύθερος και λογοκρισία δεν επιτρέπεται. Οι υπεύθυνοι συντάκται, εκδόται και τυπογράφοι εφημερίδων δεν υποχρεούνται εις ουδεμίαν χρηματικήν προκαταβολήν λόγω εγγυήσεως. Οι εκδόται εφημερίδων θέλουν είσθε πολίται έλληνες (άρθρο 10). Στο αυτό πλαίσιο της ελευθερίας του Τύπου κινείται και η άλλη διάταξη του Συντάγματος του 1844, κατά την οποία «τα πολιτικά εγκλήματα δικάζονται υπό των ενόρκων. Ωσαύτως και τα του Τύπου, οσάκις ταύτα δεν αφορώσι τον ιδιωτικόν βίο (άρθρο 93). Τέλος, το αυτό Σύνταγμα όρισε, ότι με ιδιαίτερο νόμο «και όσον ένεστι ταχύτερον» εκδιδόμενο θα ληφθή λεπτομερής μέριμνα για τον Τύπο (άρθρο 185).

Η σημερινή διατύπωση ανατρέχει στο άρθρο 14 του Συντάγματος του 1864. Η διάταξη αυτή κατοχύρωσε πληρέστερα την ελευθερία του τύπου, γιατί απαγόρευσε όχι μόνο την λογοκρισία, αλλά και κάθε προληπτικό μέτρο, περιόρισε τις περιπτώσεις επιτρεπόμενης κατασχέσεως εντύπων και τις περιέβαλε με ιδιαίτερες εγγυήσεις. Η

αναθεώρηση του 1911 πρόσθεσε στο άρθρο 14 την απαγόρευση δημοσιεύσεως ειδήσεων που ανάγονται σε στρατιωτικές κινήσεις ή έργα οχυρώσεως και καθιέρωσε την αλληλέγγυη αστική ευθύνη του εκδότη εφημερίδας και του συγγραφέα επιλήξιμου δημοσιεύματος αναφερόμενου στον ιδιωτικό βίο. Το σύνταγμα του 1927 (άρθρο 16) επανέλαβε την διάταξη αυτή, πρόσθεσε στις δυνατότητες περιορισμών την λήψη μέτρων «προς καταπολέμησιν της προσβαλλούσης τα δημόσια ήθη φιλολογίας» και όρισε ότι «τα αδικήματα του τύπου δεν θεωρούνται ως επ' αυτοφώρω».

Το σύνταγμα του 1952 (άρθρο 14) ειδικότερα προσέθεσε στα πριν ισχύοντα τα εξής:

(α) Αύξησε τις περιπτώσεις κατά τις οποίες μπορεί να διαταχθεί η κατάσχεση εφημερίδων και άλλων εντύπων διατριβών. Έτσι, π.χ. η κατάσχεση αυτή επιτρέπη και λόγω προσβολής του προσώπου του βασιλέως, του διαδόχου, των συζύγων και των τέκνων αυτών. Ή εφ' όσον το δημοσίευμα είναι προφανώς στασιαστικό ή στρέφεται κατά της εθνικής ακεραιότητας ή αποτελεί πρόκληση προς διάπραξη εγκλήματος εσχάτης προδοσίας. Αλλά στις περιπτώσεις αυτές (όπως και στις άλλες, κατά τις οποίες επιτρέπεται η κατάσχεση) ο εισαγγελέας οφείλει εντός 24 ωρών από της κατασχέσεως να υποβάλει την υπόθεση στο Δικαστικό Συμβούλιο και αυτό να αποφασίσει εντός άλλων 24 ωρών για τη διατήρηση ή την άρση της κατασχέσεως. Άλλως η κατάσχεση αίρεται αυτοδικαίως. (β) Καθιέρωσε την προσωρινή ή οριστική παύση της εκδόσεως του εντύπου και σε βαριές περιπτώσεις την απαγόρευση άσκησης δημοσιογραφικού επαγγέλματος από τον καταδικασθέντα. (γ) Απαγόρευσε την χρήση του τίτλου παυθείσης εφημερίδος. (δ) Χαρακτήρισε τα αδικήματα του Τύπου αυτόφωρα. (ε) Απαγόρευσε την έκδοση εφημερίδων από πολίτες έλληνες, στερηθέντες, όμως των πολιτικών δικαιωμάτων. (στ) Εξουσιοδότησε τον νόμο να ορίσει τρόπο επανορθώσεως των ανακριβών δημοσιευμάτων και τα προσόντα άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος. (ζ) Όρισε ότι οι περί Τύπου διατάξεις δεν εφαρμόζονται επί κινηματογράφων, δημοσίων θεαμάτων, φωνογραφίας, ραδιοφωνίας και των άλλων παρεμφερών μέσων μεταδόσεως λόγου ή παραστάσεως και (η) ανέθεσε στον κοινό νομοθέτη τον καθορισμό του ποσού της χρηματικής ικανοποιήσεως του παθόντος από επιλήξιμα δημοσιεύματα .

Άλλωστε λόγω της αυγουστιανής δικτατορίας, του πολέμου, της κομμουνιστικής ανταρσίας, του εμφύλιου πολέμου και της απριλιανής δικτατορίας, αλλά και της διατήρησης των έκτακτων νομοθετημάτων- πολύ μετά την λήξη της καταστάσεως που τα προκάλεσε- τα 31 από τα 38 χρόνια, από την εγκατάσταση της αυγουστιανής ως την κατάρρευση της απριλιανής δικτατορίας (1936-1974), ήταν χρόνια ανελευθερίας του τύπου. Η νομοθεσία της ανελευθερίας διαρκεί τυπικά σε μεγάλο βαθμό ακόμη και σήμερα, χωρίς αυτό να προκαλεί την διαμαρτυρία του τύπου. Το ισχύον Σύνταγμα του 1975, αν και δεν συντάχθηκε την επομένη του εμφύλιου πολέμου, διατήρησε βασικά την δύσπιστη και περιοριστική διατύπωση του άρθρου 14 του συντάγματος του 1952. Η μόνη διάταξη που δεν επανέλαβε είναι εκείνη που επιτρέπει την λήψη δια νόμου ιδιαίτερων κατασταλτικών μέτρων «προς καταπολέμησιν της επικινδύνου εις το ήθος της νεότητος φιλολογίας». Πρόσθεσε όμως την εξουσιοδότηση προς τον νομοθέτη να ορίσει τις προϋποθέσεις και τα προσόντα ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος – μια διάταξη δυνητικά επικίνδυνη για την ελευθερία του τύπου. Επιπλέον πρόβλεψε ένα περιορισμό, που μπορεί να ενισχύσει την ελευθερία του τύπου, τη δυνατότητα δηλαδή του νομοθέτη «να προσδιορίσει ότι τα μέσα χρηματοδοτήσεως εφημερίδων και περιοδικών δέον να καθίστανται γνωστά» .

Το περιεχόμενο της ελευθεροτυπίας

Είναι, όμως, αναγκαία η νομική διασφάλιση της ελευθεροτυπίας με τη συνταγματική κατοχύρωσή της ή πρόκειται για αναπαλλοτρίωτο δικαίωμα του ατόμου, άμεσα συνυφασμένο με άλλες υφιστάμενες ελευθερίες και δικαιώματα; Σχετικά, παρατήρησε ο Α. Hamilton στις Ηνωμένες Πολιτείες: «Τι είναι ελευθερία του τύπου; Ποιος μπορεί να δώσει έναν ορισμό αυτής, ο οποίος να μην παρέχει τη δυνατότητα ενός οιοδήποτε περιορισμού; Είμαι της γνώμης, ότι μια διακήρυξη της ελευθεροτυπίας δεν εξυπηρετεί πρακτικά και γι' αυτό καταλήγω στο συμπέρασμα, ότι η διασφάλιση της ελευθεροτυπίας μακράν όλων των οξυδερκών συνταγματικών διακηρύξεων οικοδομείται σταθερώς επί του γενικού πνεύματος του λαού και της Κυβερνήσεως» .

Η αντίθετη άποψη, την οποία εκπροσώπησε στις Ηνωμένες Πολιτείες ο Jefferson, με βάση του συλλογισμού του τη θέση ότι ο μοναδικός και έσχατος ελεγκτής των Κυβερνήσεων είναι βεβαίως ο λαός, ο οποίος και όταν ακόμα σφάλεται τελικώς προασπίζει τις θεμελιώδεις αρχές επί των οποίων στηρίζονται οι θεσμοί της Δημοκρατίας. Δίχως, όμως, συνεχή και πλήρη πληροφοριοδότηση, την οποία εξασφαλίζει ο τύπος, δεν είναι σε θέση ο λαός να ελέγχει τις κυβερνήσεις. Επομένως, είναι αναγκαίο να ορίζεται στο Σύνταγμα το δικαίωμα της ελευθεροτυπίας σαφώς και απερίφραστα, με τέτοιο τρόπο ώστε να αποκλείεται η δυνατότητα περιορισμού αυτής εκ μέρους της εκάστοτε Κυβέρνησης. Σε μία επιστολή χαρακτηριστικά αναφέρει ο Jefferson «θα προετίμων αδιστάκτως –εάν ποτέ ετίθετο το ζήτημα– εφημερίδας άνευ Κυβερνήσεως παρά Κυβέρνησιν άνευ εφημερίδων».

Σήμερα, στην εποχή της πληροφόρησης, η ελευθεροτυπία είναι από τις παγκοσμίως αναγνωρισμένες ελευθερίες που προστατεύονται από τα εθνικά συντάγματα. Τι, όμως, αναφέρεται στο Ελληνικό Σύνταγμα; Στο γενικότερο πλαίσιο της ελεύθερης διάδοσης των ιδεών, τι προβλέπει το Σύνταγμα για την ελευθερία του Τύπου;

Η έκταση της Συνταγματικής προστασίας κατ' άρθρο 14Σ

Σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ. 1 «καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του Κράτους». Πρόκειται για την πρώτη παράγραφο του άρθρου 14 που θέτει, όπως και τα προγενέστερα Συντάγματα, την αρχή ότι καθένας -και συνεπώς όχι μόνο οι έλληνες πολίτες- μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει μέσω του τύπου τις σκέψεις, τις απόψεις και τις κρίσεις του , αρκεί να τηρεί τους νόμους του Κράτους . Δηλαδή, το άρθρο αυτό καθιερώνει την ελευθερία της σκέψης, της έκφρασης και της διακίνησης των ιδεών. Κανείς δεν μπορεί να εμποδίσει την προφορικά ή δια του τύπου έκφρασή της, εφόσον εκφράζοντας τις απόψεις του τηρεί τους νόμους του Κράτους και κατά πρώτο λόγο το άρθρο 25 του Συντάγματος, που στην παράγραφο 3 (§ 3) απαγορεύει την κατάχρηση δικαιώματος .

Το άρθρο 14 αναφέρεται στη δυνατότητα δημοσίευσης στοχασμού. Ο στοχασμός έχει την έννοια ενός συμπερασματικώς σκέπτεσθαι, του οποίου απόληξη είναι η αποκρυστάλλωση μιας γνώμης .

Εντός ποιών, όμως, ορίων μπορεί να κινηθεί ο υπό του Συντάγματος κατοχυρούμενος «στοχασμός»;

Το όριο προς τα άνω δίδει η γνώση περί της αλήθειας ορισμένων πραγμάτων, το βάρος των πραγματικών γεγονότων, η γνώση δηλαδή –αντικειμενική και υποκειμενική- περί του πως πράγματι έχουν τα πράγματα, της οποίας η απλή αναμετάδοση δεν αποτελεί εκδήλωση γνώμης. Κατά την ανωτέρω άποψη η

αναμετάδοση γεγονότων προστατεύεται συνταγματικώς, όπως και η έκφραση γνώμης, εφ' όσον υπάρχει περι αυτών αντικειμενική και υποκειμενική βεβαιότητα. Το Σύνταγμα όμως ενδιαφέρει κατά βάση η ελευθερία διατύπωσης γνώμης. Ερωτάται εάν το Σύνταγμα προστατεύει κάθε υπόθεση, αντίληψη ή άποψη ή μόνον γνώμες, οι οποίες αποτελούν πεποίθηση αυτού που τις διατυπώνει. Στο σημείο αυτό ανακύπτει η προβληματική περί της σημασίας του στοιχείου της αληθείας για τη συνταγματική προστασία της γνώμης.

Το στοιχείο της αλήθειας μπορεί να νοηθεί είτε αντικειμενικά είτε υποκειμενικά. Η αντικειμενική αλήθεια εκδηλώνεται υποκειμενικά ως κρίση αποδεικτική και επομένως ως γνώση. Η καθαρά υποκειμενική κρίση περί της αλήθειας είναι εν πάση περιπτώσει αντικειμενικά ανεπαρκής και κατά συνέπεια αντικειμενικά εμπεριέχει αβεβαιότητα.

Εάν το άτομο υποκειμενικά κρίνοντας είναι πεπεισμένο για το ορθό και την αλήθεια μιλούμε για ύπαρξη πίστης ή πεποίθησης. Η πίστη είναι βεβαιότητα εσωτερική και ψυχική, η πεποίθηση αντιθέτως βεβαιότητα υποκειμενική αναγομένη σε σειρά σκέψεων, οι οποίες υποκειμενικά θεωρούνται ασφαλείς.

Το ζήτημα που ανακύπτει είναι εάν η δημοσίευση στοχασμού κατά την έννοια του Συντάγματος απαιτεί ύπαρξη πίστης ή πεποίθησης ή εάν προστατεύεται και η απλή γνώμη, η γνώμη η οποία και υποκειμενικά ακόμη είναι προβληματική και εμπερικλείει στοιχείο αβεβαιότητας. Το άτομο είναι δυνατό, κρίνοντας τα υπέρ και τα κατά να καταλήξει σε ορισμένη άποψη, την οποία όμως παρ' όλα αυτά θεωρεί προβληματική. Δεν προστατεύεται από το Σύνταγμα, Η γενική διατύπωση του άρθρου 14 και η ratio legis προφανώς στηρίζουν τη θέση ότι προστατεύεται και η υποκειμενικά μη απολύτως εδραιωμένη, η αντικειμενικά και υποκειμενικά αβέβαιη γνώμη.

Πράγματι, εάν το Σύνταγμα προστάττει μόνον την πεποίθηση, η κατοχύρωση της ελευθερίας του σκέπτεσθαι και η διασφάλιση της ελευθερίας κινήσεως των ιδεών θα ήταν όχι απλώς αλυσιτελής, αλλά και ανύπαρκτη.

Επομένως, το Σύνταγμα προστατεύει όχι μόνον την αντικειμενικώς μη ορθή, αλλά και την υποκειμενικώς εσφαλμένη άποψη. Σε κάθε περίπτωση, όμως, πρέπει να πρόκειται για γνώμη. Να υφίσταται συνεπώς αντιστοιχία μεταξύ στοχασμού και έκφρασης, ανεξαρτήτως του λανθασμένου των πληροφοριών και των προϋποθέσεων. Εφ' όσον δεν υφίσταται αυτή η αντιστοιχία μεταξύ παράστασης και διατύπωσης, και επομένως τουλάχιστον διάθεση αλήθειας, δεν υπάρχει και στοχασμός, πρόκειται περί ψεύδους, το οποίο συνταγματικώς δεν προστατεύεται.

Υπό το πόρισμα της άποψης αυτής η λέξη «στοχασμός» είναι πολύ διαφωτιστική, διότι ο στοχασμός συνιστά λειτουργία διανοητική και εσωτερική, η οποία α) στηρίζεται σε γνωστά και αληθή υπολαμβανόμενα γεγονότα, β) προϋποθέτει μία κλίμακα αξιών και ύπαρξη κριτηρίων βάσει των οποίων γίνεται η εκτίμηση μιας κατάστασης και σχηματίζεται μία γνώμη. Για το λόγο αυτό στην έκφραση της γνώμης πλην του στοχαστικού στοιχείου περιλαμβάνεται και ένα στοιχείο βουλευτικό συνιστάμενο στην πρόθεση του εκφράζοντος να πείσει και να κερδίσει.

Κατόπιν τούτου, η ηθελημένη άγνοια, απόκρυψη ή διαστροφή των στηριζόντων τη γνώμη γεγονότων ή η προφανής έλλειψη ανταπόκρισης μεταξύ των παραδεδεγμένων αξιών ενός ατόμου και της συγκεκριμένης εξωτερίκευσης αποδεικνύουν ψεύδος, το οποίο συνταγματικά δεν προστατεύεται. Το ψεύδος αποτελεί συνεπώς το κάτω όριο συνταγματικής προστασίας της ελευθερίας έκφρασης.

Περαιτέρω, κατά το Σύνταγμα καθένας μπορεί να δημοσιεύει τους στοχασμούς του. Τούτο έχει την έννοια ότι το Σύνταγμα προστατεύει την έκφραση της ίδιας άποψης και όχι εκείνον, ο οποίος εκφράζει την άποψη ενός άλλου. Η σημασία του

προβλήματος αυτού είναι μεγάλη, κυρίως προκειμένου για συντάκτες, οι οποίοι εκφράζουν μία άποψη, κατ' επιταγή της Δ/σεως της εφημερίδος. Στην περίπτωση αυτή η υπό του Συντάγματος παρεχόμενη προστασία καθίσταται ενεργός μόνον εφ' όσον η διατυπούμενη θέση αποτελεί ταυτόχρονα και έκφραση της ίδιας άποψης. Ο τυχόν ενστερνισμός της φρασεολογίας ενός άλλου –εφ' όσον υπάρχει ταυτότητα απόψεων μετά του «άλλου» και του εξωτερικεύοντος– δεν αίρει την υπό του Συντάγματος παρεχόμενη προστασία.

Στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 14 Σ ορίζεται ότι «ο τύπος είναι ελεύθερος». Η επιγραμματική διατύπωση του άρθρου 14 § 2 Σ αποτελεί κατευθυντήρια γραμμή και επιπλέον δίκαιο άμεσο και ισχύον δεσμευτικό για όλα τα νομοθετικά, τα δικαιοδοτικά και τα διοικητικά όργανα. Με την έκφραση αυτή του άρθρου 14 § 2 Σ, ο συνταγματικός νομοθέτης προσδίδει στον τύπο το ιδιαίτερο βάρος που του αναλογεί, καθώς δικαιολογείται από τη σημασία του τύπου, αφ' ενός για την πνευματική ζωή και την διακίνηση των ιδεών, αφ' ετέρου γιατί αποτελεί λειτουργικό και διαρθρωτικό στοιχείο του δημοκρατικού πολιτεύματος και ουσιαστικό παράγοντα της κοινωνικής ζωής.

Επειδή τα συντάγματα δεν διαμορφώνονται ανεπηρέαστα από τις ιστορικές εξελίξεις και επειδή ιστορικά, ελευθερία του τύπου σημαίνει κυρίως την ελευθερία του πολιτικού τύπου από τη λογοκρισία και την προηγούμενη διοικητική άδεια, γι' αυτό και δε θα μπορούσε να παραβλέψει το ισχύον Σύνταγμα τη λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο (βλ. α. 14 § 2 Σ) . Η συνταγματική αυτή επιταγή έχει απόλυτη ισχύ. Δεν είναι, επομένως, συνταγματική διάταξη νόμου που απαγορεύει δημοσιεύματα συγκεκριμένου περιεχομένου ή τη δημοσίευση προκηρύξεων ή δηλώσεων κ.λπ. που προέρχονται από συγκεκριμένες οργανώσεις ή άλλους φορείς . Με το ισχύον συνταγματικό καθεστώς δεν είναι δυνατή η επιβολή τέτοιων προληπτικών μέτρων. Δεν είναι, επίσης, συνταγματικά επιτρεπτή η υπαγωγή σε προηγούμενη άδεια της διοίκησης, οποιασδήποτε μερικότερης εκδήλωσης της ελευθερίας του τύπου.

Μορφές του συνταγματικού δικαιώματος της ελευθεροτυπίας

Η διατύπωση του άρθρου 14 «ο τύπος είναι ελεύθερος» δε δίνει ορισμό της ελευθεροτυπίας. Ο εγγύτερος εννοιολογικός καθορισμός αποτελεί έργο της επιστήμης. Η γερμανική θεωρία ομόφωνα δέχεται ότι η ελευθεροτυπία νοείται διττά, αφ' ενός μεν ως υλική, αφ' ετέρου δε ως τυπική ελευθερία. Τη διάκριση αυτή δεχόμαστε και για το ελληνικό Σύνταγμα .

I. Υλική ελευθεροτυπία

Υλική ελευθεροτυπία (materielle Pressefreiheit) νοείται ως η δυνατότητα ελεύθερης επιρροής και επίδρασης με τη μορφή έκφρασης γνώμης και ειδησεογραφίας. Η υλική ελευθεροτυπία εξασφαλίζει τον ενεργητικό και λειτουργικό ρόλο του τύπου, που συνίσταται στη συμμετοχή του στη διαμόρφωση της δημόσιας ζωής. Η υλική ελευθεροτυπία εξασφαλίζει το περιεχόμενο των δημοσιευμάτων, εφ' όσον αυτά δεν εμπίπτουν στους περιορισμούς του άρθρου 14..

Επομένως, η υλική ελευθεροτυπία περιλαμβάνει:

- α. την ελευθερία έκφρασης γνώμης και
- β. την ελευθερία πληροφόρησης.

α. Ελευθερία έκφρασης γνώμης και τύπος

Το άρθρο 14 του Συντάγματός μας αναφέρεται και ευθέως στην ελευθερία έκφρασης γνώμης δια του τύπου καθώς προκύπτει από τη φράση «καθένας μπορεί να εκφράζει ... και δια του τύπου τους στοχασμούς του». Είναι προφανές ότι από άποψη αποτελεσματικότητας και επιρροής η δια του τύπου έκφραση γνώμης έχει πολύ μεγαλύτερη σημασία από την με άλλο τρόπο διατύπωσή της. Η δια του τύπου παρεχομένη μεγίστη δημοσιότητα μιας γνώμης διασπά τα περιορισμένα πλαίσια της απλής ανακοίνωσης, της αφαιρεί τον ατομικό χαρακτήρα και την καθιστά “Politicum” υπό την ευρεία του όρου έννοια. Ακριβώς τη δυνατότητα αυτή θέλησε να προστατεύσει το Σύνταγμα δια της περιεκτικότερης διατύπωσης «ο τύπος είναι ελεύθερος».

Η ελευθεροτυπία συνεπώς περιλαμβάνει και το δικαίωμα της ανωνυμίας. Το δικαίωμα έκφρασης γνώμης ανωνύμως είναι συνδεδεμένο με την αποστολή του τύπου ως οργάνου και ως καθοδηγητή της κοινής γνώμης. Η ανωνυμία παρέχει την ευχέρεια του απρόσωπου και ελεύθερου χειρισμού των θεμάτων και συγκεντρώνει το ενδιαφέρον του κοινού στην αξία της προβαλλόμενης υπόθεσης και όχι στην προσωπικότητα του γράφοντος. Η ανωνυμία αποτελεί μία ακόμη έκφραση του μη προσωπικού χαρακτήρα του δικαιώματος της ελευθεροτυπίας, διότι εξασφαλίζει σε κάθε εφημερίδα τη δυνατότητα τήρησης γραμμής ως έκφραση μιας γενικότερης γνώμης της εφημερίδας πέραν των κατ’ ιδίαν απόψεων των συντακτών. Επίσης, με τον τρόπο αυτό, εξασφαλίζεται και η αποφυγή άσκησης πιέσεων και επιρροών σε βάρος των συντακτών, η δε εφημερίδα δεν εξαρτάται από το προσωπικό κύρος των συνεργατών της.

β. Ελευθερία πληροφόρησης

Μολονότι το Σύνταγμα δεν αναφέρεται ειδικώς στην ελευθερία πληροφοριοδοτήσεως, εν τούτοις η γενική διατύπωση «ο τύπος είναι ελεύθερος» καλύπτει βεβαίως και όλο τον ειδησεογραφικό τομέα ελλείψει του οποίου ο τύπος θα παρέμενε ουσιαστικώς άνευ αντικειμένου.

Η γερμανική επιστήμη στηριζόμενη στο άρθρο 5 G.G. κάνει τη διάκριση μεταξύ αφ’ ενός μεν της πληροφοριοδότησης, αφ’ ετέρου δε του προσπορισμού πληροφοριών.

Η γενική διατύπωση του δικού μας άρθρου 14 δεν αναφέρεται βεβαίως στην ελευθερία προσπορισμού των πληροφοριών, δε στηρίζει όμως και την αντίθετη άποψη. Παράλληλα, η γενική διατύπωση του Συντάγματος λογικά περιλαμβάνει και την ελευθερία άντλησης πληροφοριών, διότι εάν αυτή αποκλειόταν δεν θα ήταν δυνατό ο τύπος να εκπληρώσει την αποστολή του. Πάντως, από της ισχύος της Συμβάσεως της Ρώμης του 1950, το θέμα μπορεί να θεωρηθεί λυμένο μολονότι οι διεθνείς συνθήκες δεν υπερισχύουν του Συντάγματος και υπόκεινται σε τροποποίηση από νόμο.

Η ελευθερία πληροφοριών δημιουργεί δικαίωμα του τύπου και αντίστοιχη υποχρέωση των αρχών και πάσης φύσεως υπηρεσιών προς παροχή πληροφοριών, εξαιρουμένων βεβαίως των πληροφοριών εμπιστευτικού χαρακτήρα. Τον χαρακτήρα της εμπιστευτικότητας καθορίζει αφ’ ενός μεν η υφή ορισμένων γενικής φύσεως κρατικών συμφερόντων, όπως είναι π.χ. τα συμφέροντα άμυνας, ασφαλείας ή εξωτερικής πολιτικής του Κράτους, αφ’ ετέρου δε η υποχρέωση εχεμύθειας των υπαλλήλων.

Πάντως, σε περίπτωση δημοσίευσης τέτοιας πληροφορίας, αποτελεί πάντοτε θέμα απόδειξης το εάν στη συγκεκριμένη περίπτωση πρόκειται πράγματι για εμπιστευτική πληροφορία, διότι κάθε σχηματική αντιμετώπιση θα δημιουργούσε κίνδυνο έμμεσης και «νόμιμης» κατάλυσης της ελευθεροτυπίας. Εν προκειμένω, δηλαδή, κάθε φορά που τίθεται ζήτημα δημοσίευσης υπηρεσιακών πληροφοριών, τα οποία είναι δυνατόν να χαρακτηρισθούν εμπιστευτικά, ισχύει ο αγγλικός κανόνας “Whatever a man publishes, lie publishes at his heril” (ότι δημοσιεύει κανείς, το δημοσιεύει με δική του ευθύνη).

Το δικαίωμα κάθε ατόμου (ανεξαρτήτως ιθαγένειας) προς αναζήτηση, άντληση και μετάδοση ειδήσεων, γνώμων και απόψεων με οιοδήποτε μέσο έκφρασης κατοχυρώνεται και διεθνώς μέσω της ευρωπαϊκής σύμβασης των δικαιωμάτων του ανθρώπου (Σύμβαση Ρώμης, 1950, άρθ. 10), που κυρώθηκε με το νόμο 2329/1953 και κατέστη έτσι εσωτερικό δίκαιο.

II. Τυπική ελευθεροτυπία

Η τυπική ελευθεροτυπία συνίσταται στη δημιουργία ενός ευρέως καθεστώτος προστασίας του τύπου στο σύνολό του. Η τυπική ελευθεροτυπία αναφέρεται στο προστατευτικό πλέγμα διασφαλίσεων που περιβάλλει την υλική ελευθεροτυπία. Είναι η στατική εκείνη κατάσταση ελευθερίας, η οποία εξασφαλίζει όχι απλώς το περιεχόμενο ενός δημοσιεύματος, αλλά την εφημερίδα ή το περιοδικό ως οργάνωση ως και το περιεχόμενο της εφημερίδας στο σύνολό της, μέχρι και την μικρότερη ανακοίνωση και διαφήμιση. Η τυπική ελευθεροτυπία προστατεύει την εφημερίδα έναντι κάθε εξωτερικής παρέμβασης, ανεξαρτήτως μάλιστα του περιεχομένου των επί μέρους δημοσιευμάτων.

Η συνταγματική προστασία είχε αρχικά τη μορφή της απαγόρευσης της λογοκρισίας, αργότερα όμως διευρύνθηκε:

α) Απαγόρευση λογοκρισίας

Το άρθρο 14 αναφέρει «η λογοκρισία καθώς και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο απαγορεύεται». Λογοκρισία είναι ο προηγούμενος της δημοσίευσης και κυκλοφορίας ουσιαστικός έλεγχος του περιεχομένου, με συνέπεια την απαγόρευση της δημοσίευσης και κυκλοφορίας ή την υποχρεωτική τροποποίηση του κειμένου. Άλλα προληπτικά μέτρα είναι, εκτός από την απαίτηση προηγούμενης άδειας για την έκδοση του εντύπου, η καταβολή χρηματικής εγγύησης, η κατάσχεση, πριν από την κυκλοφορία, η βαριά φορολογία του δημοσιογραφικού χαρτιού, τα υπέρογκα ταχυδρομικά τέλη για τον περιορισμό της διάδοσης των εφημερίδων, η απαγόρευση της αφισοκόλλησης κ.ά. Είναι προφανές ότι κάθε μέτρο με το οποίο άμεσα ή έμμεσα ασκείται έλεγχος ή και απλή πίεση είναι αντισυνταγματικό.

Συνεπώς, απαγορεύεται η λογοκρισία γενικά είτε με τη μορφή ελέγχου της γνώμης, είτε με τη μορφή ελέγχου των ειδήσεων. Έτσι, αντίκεινται απολύτως στο Σύνταγμα όχι μόνο τα άμεσα ή τα έμμεσα μέτρα τα οποία οδηγούν στην καθιέρωση προληπτικής ή κατασταλτικής λογοκρισίας, αλλά και οι κάθε φύσεως συστάσεις και υποδείξεις ως προς την επιλογή ή τον τρόπο διατύπωσης των ειδήσεων. Με αυτό τον τρόπο εμποδίζει το άρθρο 14 τη δημιουργία προϋποθέσεων για κάθε χειραγώγηση του τύπου εκ μέρους του Κράτους.

β) Απαγόρευση κατασχέσεως

Το άρθρο 14 απαγορεύει επίσης «την κατάσχεσιν εφημερίδων και άλλων εντύπων

διατριβών είτε προ της δημοσίευσής είτε μετ' αυτήν».

Το Σύνταγμα επιτρέπει μόνο στις περιπτώσεις που αναφέρονται σ' αυτό και με τις προϋποθέσεις που καθορίζονται απ' αυτό την κατάσχεση εφημερίδων και εντύπων .

γ) Απαγόρευση κρατικών ή διοικητικών επεμβάσεων στην κυκλοφορία του τύπου
Αντίκεινται προς το γράμμα και το πνεύμα του άρθρου 14 του Συντάγματος επεμβάσεις με τις οποίες δημιουργούνται προσκόμματα στη διανομή, την κυκλοφορία, καθώς και την τοιχοκόλληση, όχι όμως και τη με άλλο τρόπο (π.χ. ανάγνωση σε συγκέντρωση πολλών ατόμων) γνωστοποίηση .

Είναι αυτονόητο ότι κάθε γενική απαγόρευση της αποστολής με το ταχυδρομείο ορισμένων εντύπων είναι αντισυνταγματική. Για μας και αυτός ο περιορισμός (του άρθρου 27 του νόμου 4581/1930) ο οποίος αφορά την απαγόρευση της κυκλοφορίας εντύπων, που μπορούν κατά την κρίση της δημόσιας αρχής να θέσουν σε κίνδυνο τη δημόσια τάξη, ο οποίος έγινε δεκτός από το Συμβούλιο της Επικρατείας (απόφαση 2/1937) με το αιτιολογικό ότι το μονοπώλιο των ταχυδρομείων αφορά μόνο τις επιστολές και όχι τα έντυπα, τα οποία μπορούν να διανέμονται με άλλο τρόπο, είναι αντισυνταγματικός.

Επίσης, αντισυνταγματικοί είναι και οι περιορισμοί, οι οποίοι εξαρτούν την ίδρυση πρακτορείου από άδεια της αρχής ή διατάξεις που επιτρέπουν γενικό έλεγχο των επιχειρήσεων πρακτορείων χωρίς και να καθορίζουν τη φύση του ελέγχου.

δ) Απαγόρευση κρατικών επεμβάσεων στη σύσταση και τη λειτουργία των επιχειρήσεων τύπου

Κάθε φύσεως περιορισμοί σχετικά με την έκδοση, την επιχειρηματική δραστηριότητα ή το δημοσιογραφικό επάγγελμα αντίκεινται στο Σύνταγμα. Επομένως, πρέπει να υπάρχει και ελευθερία ασκήσεως του επαγγέλματος του τυπογράφου, η οποία δεν υπάρχει όταν απαιτείται προηγουμένως άδεια της αρχής. Σοβαρότατο πλήγμα κατά της ελευθεροτυπίας στην Ελλάδα αποτέλεσε το άρθρο 29 του Γ' Ψηφίσματος σύμφωνα με το οποίο για έκδοση εφημερίδας απαιτείται άδεια ειδικής επιτροπής του Υπουργείου Τύπου .

Η ελευθερία εκδόσεως ή πράγμα που σημαίνει το ίδιο, η απαγόρευση προηγούμενης άδειας είναι σήμερα πέρα από κάθε αμφισβήτηση, παρ' όλες τις διατυπούμενες κατά καιρούς στη θεωρία και την πρακτική επικρίσεις κατά της ιδιωτικής επιχείρησης τύπου ως προαγωγού των μεγάλων και ισχυρών οικονομικών ομάδων πίεσης.

Είναι αυτονόητο ότι αποκλείεται σύμφωνα με το πνεύμα του Συντάγματος, η εξάρτηση της έκδοσης ενός εντύπου από μορφωτικά ή άλλα προσόντα του εκδότη ή από την κατάθεση εγγυήσεως, όπως και δεν νοούνται διοικητικής φύσης προσκόμματα στην αγορά τυπογραφείων ή η επιβολή βαρέων δασμών στα εισαγόμενα τυπογραφικά μηχανήματα. Παρ' όλα αυτά τα θέματα λειτουργεί αυτόματα η συνταγματική προστασία.

Επίσης, η επιβολή ειδικών φόρων ή ειδικής φύσης οικονομικών επιβαρύνσεων στον τύπο αντίκειται προς το Σύνταγμα. Σαν τέτοια όμως επιβάρυνση δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί η μη χορήγηση ατέλειας χάρτου στις μη απαλλασσόμενες βάσει του νόμου (άρθρ. 15 νόμου 2366/53) εφημερίδες.

ε) Καθιέρωση ειδικής διαδικασίας

Το άρθρο 95 του Συντάγματος σε συνδυασμό με το άρθρο 110 της Ποινικής Δικονομίας καθορίζει ειδική διαδικασία όσον αφορά τα αδικήματα του τύπου εφόσον αυτά δεν αφορούν τον ιδιωτικό βίο δημοσίων προσώπων.

Πρόκειται για μια πρόσθετη κατοχύρωση της τυπικής ελευθεροτυπίας, δεδομένου ότι τα μικτά ορκωτά δικαστήρια δημιουργούν τις προϋποθέσεις μιας περαιτέρω διασφάλισης αντικειμενικής κρίσης με την ανάμιξη του λαϊκού στοιχείου, το οποίο εκφράζει τις απόψεις της κοινής γνώμης, της οποίας όργανο και οδηγό αποτελεί ο τύπος. Απόδειξη της πρόθεσης αυτής του νομοθέτη αποτελεί το γεγονός ότι το άρθρο 95 του Συντάγματος απαιτεί πλειοψηφία των ενόρκων έναντι των τακτικών δικαστών στη σύνθεση του μικτού δικαστηρίου. Προϋπόθεση εφαρμογής της ειδικής αυτής διαδικασίας αποτελεί το αρνητικό γεγονός, ότι το αδίκημα δεν αναφέρεται στον ιδιωτικό βίο, αδιαφόρως της ιδιότητας του αδικηθέντος. Συνεπώς από την ισχύ του Συντάγματος του 1952 δεν απαιτείται το θετικό γεγονός της ιδιότητας του αδικηθέντος ως δημόσιου λειτουργού, του άρθρου 110 Κ.Π.Δ. καταργηθέντος ως προς αυτό.

Κατόπιν τούτου προϋπόθεση της εισαγωγής ενός αδικήματος, το οποίο τελείται δια του τύπου στα μικτά ορκωτά δικαστήρια είναι το αρνητικό στοιχείο της μη αποκλειστικής αναφοράς στο ιδιωτικό βίο του αδικηθέντος. Επομένως, ενδιαφέρει ο δημόσιος βίος όχι μόνο δημόσιων λειτουργών και προσώπων, αλλά και των ιδιωτών εφόσον, έστω και πρόσκαιρα, εκτελούν δημόσια αποστολή, π.χ. βουλευτές, ένορκοι, μέλη εφορευτικής επιτροπής κ.λπ.

στ) Θετικές μορφές κατοχύρωσης της τυπικής ελευθεροτυπίας

Κεφαλαιώδους σημασίας μέτρο για την εξασφάλιση της τυπικής ελευθεροτυπίας είναι η ατελής χορήγηση δημοσιογραφικού χάρτου, η οποία σαν οικονομικό μέτρο δημιουργεί τις προϋποθέσεις μαζικής κυκλοφορίας των εντύπων εξαιτίας της φτηνής τιμής.

Τα θέματα που ανακύπτουν ως προς τις παραβάσεις, κυρώσεις, ίσους όρους ανταγωνισμού μεταξύ των διαφόρων δημοσιογραφικών οργάνων κ.λπ., τα οποία αντιμετωπίστηκαν νομικώς (βασικά με τον Α.Ν. 582/1945) δημιουργούν προβλήματα –τα οποία έχουν μεγάλη πρακτική σημασία.

Από την άποψη διασφάλισης ίσων όρων ανταγωνισμού μεταξύ των εφημερίδων μεγάλης σπουδαιότητας προς όφελος των ασθενέστερων οικονομικώς εφημερίδων, είναι η επιβολή υποχρεωτικής κατωτάτης τιμής και η απαγόρευση υπέρβασης ορισμένων μέγιστων ορίων από άποψη σχήματος και αριθμού σελίδων.

Περιφερειακής σημασίας μέτρα θετικής προστασίας της τυπικής ελευθεροτυπίας είναι οι κάθε φύσεως διευκολύνσεις, απαλλαγές και παροχές των οποίων απολαμβάνουν οι εκδότες και δημοσιογράφοι καθώς και η ενισχυμένη αστική προστασία, την οποία έχουν οι εργάτες τύπου.

ζ) Απαγόρευση εκδόσεως

Μορφή κατοχύρωσης της τυπικής ελευθεροτυπίας αποτελεί και η απαγόρευση έκδοσης για έγκλημα τύπου (άρθρο 438 Κ.Π.Δ.).

Ποιες άλλες ειδικότερες ελευθερίες περιλαμβάνονται

Α. Ελευθερία εκδόσεως

Στην ελευθερία έκδοσης συμπεριλαμβάνεται, πρώτον, η ελευθερία κάθε ατόμου και κάθε ομάδας ατόμων να εκδώσουν οποτεδήποτε, οποιοδήποτε έντυπο, επομένως η απαγόρευση θέσπισης προσόντων ή προϋποθέσεων, προσωπικών ή πραγματικών, ηθικών ή υλικών για έκδοση εντύπων. Η απαίτηση ελληνικής ιθαγένειας από τον

εκδότη εφημερίδας, που περιεχόταν σε όλα τα συντάγματα μέχρι και το 1952 και η προϋπόθεση μη στέρησης των πολιτικών δικαιωμάτων, που προστέθηκε το 1952, δεν επαναλήφθηκαν στο ισχύον σύνταγμα.

Δεν απαγορεύεται όμως η θέσπιση υποχρέωσης αναγγελίας έκδοσης του εντύπου για στατιστικούς απλώς λόγους. Επίσης επιτρέπεται ρητώς από το Σύνταγμα (άρθρο 14 παρ. 9) η νομοθετική πρόβλεψη γνωστοποίησης των μέσων χρηματοδότησης εφημερίδων και περιοδικών. τέτοιος νόμος δεν εκδόθηκε όμως ακόμη.

Η ελευθερία έκδοσης συνεπάγεται την ελευθερία ίδρυσης και διεύθυνσης επιχείρησης τύπου. Βέβαια, είναι γνωστό ότι η ίδρυση και συντήρηση μιας σύγχρονης καθημερινής εφημερίδας προϋποθέτει μεγάλα κεφάλαια, ώστε η ελευθερία τύπου με την έννοια ίδρυσης εφημερίδας μπορεί να ασκηθεί, για λόγους πρακτικούς, από πολύ λίγους μόνο. Μπορεί όμως να εκδοθεί και ένα σχετικώς αδάπανο φύλλο και, εν πάση περιπτώσει, η δυνατότητα παραμένει για όλα τα άτομα και όλες τις ομάδες.

Ο ελεύθερος τύπος και ιδίως η πολιτική εφημερίδα, ως συστατικό στοιχείο της δημοκρατίας, μπορεί να διατηρηθεί ελεύθερος μόνο αν παραμείνει σε ιδιωτική ιδιοκτησία, αν δηλαδή οι φορείς του τύπου είναι συγχρόνως φορείς του επιχειρηματικού κινδύνου, αν και δεν είναι απαραίτητο να είναι κερδοσκοπικά προσανατολισμένοι. Η ελευθερία του τύπου είναι λοιπόν η ελευθερία του ιδιωτικού τύπου.

Αυτό δε σημαίνει βέβαια ότι δεν επιτρέπεται στους φορείς δημόσιας εξουσίας να εκδίδουν έντυπα. Αλλά τα έντυπα αυτά δεν είναι ο «τύπος» του οποίου την ελευθερία διακηρύσσει το άρθρο 14 παρ. 2. Τα πολιτικά κόμματα (συμπεριλαμβανομένου του κυβερνητικού κόμματος) δεν είναι σε μια δημοκρατία φορείς δημόσιας εξουσίας.

Επομένως, οι εφημερίδες τις οποίες αυτά εκδίδουν είναι «τύπος» με την έννοια του άρθρου 14 και απολαμβάνουν τη συνταγματική προστασία των κοινών εφημερίδων και υπόκεινται στους ίδιους περιορισμούς, αν και έχουν δικά τους ιδιότυπα προβλήματα.

Ελευθερία καθορισμού είδους, τόπου και χρόνου έκδοσης του τύπου. Κάθε καθιέρωση ειδικών περιορισμών και αδειών είναι αντισυνταγματική και μάλιστα είτε αυτές αφορούν τον αρχικό καθορισμό είτε μεταγενέστερη τροποποίηση των όρων αυτών. Αντισυνταγματικός είναι επίσης κάθε περιορισμός έκδοσης παραρτημάτων και ιδιαίτερων εκδόσεων.

Η ελευθερία επιλογής τίτλου του εντύπου νοείται βέβαια μέσα στα όρια της νομοθεσίας περί σημάτων. Από το ισχύον Σύνταγμα δεν προκύπτουν περιορισμοί ούτε στην περίπτωση επιβολής παύσης του εντύπου. Ο τίτλος μπορεί να οδηγήσει, κατά το άρθρο 14 παρ. 3, στην κατάσχεση του εντύπου, αλλά αυτή μπορεί να γίνει μόνο μετά τη δημοσίευση και δεν αφορά επομένως το δικαίωμα έκδοσης.

Η ελευθερία διορισμού (συντακτικού κυρίως) προσωπικού σημαίνει ότι αντίκειται στο Σύνταγμα οποιαδήποτε υποχρέωση ή απαγόρευση πρόσληψης ορισμένου προσώπου ως συντάκτη ή αρχισυντάκτη του εντύπου ή εξάρτηση της πρόσληψής του από κρατική ή συνδικαλιστική συναίνεση ή μη άσκηση δικαιώματος “veto”. Εφόσον δεν εκδίδεται ο προβλεπόμενος στο άρθρο 1 παρ. 8 νόμος περί καθορισμού των προϋποθέσεων και προσόντων άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος, οποιοσδήποτε διοικητικός ή και περιλαμβανόμενος σε νόμο άλλου κύριου περιεχομένου περιορισμός της ελευθερίας πρόσληψης συντακτών αντίκειται στο σύνταγμα.

B. Ελευθερία συντάξεως

Η ελευθερία σύνταξης σημαίνει πρώτον ελευθερία συγκέντρωσης της ύλης. Για τις

διάφορες πλευρές της ελευθερίας συγκέντρωσης της ύλης πρέπει να παρατηρηθούν τα εξής:

α. Το άρθρο 14 (σε αντιθέσει με διατάξεις ορισμένων ξένων συνταγμάτων) δεν κατοχυρώνει αξίωση του τύπου προς παροχής πληροφοριών από τις δημόσιες υπηρεσίες. Ο νομοθέτης μπορεί όμως να εισαγάγει τέτοια αξίωση, όπως έχει συμβεί ήδη από μακρού σε άλλες χώρες.

β. Από την ελευθερία συγκέντρωσης ύλης συνάγεται το ανεπίτρεπτο οποιασδήποτε διάκρισης μεταξύ των εφημερίδων, όπως π.χ. της απαγόρευσης σε ορισμένους δημοσιογράφους ή τους συντάκτες ορισμένων εφημερίδων να συμμετάσχουν σε συνέντευξη τύπου (press conference) που παραχωρεί υπουργός ή εκπρόσωπος της κυβερνήσεως. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι ένας υπουργός δεν μπορεί να καλέσει σε γεύμα ορισμένους μόνο δημοσιογράφους. Οι εκπρόσωποι του τύπου έχουν επίσης αξίωση πρόσβασης σε όλες τις δημόσια προσιτές ιδιωτικές συγκεντρώσεις.

γ. Η συγκέντρωση πληροφοριών δυσχεραίνεται πολύ ή και καθίσταται αδύνατη, αν ο τύπος δεν δικαιούται κατ' αρχήν να τηρήσει το απόρρητο των πηγών των δημοσιογραφικών πληροφοριών που δημοσιεύει. Γι' αυτόν τον λόγο το νέο πορτογαλικό σύνταγμα προστατεύει το δημοσιογραφικό απόρρητο, ενώ οι περί του τύπου νόμοι των γερμανικών χωρών κατοχυρώνουν μέσα σε ορισμένα εύλογα όρια το δημοσιογραφικό δικαίωμα άρνησης μαρτυρίας. Κατά τον Άρειο Πάγο όμως δεν υπάρχει απαγόρευση, αλλά αντίθετα υποχρέωση των δημοσιογράφων να καταθέτουν ως μάρτυρες όσα περιήλθαν σε γνώση τους από την άσκηση του επαγγέλματός τους. το δικαστήριο δεν ασχολείται με την συνταγματική προβληματική του ζητήματος.

δ. Από την ελευθερία συγκέντρωσης ύλης προκύπτει η ελευθερία χρησιμοποίησης οποιωνδήποτε γενικά νόμιμων μέσων και εγκαταστάσεων υποδοχής και μεταδόσεως ειδήσεων και επομένως η απαγόρευση της κρατικής μονοπώλησης των ειδήσεων, κατά το υπόδειγμα των μονοπωλιακών κρατικών πρακτορείων ειδήσεων των ολοκληρωτικών χωρών. Επίσης στην ελευθερία συγκέντρωσης της ύλης ανήκει και η ελευθερία χρησιμοποίησης οποιουδήποτε ημεδαπού ή αλλοδαπού πρακτορείου ειδήσεων και η αποστολή ανταποκριτών οπουδήποτε στην ημεδαπή (με την επιφύλαξη φυσικά των νόμιμων μέτρων υγιεινής, εθνικής άμυνας κ.λπ.) ή στην αλλοδαπή. Εδώ ανήκει επίσης η ελευθερία προμήθειας, εγκατάστασης και λειτουργίας τηλεφωνικών, τηλεγραφικών, τηλετυπικών και ραδιοτηλεοπτικών συσκευών και των αναγκαίων κεραιών (συμπεριλαμβανομένων των δορυφορικών κεραιών) για συγκέντρωση ύλης από το εσωτερικό ή το εξωτερικό.

Η ελευθερία σύνταξης σημαίνει επίσης ελευθερία κατεύθυνσης και περιεχομένου του εντύπου. Η ελευθερία αυτή αποτελεί το καίριο σημείο της ελευθερίας του τύπου. Ο καθορισμός της πολιτικής ή άλλης κατεύθυνσης του εντύπου είναι ανεξάρτητος από την θέληση, έγκριση ή ανοχή του κράτους. Εντός των ορίων που θέτουν ή αναγνωρίζουν το Σύνταγμα και οι σύμφωνα με αυτό νόμοι, είναι απολύτως ελεύθερη η επιλογή και παρουσίαση της ύλης. Διατάξεις άλλωστε που απαγορεύουν ορισμένη ή επιτάσσουν άλλη κατεύθυνση και περιεχόμενο του εντύπου αποτελούν απαγορευμένα από το Σύνταγμα προληπτικά μέτρα.

α. Το ατομικό δικαίωμα της ελευθερίας του τύπου περιλαμβάνει την ελευθερία καθορισμού, διατήρησης, αλλαγής και υλοποίησης του προσανατολισμού της εφημερίδας και γενικά του εντύπου. Φορέας της ελευθερίας προσανατολισμού του εντύπου είναι ο φορέας του επιχειρηματικού κινδύνου, δηλαδή ο ιδιοκτήτης του εντύπου, ο οποίος όμως μπορεί να εξουσιοδοτήσει ορισμένους συντάκτες. Η ελευθερία προσανατολισμού του εντύπου περιλαμβάνει το δικαίωμα πρόσληψης συντακτών και καθορισμού των αρμοδιοτήτων τους, καθώς και το δικαίωμα έκδοσης γενικών και ειδικών οδηγιών.

Εν τούτοις δεν μπορεί να απαιτηθεί από κανένα συντάκτη να γράψει ή υπογράψει οτιδήποτε εναντίον της συνείδησης ή των πεποιθήσεών του. Ούτε όμως έχει ο συντάκτης αξίωση έναντι του ιδιοκτήτη να δημοσιεύει στην εφημερίδα άρθρα σύμφωνα με τις δικές του (του δημοσιογράφου) απόψεις.

β. Με την ελευθερία επιλογής της ύλης δεν συμβιβάζονται διατάξεις που απαγορεύουν ή επιβάλλουν άμεσα ή έμμεσα, πλήρως ή εν μέρει ή σε ορισμένο ποσοστό την εκτύπωση ορισμένης ύλης, με την επιφύλαξη βέβαια της απαγόρευσης δημοσιεύσεων που αποτελούν αξιόποινες πράξεις κατά τους «νόμους του κράτους». Εδώ υπάγονται και οι περιορισμοί τους οποίους προβλέπει το άρθρο 6 του νόμου 1916/1990 «για την προστασία της κοινωνίας από το οργανωμένο έγκλημα». Η ελευθερία του περιεχομένου περιλαμβάνει κατ' αρχήν και την ελευθερία δημοσίευσης αγγελιών και διαφημίσεων. Η αντίθετη άποψη στην θεωρία και την νομολογία στηρίζεται σε απλουστευμένες και απροβλημάτιστες αντιλήψεις περί τύπου. Παραγνωρίζει, πρώτον, τη συχνή δυσχέρεια διάκρισης ανάμεσα στους πολιτικούς και ιδεολογικούς αφ' ενός και τους εμπορικούς και κερδοφόρους σκοπούς αφ' ετέρου. Που κατατάσσεται η διαφήμιση «Ο επιμένων Ελληνικά;» Μία οικονομική πράξη μπορεί να έχει (έχει μάλιστα συχνά) και πολιτικό περιεχόμενο και σημασία. Η αντίληψη εξάλλου που έχει κανείς περί κέρδους, ελεύθερου εμπορίου, κανόνων της αγοράς κ.λπ. επηρεάζουν ιδεολογικά την αντίληψή του περί διαφημίσεων.

Το ίδιο ισχύει για την άμεση ή έμμεση απαγόρευση ή τον περιορισμό των κατά κύριο λόγο διαφημιστικών εντύπων. Επίσης, δεδομένου ότι το Σύνταγμα δεν διακρίνει, δεν επιτρέπεται η λογοκρισία ή λήψη άλλων προληπτικών μέτρων σε βάρος της δημοσίευσης διαφημίσεων. Ο κανόνας του άρθρου 14 ισχύει και για το μέρος της εφημερίδας που δημοσιεύει διαφημίσεις και αγγελίες.

Οι ανωτέρω διατυπώσεις δεν σημαίνουν όμως ότι οι «νόμοι του κράτους», εντός των οποίων νοείται η ελευθερία έκφρασης και διάδοσης της γνώμης δια του τύπου, δεν μπορούν ή δεν πρέπει να διακρίνουν, κατά το δυνατόν, ανάμεσα στις εμπορικές διαφημίσεις και τις άλλες «γνώμες» και να υποβάλλουν τις πρώτες σε ειδικές (γενικά όμως και πάλι διατυπωμένες) ρυθμίσεις και περιορισμούς. Οι περιορισμοί αυτοί μπορεί να αναφέρονται π.χ. στην προστασία του περιβάλλοντος ή της υγείας, των καταναλωτών, του ελεύθερου ανταγωνισμού κ.ο.κ.

Η συνταγματική κατοχύρωση της ελευθερίας του τύπου δεν περιλαμβάνει και την κατοχύρωση της ελευθερίας του τύπου να παραπλανά τους αναγνώστες του. Δεν αντίκειται λοιπόν στο Σύνταγμα, αλλά είναι αντιθέτως δικαιοπολιτικά ενδεδειγμένη, η επιταγή του φανερού στους αναγνώστες χωρισμού των άμεσα ή έμμεσα αμειβόμενων διαφημίσεων από την λοιπή ύλη του εντύπου, όπως και η απαγόρευση της λεγόμενης έμμεσης ή υποβολιμαίας διαφήμισης, εκείνης δηλαδή που αποκρύπτει την ιδιότητά της ως διαφήμισης.

Γ. Ελευθερία εκτύπωσης

Στην ελευθερία εκτύπωσης συμπεριλαμβάνονται οι εξής επιμέρους ελευθερίες:

1. Ελευθερία επιλογής σχήματος, επιφάνειας έκδοσης και αριθμού αντιτύπων του εντύπου.

Σε όλα αυτά τα σημεία απαγορεύεται κατ' αρχήν οποιαδήποτε επέμβαση του κράτους.

2. Ελευθερία επιλογής μεθόδου και προσωπικού εκτύπωσης.

Η ελευθερία αυτή περιλαμβάνει κατά κύριο λόγο την ελευθερία της οποτεδήποτε εφαρμογής οποιασδήποτε μεθόδου εκτύπωσης του εντύπου, πρόσληψης του κατάλληλου προσωπικού και εγκατάστασης των αναγκαίων μηχανημάτων. Η ελευθερία αυτή δύσκολα συμβιβάζεται με το «κλειστό» επάγγελμα των τυπογράφων. Αλλά το θέμα των κλειστών επαγγελμάτων (μία από τις τροχοπέδες της οικονομικής ανάπτυξης της Ελλάδας και συνήθως φανερή παράβαση της συνταγματικά προστατευόμενης οικονομικής και επαγγελματικής ελευθερίας) δεν μπορεί να εξεταστεί εδώ. Αρκεί μόνο να παρατηρηθεί ότι η κρατική αναγνώριση κλειστού επαγγέλματος των τυπογράφων δεν αποτελεί μόνο περιορισμό της οικονομικής ελευθερίας, αλλά περιορίζει και θέτει υπό επικίνδυνες εξαρτήσεις και την ελευθερία του τύπου .

Δ. Ελευθερία κυκλοφορίας

Το έντυπο τυπώνεται για να διατεθεί, να «κυκλοφορήσει». Χωρίς την ελευθερία κυκλοφορίας η ελευθερία του τύπου στερείται πρακτικού περιεχομένου. Είναι χαρακτηριστικό ότι και όπου το Σύνταγμα επιτρέπει κατ' εξαίρεση την κατάσχεση εντύπου, περιορίζει την εξαίρεση αυτή στον χρόνο μετά την κυκλοφορία του εντύπου.

Ελευθερία κυκλοφορίας σημαίνει:

1. Ελευθερία αποστολής με οποιονδήποτε τρόπο από τον τόπο παραγωγής στον τόπο πώλησής. Η αποστολή αυτή γίνεται είτε με ίδια μέσα είτε με το ταχυδρομείο ή άλλες μεταφορικές επιχειρήσεις είτε με ειδικά πρακτορεία τύπου. Η ελευθερία κυκλοφορίας καλύπτει όλες αυτές τις περιπτώσεις.
2. Ελευθερία διανομής στους αναγνώστες με ή χωρίς την μεσολάβηση πρακτορείων διανομής τύπου.
3. Ελευθερία πώλησης σε όλους με οποιονδήποτε τρόπο, σε οποιονδήποτε δημόσιο τόπο και οποιονδήποτε χρόνο.

Η ελευθερία αυτή νοείται βέβαια εντός των ορίων της γενικής εργατικής νομοθεσίας, των διατάξεων περί ελεύθερου ανταγωνισμού, των κανόνων της οδικής κυκλοφορίας, πολεοδομίας και προστασίας του περιβάλλοντος και των λοιπών γενικών νόμων, με τους οποίους δεν περιορίζεται υπερβολικά η ελευθερία του τύπου.

Το Σύνταγμα κατοχυρώνει την ελευθερία επιλογής πωλητών και μεθόδων πώλησης, συγκεκριμένα την ελευθερία πώλησής εντύπων με εγγραφή συνδρομητών, δια μέσου καταστημάτων ή περιπτέρων, με υπαίθριους ή πλανόδιους πωλητές ή με αυτόματα μηχανήματα.

Η ελευθερία του τύπου πρέπει να διαχωρίζεται, κατά το δυνατόν, από την οικονομική ελευθερία. Δεδομένου ότι ο τύπος είναι ιδιωτική επιχείρηση, οι δύο έννοιες είναι επάλληλες. Κατ' αρχήν όμως είναι διάφορες και αυτό δεν πρέπει να διαφεύγει την προσοχή του ερμηνευτή. Έτσι, και αν ο κρατικός καθορισμός της τιμής αγαθών και υπηρεσιών δεν αντίκειται πάντοτε και κατ' ανάγκην στην οικονομική ελευθερία, ο κρατικός καθορισμός της τιμής πώλησης εντύπων και μάλιστα των εφημερίδων προσκρούει πάντοτε στην ελευθερία του τύπου. Νομοθετική διάταξη επομένως που εξουσιοδοτεί τη διοίκηση να ορίζει είτε την τιμή των εφημερίδων είτε τα κατώτατα ή ανώτατα όριά της είναι αντισυνταγματική. Το Συμβούλιο της Επικρατείας, που δέχεται τις απόψεις αυτές και κηρύσσει αντισυνταγματικές αντίθετες νομοθετικές διατάξεις, απορρίπτει εύστοχα τις αναφερόμενες στην εξύψωση της στάθμης του τύπου και την καταπολέμηση μονοπωλιακών τάσεων δικαιολογίες της κρατικής

παρέμβασης: «...οι μεν εκδότης εφημερίδων έχουν ατομικόν δικαίωμα να καθορίζουν αυτοί ελευθέρως την τιμήν πωλήσεως των εφημερίδων των, οι δε πολίται έχουν επίσης ατομικόν δικαίωμα να επιλέγουν προς πληροφόρησίν των την εφημερίδα της προτιμήσεώς των, κατά συνεκτίμησιν και του παράγοντος της τιμής αυτής.

Νομοθετική επέμβαση εις τον καθορισμόν της τιμής πωλήσεως των εφημερίδων, ανεπίτρεπτος καθ' εαυτήν, δεν δύναται να δικαιολογηθεί ούτε με την επίκλησιν λόγων αναγομένων εις την εξύψωσιν της στάθμης του τύπου η οποία επιτυγχάνεται δια των ελευθέρων επιλογών της κοινής γνώμης, μη υποκειμένης εις κρατικήν χειραγώγησιν, ούτε με την επίκλησιν λόγων αναγομένων εις την καταπολέμησιν μονοπωλιακών τάσεων των εκδοτικών επιχειρήσεων, τάσεων αι οποίαι, συντρεχούσης περιπτώσεως, δύναται να αντιμετωπισθούν δια της εφαρμογής των εκάστοτε ισχυόντων νόμων περί προστασίας του ελευθέρου και νομίμου ανταγωνισμού».

Ελευθέρη είναι και η δωρεάν διάθεση εφημερίδων και περιοδικών που χρηματοδοτούνται αποκλειστικά από τα εισοδήματα που εισπράττουν για τις διαφημίσεις και αγγελίες που δημοσιεύουν. Τέτοια έντυπα είναι συχνότατα σε ξένες δημοκρατικές χώρες.

Ελευθερία άλλης διάδοσης του εντύπου, π.χ. διαμέσου τοιχοκόλλησης ή έκθεσης του εντύπου σε δημόσιο μέρος ή σε δημόσια συνάθροιση ή σε μέρος προσιτό στο κοινό, μέσα πάντως στα όρια που θέτει η γενική νομοθεσία του αστικού ή ποινικού δικαίου, του δικαίου της πολεοδομίας, οδικής πληροφορίας, προστασίας του περιβάλλοντος κ.ο.κ. Έτσι π.χ. σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να εξαρτηθεί η τοιχοκόλληση εντύπου ή η αφισοκόλληση από προηγούμενη άδεια των διοικητικών αρχών, αν και προϋποθέτει την συγκατάθεση του κυρίου του τοίχου ή του άλλου ειδικού χώρου. Επίσης, για λόγους προστασίας του περιβάλλοντος και οδικής κυκλοφορίας, δεν θα μπορούσε μεν να απαγορευθεί εντελώς η αφισοκόλληση, θα μπορούσαν όμως να προβλεφθούν ειδικοί κατάλληλοι χώροι στους οποίους και μόνο να επιτρέπεται η επικόλληση εντύπων ή η αφισοκόλληση.

Επειδή η πώληση προϋποθέτει την διαφήμιση, από την ελευθερία πώλησης προκύπτει επίσης η ελευθερία διαφήμισης του τύπου (εν αντιθέσει προς την διαφήμιση δια του τύπου –βλ. αν) με όλα τα σχετικά μέσα, συμπεριλαμβανομένης της ραδιοτηλεόρασης. Στα μέσα αυτά ανήκει και η διαλάληση από τους εφημεριδοπώλες, της οποίας η γενική (δηλαδή όχι η περιορισμένη στην προστασία της κοινής ησυχίας ή των ηθών) απαγόρευση αντίκειται στο άρθρο 14.

Ε. Ελευθερία ασκήσεως επαγγελμάτων του τύπου

Χωρίς την ελευθερία αυτή υπονομεύεται ή και είναι κενή περιεχομένου η ελευθερία του τύπου .

Στην ελευθερία άσκησης επαγγελμάτων που έχουν σχέση με τον τύπο αντίκεινται διατάξεις που θεσπίζουν διοικητικές άδειες επαγγέλματος δημοσιογράφου, τυπογράφου, εφημεριδοπώλη κ.λπ., προπάντων αν χορηγούνται ή ανακαλούνται με βάση κριτήρια σκοπιμότητας ή κατά διακριτική ευχέρεια των διοικητικών αρχών ή μάλιστα των ενώσεων ιδιοκτητών εφημερίδων ή των πρακτορείων τύπου ή των ενώσεων συντακτών, είτε πρόκειται για συντάκτες ελληνικών είτε για ανταποκριτές αλλοδαπών εφημερίδων. Αντίθετες με την ελευθερία αυτή είναι επίσης διατάξεις που εγκαθιδρύουν «κλειστό επάγγελμα» (closed shop), επιβάλλουν δηλαδή ή επιτρέπουν την απασχόληση σε ορισμένο επάγγελμα μόνο των μελών ενός σωματείου και την

απόλυση όλων όσοι δεν είναι ή παύουν να είναι μέλη του σωματείου αυτού. Εφόσον το δημοσιογραφικό επάγγελμα δεν είναι κλειστό, δεν είναι αντισυνταγματική η άρνηση εγγραφής δημοσιογράφου σε δημοσιογραφικό σωματείο με την αιτιολογία ότι έχει υπερβεί το όριο ηλικίας που προβλέπει το καταστατικό του σωματείου. Αντισυνταγματική θα ήταν όμως η απαγόρευση της ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος ύστερα από ορισμένη ηλικία.

Με την ελευθερία άσκησης επαγγέλματος δεν συμβιβάζεται κατ' αρχήν η θέσπιση αναγκαστικής συμμετοχής των επαγγελματιών σε επαγγελματικές οργανώσεις, εκτός αν αυτή επιβάλλεται από ιδιαίτερα σπουδαίο γενικό συμφέρον και όχι απλώς από το οικονομικό συμφέρον των ενδιαφερομένων. Ειδικώς όμως για τον τύπο η υποχρεωτική οργάνωση περιέχει κινδύνους μονοπωλίων, προνομίων και κρατικής κηδεμόνευσης, που την καθιστούν ασυμβίβαστη με την συνταγματικώς κατοχυρωμένη ελευθερία του τύπου. Γι' αυτόν τον λόγο οι μεταπολεμικοί νόμοι περί τύπου των δημοκρατικών χωρών απαγορεύουν την αναγκαστική συμμετοχή σε επαγγελματικές οργανώσεις του τύπου. Αντιθέτως οι δύο ελληνικοί δικτατορικοί νόμοι περί του δημοσιογραφικού επαγγέλματος (1093/1938 και 1004/1971, βλ. κατ.), προβλέπουν την υποχρεωτική επαγγελματική οργάνωση των δημοσιογράφων. Από την ελευθερία άσκησης επαγγέλματος προκύπτει η απαγόρευση κρατικής κηδεμόνευσης οποιασδήποτε οργάνωσης τύπου. Έτσι διατάξεις που επιβάλλουν κρατική συμμετοχή στις διοικήσεις των δημοσιογραφικών οργάνωσεων ή αναθέτουν στον αρμόδιο υπουργό δικαίωμα κύρωσης ή τροποποίησης του κανονισμού εργασιών κ.λπ. αντίκεινται στον ίδιο τον πυρήνα της ελευθεροτυπίας ως απαλλαγής του τύπου από κάθε ανάμιξη του κράτους.

Την ελευθερία άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος περιορίζει σημαντικά το ίδιο το Σύνταγμα, που προβλέπει στο άρθρο 14 παρ. 6 ότι: «το δικαστήριο, ύστερα από τρεις τουλάχιστον καταδίκες μέσα σε μία πενταετία για διάπραξη των εγκλημάτων που προβλέπονται στην παράγραφο 3, διατάσσει την οριστική ή προσωρινή παύση της έκδοσης του εντύπου και, σε βαρείες περιπτώσεις, την απαγόρευση της άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος από το πρόσωπο που καταδικάστηκε, όπως νόμος ορίζει».

Ελευθερία προμήθειας και ανάγνωσης του τύπου. Η ελευθερία του τύπου δεν αφορά μόνο την πλευρά της παραγωγής του εντύπου, την «ενεργητική», ας πούμε, πλευρά, αλλά και την «παθητική», δηλαδή την πλευρά του αναγνώστη. Χωρίς αυτή την πλευρά, όλη η ελευθερία θα ήταν μάταιη. Καθένας είναι λοιπόν ελεύθερος να προμηθεύεται και να διαβάζει οποιοδήποτε έντυπο, ελληνικό ή ξένο. Η ελευθερία αυτή εκδηλώνεται κυρίως αποθετικά: Δεν μπορεί δηλαδή η προμήθεια ή ανάγνωση οποιουδήποτε εντύπου να αποτελέσει αδίκημα ποινικό ή πειθαρχικό (εκτός βέβαια αν το αδίκημα είναι άσχετο με την ανάγνωση και αναφέρεται π.χ. στην παραμέληση των καθηκόντων από υπάλληλο που διαβάζει εφημερίδα την ώρα της εργασίας του) ή να οδηγήσει σε οποιαδήποτε μειονεκτική μεταχείριση ιδιώτη από το κράτος ή άλλο φορέα δημόσιας εξουσίας ή προνομίας. Η παθητική ελευθερία είναι μάλιστα ευρύτερη με την ενεργητική, γιατί δεν δεσμεύεται από τους περιορισμούς της τελευταίας. Έτσι π.χ. το έγκλημα της παραβίασης μυστικών της πολιτείας (άρθρο 146 Π.Κ.) μπορεί να διαπραχθεί με τη δημοσίευση και κυκλοφορία, αλλά ποτέ με την ανάγνωση εντύπου.

Φορείς

Φορείς ή υποκείμενα της ελευθερίας του τύπου είναι μόνο ιδιώτες αποκλείονται

δηλαδή κατ' εννοιολογική ανάγκη το κράτος και όλοι οι άλλοι φορείς δημόσιας εξουσίας. Γιατί η ελευθερία του τύπου, όπως και κάθε ατομική ελευθερία δεν είναι δικαίωμα του κράτους, αλλά δικαίωμα έναντι του κράτους και των άλλων φορέων δημόσιας εξουσίας. Η άσκηση της δημοκρατικής λειτουργίας του τύπου προϋποθέτει μάλιστα ιδιωτικό (δηλαδή ιδιωτικά χρηματοδοτούμενο και ιδιωτικά κατευθυνόμενο) και όχι κρατικό τύπο. Η έκδοση από την κυβέρνηση, τα επιμέρους υπουργεία και τους δημόσιους οργανισμούς (τους ανήκοντες στον λεγόμενο δημόσιο φορέα) εφημερίδων, περιοδικών, δελτίων και ποικίλων άλλων εντύπων δεν απαγορεύεται βέβαια, αλλά δεν αποτελεί άσκηση της προστατευόμενης από το άρθρο 14 Συντ. ελευθερίας του τύπου. Ο νομοθέτης επομένως, σ' όλες αυτές τις περιπτώσεις δεν δεσμεύεται καθόλου από το Σύνταγμα και μπορεί να ρυθμίσει και περιορίσει κατά βούληση την εξουσία των δημόσιων αρχών προς έκδοση εντύπων, υπό τον όρο βέβαια να μη θίγει ή περιορίζει μ' αυτόν τον τρόπο την αυτοδιοίκηση ορισμένων νομικών προσώπων δημόσιου δικαίου, που κατοχυρώνεται απευθείας από το Σύνταγμα όπως η τοπική αυτοδιοίκηση και η αυτοδιοίκηση των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Φορείς επομένως της ελευθερίας του τύπου είναι όλοι όσοι ασκούν κατ' επάγγελμα ή παρεμπιπτόντως οποιαδήποτε δραστηριότητα του τύπου (ιδιοκτήτες, εκδότες, διευθυντές, αρχισυντάκτες, συντάκτες, ανταποκριτές, συνεργάτες, τυπογράφοι, εφημεριδοπώλες κ.ο.κ. –επαγγελματίες, εθελοντές ή ερασιτέχνες), καθώς και οι αγοραστές και αναγνώστες των εντύπων.

Φορείς της ελευθερίας του τύπου είναι και οι ανήλικοι. Το ατομικό δικαίωμα τους προστατεύει όμως μόνο έναντι κρατικών προσβολών, αλλά όχι έναντι του γονικού δικαιώματος μόρφωσης και εκπαίδευσης των παιδιών (π.χ. απαγόρευση ανάγνωσης ενός βιβλίου), το οποίο βέβαια έχει και αυτό τα όρια του. Ιδιαίτερα ζητήματα θέτουν τα σχολικά περιοδικά που εκδίδονται ή και συντάσσονται από μαθητές.

Δεν είναι ασυμβίβαστες με την ελευθερία του τύπου νομοθετικές διατάξεις που απαιτούν δικαιοπρακτική ικανότητα για την έκδοση εφημερίδων ή απαγορεύουν την πώληση σε ανήλικους ορισμένων βλαπτικών γι' αυτούς εντύπων.

Σε όσες περιπτώσεις οι δραστηριότητες του τύπου μπορούν να ασκηθούν και από νομικό πρόσωπο, είναι κι αυτό υποκείμενο της ελευθερίας του τύπου και μπορεί να την επικαλεστεί. Αυτό ισχύει και για την έκδοση εφημερίδας. Για να μην αποφεύγεται, όμως, η ανάληψη της ποινικής ή αστικής ευθύνης, ο νόμος μπορεί να ορίζει ότι, ανεξάρτητα από την ιδιότητα του ιδιοκτήτη του εντύπου ως νομικού προσώπου, πρέπει να ορίζονται ως αστικώς και ποινικώς υπεύθυνοι του εντύπου φυσικά πρόσωπα που διαμένουν μόνιμα στην Ελλάδα. Είναι λοιπόν σύμφωνη με το Σύνταγμα η νομοθετική διάταξη, κατά την οποία «ο ιδιοκτήτης πάσης εφημερίδος ή περιοδικού υποχρεούται να ορίζει εκδότην και διευθυντήν φυσικά πρόσωπα έχοντα την μόνιμον κατοικίαν και διαμονήν των εν Ελλάδι και μη καλυπτόμενα οπωσδήποτε υπό ασυλίας, ετεροδικίας ή άλλου λόγου αίροντος το αξιόποινον ή παρακωλύοντος την ποινικήν τούτων δίωξιν» .

Ήδη, από το σύνταγμα του 1844 η ελευθερία της γνώμης και του τύπου κατοχυρωνόταν όχι μόνο για τους Έλληνες, αλλά και για τους αλλοδαπούς.

Το ισχύον σύνταγμα δεν προβλέπει πλέον (όπως προηγούμενα) ότι η έκδοση εφημερίδων επιτρέπεται μόνο σε Έλληνες πολίτες ούτε μπορεί πια μια τέτοια διάταξη να εισαχθεί από τον απλό νομοθέτη. Η εφαρμογή μιας τέτοιας ρύθμισης στους κοινοτικούς αλλοδαπούς θα βρισκόταν άλλωστε σε σύγκρουση με το ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο, που απαγορεύει κατ' αρχήν κάθε διάκριση σε βάρος των υπηκόων των άλλων κρατών μελών λόγω της ιθαγένειάς τους. Ενώ, όμως, εφημερίδες και περιοδικά μπορούν να ανήκουν και σε αλλοδαπούς και ο νόμος δεν μπορεί να ορίσει

το αντίθετο, είναι σύμφωνη με το Σύνταγμα η νομοθετική διάταξη που απαιτεί τον καθορισμό ως αστικάς και ποινικώς υπεύθυνων φυσικών προσώπων που διαμένουν μονίμως στην Ελλάδα .

Πολύ σπουδαιότερος από τον επίσημο εκδότη είναι ο πραγματικός χρηματοδότης της εφημερίδας. Στο θέμα της χρηματοδότησης του τύπου –θεμελιώδες για την ελευθερία του – θα επανέλθουμε. Πολύ ρεαλιστικότερη είναι η διάταξη του άρθρου 14 παρ. 9 του ισχύοντος Συντάγματος («Νόμος μπορεί να προσδιορίσει ότι τα μέσα χρηματοδότησης εφημερίδων και περιοδικών πρέπει να γίνονται γνωστά»).

Τριτενέργεια

Κατ' αρχήν, τα ατομικά δικαιώματα προστατεύουν τον ιδιώτη μόνο έναντι του κράτους και άλλων φορέων δημόσιας εξουσίας . Δεν αναπτύσσουν (άμεση) «τριτενέργεια», δεν ισχύουν δηλαδή στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών. Στις σχέσεις αυτές εφαρμόζονται οι κανόνες του ιδιωτικού και του ποινικού δικαίου, οι οποίοι βέβαια με την σειρά τους πρέπει να ερμηνεύονται υπό το φως των ατομικών δικαιωμάτων. Οι σχέσεις μεταξύ ιδιοκτήτη/εκδότη και συντακτών, είναι κατά βάση σχέσεις ιδιωτικού δικαίου, ρυθμιζόμενες με ατομικές ή/και συλλογικές συμβάσεις εργασίας, που όμως πρέπει να διαμορφώνονται και να ερμηνεύονται υπό το φως της συνταγματικής κατοχύρωσης της ελευθερίας του τύπου (έμμεση τριτενέργεια) .

Οριοθέτηση – Περιορισμοί

Οριοθέτηση (ή προσδιορισμός) των συνταγματικών δικαιωμάτων είναι ο με διατάξεις δικαίου πραγματοποιούμενος καθορισμός του γενικού τους περιεχομένου . Σε σύγκριση με άλλες συνταγματικές ελευθερίες, η ελευθερία του τύπου πρέπει να χαρακτηριστεί προνομιακή λόγω των ειδικών προνομίων που της παρέχει το Σύνταγμα. Επί πλέον κατάδηλη η βαρύτητα που αποδίδει ο συντακτικός νομοθέτης στην κατοχύρωση της ελευθερίας του τύπου, με την εξαίρεση του άρθρου 15 § 1 Σ, όπου και εξαιρεί τα οπτικοακουστικά μέσα από τις προστατευτικές για τον τύπο διατάξεις, προσδίδοντας έτσι στον τύπο ιδιαίτερη έμφαση.

Η ανάγκη δικαιολόγησης και οριοθέτησης των περιορισμών της ελευθερίας του τύπου δικαιολογείται και –μάλλον– επιβάλλεται, όχι μόνο από την ανάγκη προστασίας της ελευθερίας αυτής, αλλά και κυρίως προς όφελος άλλων εννόμων αγαθών, που επίσης προστατεύονται από το Σύνταγμα. Στο πλαίσιο, επομένως, των παραγράφων του άρθρου 14 του Συντάγματος, όπου –και στο μέτρο που– θίγονται άλλα έννομα αγαθά και η ανάγκη προστασίας τους υπερβαίνει την ανάγκη προστασίας της ελευθερίας του τύπου, η τελευταία μπορεί –όσο πάντα επιτρέπει το ίδιο το Σύνταγμα– να περιορίζεται, χωρίς να θίγεται ο πυρήνας της . Οι περιορισμοί διακρίνονται σε γενικούς (παρακάτω υπό α.) οπότε και το περιεχόμενο του δικαιώματος καθορίζεται γενικά με γενικές διατάξεις και σε ειδικούς (παρακάτω υπό β.) που προχωρούν πέρα από περιορισμούς των γενικών νόμων που αφορούν γενικά τα συνταγματικά δικαιώματα και αναφέρονται μόνο στον τύπο.

I. Γενικοί περιορισμοί

Κατά το άρθρο 14 §1 Σ «καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας του νόμους του Κράτους». Η επιλογή, δηλαδή, του τύπου ως τρόπου έκφρασης δεν απαλλάσσει από την υποχρέωση κάθε πολίτη να υπακούει στους γενικούς νόμους της χώρας του. Δηλαδή, η διάταξη περιέχει μια γενική επιφύλαξη νόμου, την υπαγωγή και της ελευθερίας του τύπου σε γενικούς νομικούς κανόνες. Με τον όρο «νόμοι του κράτους» νοούνται οι τυπικοί νόμοι και οι κανονιστικές πράξεις της διοίκησης, που εκδίδονται βάσει νομοθετικής εξουσιοδότησης. Η κρατούσα αυτή άποψη, όπως παρατηρήθηκε ήδη, όχι μόνο εξασθενίζει σημαντικά τη συνταγματική προστασία των ατομικών δικαιωμάτων, αλλά και δεν συμβιβάζεται με το όλο σύστημα του ισχύοντος Σύνταγματος, που επιβάλλει την ψήφιση νόμων περί ασκήσεως και προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων από την ίδια την ολομέλεια της Βουλής. «Νόμοι του κράτους» είναι μόνο οι προσωπικά και αντικειμενικά γενικοί νόμοι, εκείνοι δηλαδή που δεν στρέφονται κατά ορισμένου προσώπου (ή εντύπου) ούτε κατά ορισμένης γνώμης (ή πολιτικής κατεύθυνσης), αλλά αντιθέτως προστατεύουν ένα έννομο αγαθό εν γένει, ανεξάρτητα από ένα συγκεκριμένο πρόσωπο ή μια ορισμένη γνώμη . Οι γενικοί περιορισμοί που επιβάλλουν οι «νόμοι του κράτους» δεν πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να προσβάλλουν στη συγκεκριμένη περίπτωση τον απαραβίαστο πυρήνα της ελευθερίας του τύπου. Δεν πρέπει δηλαδή ποτέ να καταλήγουν στην απαγόρευση ή την ιδιωτική ή και κρατική μονοπώληση της έκδοσης, σύνταξης, πληροφοριοδότησης ή διάδοσης εντύπων και ιδίως των πολιτικών εφημερίδων και περιοδικών. Το Σύνταγμα απαγορεύει τη δημιουργία «εγκλημάτων γνώμης» και όταν αυτά διαπράττονται δια του τύπου. Οι γενικοί αυτοί περιορισμοί που θέτουν οι «νόμοι του κράτους» πρέπει να εφαρμόζονται στη συγκεκριμένη περίπτωση μόνο εφόσον, καθόσον και στο μέτρο που είναι αναγκαίοι και πρόσφοροι σε μια δημοκρατική κοινωνία για την προστασία του συγκρουόμενου με την ελευθερία του τύπου έννομου αγαθού και μη δυσανάλογα επαχθείς σε σχέση με το επιδιωκόμενο ή επιτυγχανόμενο αποτέλεσμα (αρχή της αναλογικότητας). Για τη στάθμιση των δύο εννόμων αγαθών και την εξέταση της αναγκαιότητας –και κατ' επέκταση της αναλογικότητας– είναι αναγκαίος ο εγγύτερος προσδιορισμός και ενδεχομένως η στάθμιση στη συγκεκριμένη περίπτωση και εν όψει των συγκεκριμένων συνθηκών και συμπεριφοράς του θιγόμενου προσώπου, τόσο του προστατευτέου έννομου αγαθού, όσο της προστατευτέας ελευθερίας του τύπου (ή τις επιμέρους ελευθερίες στις οποίες διακρίνεται).

II. Νομοθετικοί περιορισμοί

Ορισμένοι νομοθετικοί περιορισμοί δημοσίευσης ειδήσεων στον τύπο προστατεύουν έννομα αγαθά, σε περιπτώσεις που δε συντρέχει επιτακτικός λόγος δημοσίου συμφέροντος για την ενημέρωση του κοινού. Τέτοιοι περιορισμοί δεν αντίκεινται στο Σύνταγμα .

α) Η προστασία της προσωπικότητας ως περιορισμός της ελευθερίας του τύπου Το άρθρο 10 της Σύμβασης της Ρώμης (ΕΣΔΑ) παρέχει το όριο, το οποίο δεν επιτρέπεται να υπερβεί ο εσωτερικός νόμος θεσπίζοντας περιορισμούς άλλους από αυτούς που προβλέπει η Σύμβαση. Ιδιαίτερη θέση μεταξύ των περιορισμών που θέτει η ΕΣΔΑ, καταλαμβάνει το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου που, στο χώρο του αστικού δικαίου, περικλείεται στο δικαίωμα της προσωπικότητας της Α.Κ. 57 .

Το Σύνταγμα, επομένως, προστατεύει απολύτως – με οποιεσδήποτε, δηλαδή, συνθήκες και ανεξάρτητα από τη θέση ή τη συμπεριφορά του θιγόμενου- ένα

απαραβίαστο πυρήνα της ιδιωτικής ζωής, που καθορίζεται από την ίδια την αξιοπρέπεια του ανθρώπου και προηγείται του οποιουδήποτε ενδιαφέροντος του κοινού.

Από την άλλη πλευρά υπάρχει πάντοτε ένα ενδιαφέρον του κοινού για την ιδιωτική ζωή διαφόρων ατόμων, το οποίο σε ορισμένο βαθμό είναι δικαιολογημένο. Οι δύο κύκλοι δηλαδή του ιδιωτικού βίου και του ενδιαφέροντος του κοινού είναι σε μία δημοκρατική κοινωνία επάλληλοι.

Όσο περισσότερο προβάλλει κανείς τον εαυτό του στην πολιτική, οικονομική, καλλιτεχνική, κοινωνική και εν γένει δημόσια ζωή της χώρας, τόσο περισσότερο οφείλει να ανέχεται την αποκάλυψη της ιδιωτικής του ζωής και την άσκηση έντονης δημόσιας κριτικής π.χ. στον τύπο. Επομένως, το μέτρο απορρήτου της ιδιωτικής ζωής είναι μεταβλητό. Πάντοτε παραμένει όμως ένας απαραβίαστος πυρήνας που προσβάλλεται όταν ανακαλύπτονται ή περιγράφονται λεπτομερώς πλευρές της ενδόμυχης (συναισθηματικής, σεξουαλικής κ.λπ.) ζωής, σε βαθμό ή με τρόπο που να θίγεται η προσωπική αξιοπρέπεια του ατόμου.

Από την άλλη πλευρά, το ενδιαφέρον του κοινού για την αποκάλυψη της ιδιωτικής ζωής (και το σχετικό δικαίωμα του τύπου) δεν είναι δικαιολογημένο, αν δεν έχει κανένα σύνδεσμο ούτε με τη συμπεριφορά των συγκεκριμένων προσώπων (αυτοπροβολή) ούτε με το δημόσιο συμφέρον, αλλά αποτελεί απλώς απρόκλητη σκανδαλοθηρία. Επίσης, προηγείται πάντοτε η προστασία της προσωπικότητας έναντι του απλώς οικονομικού ενδιαφέροντος του τύπου να αυξήσει την κυκλοφορία με σκανδαλοθηρικά δημοσιεύματα.

Συγκεκριμένες απαγορεύσεις δημοσιεύσεων που αφορούν την ιδιωτική ζωή, αναφέρονται σε ειδικούς νόμους. Σ' αυτές ανήκαν:

αα) Η απαγόρευση δημοσίευσης, κατά τη διάρκεια και μετά την περάτωση ποινικής δίωξης ή δίκης εγκλημάτων κατά γης γενετήσιας ελευθερίας, άμεσων ή έμμεσων πληροφοριών για την ταυτότητα των θυμάτων.

ββ) Η απαγόρευση δημοσίευσης επί ποινικής δίωξης ή δίκης εγκλημάτων κατά της τιμής πληροφοριών για την ουσία της υπόθεσης.

γγ) Η απαγόρευση δημοσίευσης επί δικών περί διαζυγίου ή ακύρωσης γάμου πληροφοριών για την ουσία της υπόθεσης.

δδ) Η απαγόρευση δημοσίευσης επί δικών περί αμφισβήτησης, αποκήρυξης ή αναγνώρισης πατρότητας πληροφοριών για την ουσία της υπόθεσης ή (χωρίς την έγγραφη συναίνεση όλων των διαδίκων) άμεσων ή έμμεσων πληροφοριών για την ταυτότητα ενός των διαδίκων.

εε) Η απαγόρευση δημοσίευσης λεπτομερειών περί των αιτίων και του τρόπου τέλεσης πρόσφατης αυτοκτονίας ή απόπειρας αυτοκτονίας, καθώς και της αναγραφής άμεσων ή έμμεσων πληροφοριών για την ταυτότητα του αποπειραθέντος.

Τέλος, θα πρέπει να διευκρινισθεί ότι από τα έννομα αγαθά που περικλείονται στο δικαίωμα της προσωπικότητας, πληττόμενα κατά κανόνα αγαθά από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας είναι η τιμή, η ιδιωτική ζωή, η εικόνα, ο γραπτός και προφορικός λόγος και η σφαίρα του απορρήτου. Ειδικότερα, στην πράξη, η τιμή είναι το κατ' εξοχήν προσβαλλόμενο αγαθό μέσω της δημοσίευσης ή της δημοσιότητας, δηλαδή της χρησιμοποίησης και διάδοσης από τον τύπο προσβλητικών πληροφοριών, εικόνων και κρίσεων. Αντίθετα, το έννομο αγαθό του ιδιωτικού βίου, ο γραπτός και προφορικός λόγος, ο ψυχικός κόσμος και η εικόνα του προσώπου, θίγονται και από τη διενέργεια δημοσιογραφικής έρευνας και μόνο, χωρίς να απαιτείται να ακολουθήσει δημοσίευση.

Η προσωπικότητα, όμως, δεν θα μπορούσε να παραμένει σπλωμένη, χωρίς δυνατότητα επανόρθωσης του προσβλητικού δημοσιεύματος. Στα μέσα προστασίας

της προσωπικότητας έναντι επεμβάσεων του τύπου, ανήκουν:

- i) το δικαίωμα απάντησης και η συναφής αγωγή προς εκτέλεση του δικαιώματος απάντησης,
- ii) η αγωγή για άρση της προσβολής και παράλειψη στο μέλλον και η προληπτική αγωγή για παράλειψη, οι οποίες συνιστούν αμυντικά μέσα προστασίας του προσώπου και
- iii) οι αγωγές αποζημίωσης, ικανοποίησης της μη περιουσιακής ζημίας και απόδοσης του κέρδους, που αποτελούν τα αποκαταστατικά ένδικα μέσα .

Η περαιτέρω, όμως, ανάλυση δεν αποτελεί αντικείμενο της παρούσας εργασίας.

β) Η προστασία της δικαιοσύνης ως περιορισμός της ελευθερίας του τύπου
Νομοθετικοί περιορισμοί δημοσίευσης στον τύπο, εφόσον και στο μέτρο που υπηρετούν την αποκατάληψη, ανεπηρέαστη και αποτελεσματική λειτουργία της δικαιοσύνης και την προστασία των παραγόντων της δίκης, των θυμάτων του εγκλήματος και του κατηγορουμένου, δεν αντιβαίνουν κατ' αρχήν στην ελευθερία του τύπου. Στους περιορισμούς αυτούς που βρίσκονται στον Π.Κ., τον Κ.Π.Δ. και ειδικούς ποινικούς νόμους, ανήκουν:

(αα) Η απαγόρευση, μετά από εισαγγελική απόφαση, κάθε δημοσίευσης σχετικά με την ενεργούμενη ανάκριση ή άλλη πράξη της ποινικής διαδικασίας, καθώς και φωτογραφιών των υπόπτων, των θυμάτων ή άλλων εξεταζομένων προσώπων.

(ββ) Η απαγόρευση δημοσίευσης κατηγορητηρίου βουλεύματος και όποιου εγγράφου αφορά την επί πλημμελήματι ή κακουργήματι διαδικασία πριν την ανάγνωσή του σε δημόσια συνεδρίαση του δικαστηρίου.

(γγ) Απαγόρευση δημοσίευσης, εφόσον εκκρεμεί ποινική υπόθεση και μέχρι την έκδοση τελεσίδικης απόφασης επ' αυτής οποιουδήποτε χαρακτηρισμού του κατηγορουμένου ως ενόχου.

(δδ) Απαγόρευση της δημοσίευσης έκθεσης περί της διάσκεψης του δικαστηρίου ή των ενόρκων ή δικαστικής συνεδρίασης που διεξήχθη κεκλεισμένων των θυρών ή οποιουδήποτε εγγράφου ή αγόρευσης ή κατάθεσης σε μία τέτοια δίκη, εκτός αν επιτρέψει τη δημοσίευση το δικαστήριο.

(εε) Απαγόρευση δημοσίευσης πληροφοριών ή εικόνων για την κολάσιμη ή μη συμπεριφορά ανηλίκου, ή σε βάρος ανηλίκου, οι οποίες μπορούν να βλάψουν την εν γένει εξέλιξή του .

γ) Ελευθερία του τύπου και τρομοκρατία

Η τρομοκρατία δεν είναι πολύ πρόσφατο φαινόμενο στην Ελλάδα. Το φαινόμενο που παρατηρήθηκε με την πάροδο των χρόνων ήταν ότι η πολλαπλότητα των επιθέσεων από τη μια αλλά και η πλήρης ανικανότητα των διωκτικών αρχών να καταφέρουν κάποιο σοβαρό κτύπημα κατά της τρομοκρατίας από την άλλη, δημιούργησαν ένα είδος εθισμού της κοινής γνώμης της οποίας το ενδιαφέρον για τέτοιου είδους επιθέσεις άρχισε έτσι να μειώνεται. Αυτό το φαινόμενο είχε αμέσως την αντανάκλασή του στην προβολή της σχετικής ειδησεογραφίας από τον Τύπο.

Τέλος, και επειδή στην Ελλάδα είναι βαθιά η αντίληψη ότι κάθε καινούριο πρόβλημα λύνεται με νόμο, συνήθως μάλιστα κατασταλτικού χαρακτήρα, είχε παλαιότερα κατατεθεί στη Βουλή και ψηφιστεί πρόταση νόμου για την απαγόρευση της δημοσίευσης ανακοινώσεων τρομοκρατικών οργανώσεων, η οποία όμως δεν είχε μεγάλο χρόνο ζωής. Η διάταξη αυτή είχε διχάσει τον πολιτικό και δημοσιογραφικό κόσμο της χώρας τόσο ως προς την αποτελεσματικότητά της όσο και ως προς τη συνταγματικότητά της καθώς δημιουργούσε πολλά πολιτικά και συνταγματικά προβλήματα.

Μία νομοθετική παρέμβαση προς την κατεύθυνση του περιορισμού της ελευθερίας των μέσων μαζικής ενημέρωσης να προβάλλουν θέματα σχετιζόμενα με την

τρομοκρατία, θα μπορούσε να εκδηλωθεί με πολλούς βέβαια τρόπους. Για τους σκοπούς αυτού του άρθρου όμως, εμείς θα περιοριστούμε να εξετάσουμε αυτούς οι οποίοι έχουν κυρίως συζητηθεί στη χώρα μας: α) η απαγόρευση της δημοσίευσης ειδήσεων σχετικών με τη δραστηριότητα των τρομοκρατικών οργανώσεων, β) η απαγόρευση της δημοσίευσης όχι των σχετικών ειδήσεων αλλά μόνο των ανακοινώσεων που προέρχονται από τρομοκρατικές οργανώσεις και γ) η απαγόρευση της δημοσίευσης μόνο των ανακοινώσεων εκείνων που σχετίζονται άμεσα με κάποια συγκεκριμένη τρομοκρατική ενέργεια και επιχειρούν να της προσδώσουν μία ιδεολογική επίφαση.

Με τις απαγορεύσεις αυτές, θίγεται κατ' αρχήν η ελευθερία του λόγου των μελών των τρομοκρατικών οργανώσεων. Όσο κι αν ηχεί παράξενο, είναι βέβαιο ότι ακόμα και ο χειρότερος εγκληματίας, ακόμα και μετά την καταδίκη του, έχει κατ' αρχήν δικαίωμα να διατυπώνει ελεύθερα τις απόψεις του πάνω σε κάθε ζήτημα. Φυσικά υπάρχουν περιορισμοί σ' αυτό το δικαίωμα αλλά αυτοί τίθενται με κριτήρια γενικά και όχι με βάση αποκλειστικά και μόνο το γεγονός ότι ο φορέας του δικαιώματος είναι εγκληματίας.

Παράλληλα, θίγονται τόσο η ελευθερία του τύπου, όσο και το δικαίωμα των πολιτών να πληροφορούνται για θέματα που άπτονται της πολιτικής και συνεπώς ενδιαφέρουν την κοινή γνώμη.

Ξεκινώντας αυτή την έρευνα από την απαγόρευση δημοσίευσης ειδήσεων σχετιζόμενων με τη δραστηριότητα τρομοκρατικών οργανώσεων, θα πρέπει κανείς να παρατηρήσει ότι πρόκειται για την πιο βαριά μορφή λογοκρισίας ανάμεσα σ' αυτές που προαναφέραμε. Εδώ δεν έχουμε απλώς να κάνουμε με την απόκρυψη των ανακοινώσεων κάποιων οργανώσεων, αλλά με τη συσκότιση ολόκληρων γεγονότων και τον αποκλεισμό της κοινής γνώμης από το θεμελιώδες δικαίωμά της να πληροφορείται γεγονότα που επηρεάζουν το πολιτικό γίγνεσθαι. Εξάλλου, ο περιορισμός είναι τόσο σοβαρός ώστε θίγει πλέον τον ίδιο τον πυρήνα της ελευθερίας του Τύπου γιατί απαγορεύει καθολικά τη δημοσίευση ειδήσεων για μια ολόκληρη κατηγορία θεμάτων που ενδιαφέρουν άμεσα την κοινή γνώμη.

Πρόκειται, συνεπώς, για περιορισμούς κατάδηλα προβληματικούς, που η περαιτέρω ανάλυση θα ήταν ενδιαφέρουσα, αλλά παράλληλα και εκτενέστερη από το εύρος της παρούσας εργασίας.

III. Ειδικοί περιορισμοί

Από το συνδυασμό των παρ. 1 και 2 του άρθρου 14 Συντ. συνάγεται ότι η ελευθερία του Τύπου, παρά το γεγονός ότι δεν διατυπώνεται ειδικά γι' αυτή επιφύλαξη του νόμου, υπάγεται και αυτή στη ρήτρα της τήρησης των νόμων, της παρ. 1 του άρθρου 14. Η απουσία όμως επιφύλαξης του νόμου στην παρ. 2 σημαίνει ότι δεν μπορούν να επιβληθούν νομοθετικά ειδικοί περιορισμοί της ελευθερίας του τύπου, πέρα από όσους επιβάλλονται γενικά στην ελευθερία της έκφρασης με κάθε άλλο τρόπο. Τέτοιοι ειδικοί περιορισμοί μπορούν να επιβληθούν μόνο με συνταγματικές διατάξεις.

Ορισμένοι από τους ειδικούς περιορισμούς της ελευθερίας του τύπου ισχύουν απευθείας από το Σύνταγμα ή κατ' εξουσιοδότηση του Συντάγματος.

Ο σπουδαιότερος ειδικός περιορισμός αναφέρεται στην παράγραφο 3 του άρθρου 14 Σ, που εισάγει την κατ' εξαίρεση επιτρεπόμενη κατάσχεση «με παραγγελία του εισαγγελέα, μετά την κυκλοφορία», ενώ κατά τα άλλα πρόκειται για μέτρο γενικά απαγορευμένο, τόσο πριν, όσο και μετά την κυκλοφορία (α. 14 § 3 εδ. α'). Με την κατάσχεση εξομοιώνεται και η επιβολή τροποποιήσεων ή περικοπών στο κείμενο του δημοσιεύματος με δικαστική απόφαση, αφού η τελευταία εμπεριέχει κατ' ανάγκη την

απαγόρευση περαιτέρω κυκλοφορίας του κειμένου αυτού στην προηγούμενη μορφή του.

Κατά το άρθρο 14 § 6 Σ: «Το δικαστήριο ύστερα από τρεις τουλάχιστον καταδίκες μέσα σε μία πενταετία για διάπραξη των εγκλημάτων που προβλέπονται στην παράγραφο 3, διατάσσει την οριστική ή προσωρινή παύση της έκδοσης εντύπου και σε βαριές περιπτώσεις την απαγόρευση της άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος από το πρόσωπο που καταδικάστηκε όπως νόμος ορίζει».

Η διάταξη αυτή (που περιεχόταν και στο σύνταγμα του 1952) δεν έχει ακόμη εφαρμοστεί. Και δεν μπορεί να εφαρμοστεί πριν εκδοθεί ο προβλεπόμενος σ' αυτήν νόμος. Διότι οι γενικοί κανόνες που θα περιληφθούν σε ένα τέτοιο νόμο, αποτελούν σπουδαίες, συνταγματικώς θελημένες εγγυήσεις για τη σύμφωνα με το Σύνταγμα εφαρμογή των σοβαρών αυτών περιορισμών της ελευθερίας του τύπου. Μέχρι, επομένως, να εκδοθεί ο νόμος αυτός, αδρανή η διάταξη της παρ. 6 .

Η παρ. 5, όπως ισχύει μετά την αναθεώρηση του 2001, καθιερώνει πλέον ευθέως συνταγματικό δικαίωμα του θιγομένου από ανακριβή, υβριστικά ή δυσφημιστικά δημοσιεύματα ή εκπομπές να απαντήσει και αντίστοιχη υποχρέωση του μέσου ενημέρωσης (έντυπης ή μη) να φιλοξενήσει την απάντηση ή και να επανορθώσει. Ο προβλεπόμενος στο εδ. γ' της παρ. 5 νόμος οφείλει να διασφαλίσει την αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων και την υλοποίηση των υποχρεώσεων αυτών, εγκαθιδρύοντας σχετικές διαδικασίες και επαπειλώντας κυρώσεις ικανές να λειτουργήσουν αποτρεπτικά. Εξάλλου, η θέσπισή του είναι προφανώς υποχρεωτική για τον κοινό νομοθέτη και άρα δεν επιτρέπεται η μεταγενέστερη κατάργησή του χωρίς ν' αντικατασταθεί από διατάξεις ισοδύναμου αποτελέσματος .

Κατά το άρθρο 14 παρ. 8 «νόμος ορίζει τις προϋποθέσεις και τα προσόντα για την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος».

Η διάταξη αυτή, που κατάγεται από το σύνταγμα του 1952 (άρθρο 14 παρ. 6), δεν απαντά σε κανένα άλλο δημοκρατικό σύνταγμα και παρουσιάζει ιδιαίτερους κινδύνους. Ένας τέτοιος νόμος, και αν δεν περιοριστεί στον (αμφισβητούμενης άλλωστε συνταγματικότητας) καθορισμό τυπικών καθαρώς κριτηρίων και προϋποθέσεων, μπορεί να οδηγήσει στην κρατική κηδεμόνευση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος και να απειλήσει την ελευθερία του τύπου.

Βέβαια, ο σκοπός του άρθρου 14 παρ. 8 δεν είναι αυτός. Αντιθέτως, ο σκοπός της διατάξεως αυτής κατά τον συντακτικό νομοθέτη του 1952 που την πρωτοεισήγαγε είναι να ανυψώσει τον τύπο, διότι η πολιτεία πρέπει να προστατεύσει το λειτούργημα του δημοσιογράφου από εκείνους που δεν είναι άξιοι. Από τη στιγμή όμως που η πολιτεία αποφασίζει ποιοι δημοσιογράφοι είναι άξιοι και ποιοι ανάξιοι του λειτουργήματός τους, παύει να υπάρχει ελευθερία του τύπου .

Επίλογος Συμπέρασμα–

Ήδη από την αρχική επαφή με το συγγραφικό και νομοθετικό υλικό, το απαιτούμενο για την παρούσα εργασία, η γράφουσα εντυπωσιάστηκε όχι μόνο από το πλήθος του υλικού, αλλά και από την πορεία εξέλιξης του ατομικού δικαιώματος της ελευθεροτυπίας, που ενώ ξεκίνησε ως αίτημα για ελευθερία στην έκφραση, κατέληξε, με την πάροδο του χρόνου, την ευαισθητοποίηση για τις ελευθερίες του ανθρώπου και την ολοένα διευρυνόμενη νομοθετική πρόβλεψη και προστασία, να αναχθεί σε θεσμό των φιλελεύθερων και δημοκρατικών Κρατών του Κόσμου.

Την ανάλυση που προηγήθηκε- μολονότι αποδόθηκε με στείρα νομική ορολογία- δεν θα πρέπει να προσεγγίσει ο αναγνώστης ως φαινόμενο καθαρά νομικό. Για να καταδειχθεί η σπουδαιότητά του και να αξιολογηθεί η σημασία της συνταγματικής του κατοχύρωσης, θα πρέπει να συνδυαστεί με την προσφορά του στη διεύρυνση του πνεύματος του ανθρώπου, την επιρροή του στο πολιτικό γίγνεσθαι και τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης. Η δύναμη αυτή του τύπου έγινε, προφανώς ταχύτατα αντιληπτή, όχι μόνο στους υποστηρικτές της ελευθεροτυπίας, αλλά και σε όσους είχαν συμφέρον για τη διατήρηση του "φίμωτρου" του τύπου και στρέφονταν κατά παντός νεωτερισμού που αφορούσε την ελευθεροτυπία.

Σήμερα, με την είναι– προϊόν μακρόχρονων αγώνων –ελεύθερη και ακώλυτη πρόσβαση στον τύπο αντιληπτή και προφανής η ευκολία να εκφύγει των επιτρεπόμενων ορίων και να παρεκτραπεί η κοινωνική αποστολή του αντιληπτή, επομένως, και προφανής και η οριοθέτηση της ελευθεροτυπίας, δηλαδή ο κατά το δυνατόν σαφέστερος προσδιορισμός της έννοιάς της, ώστε να πλαισιωθεί το εύρος της και να διασφαλιστεί η χρησιμότητα του θεσμού αυτού,) προς όφελος του σκεπτόμενου, του ελεύθερου, του προοδευτικού ανθρώπου, του πολίτη που ενημερώνεται, διεκδικεί και επηρεάζει τις εξελίξεις, και όχι όπλο στα χέρια όσων επιθυμούν να διαστρεβλώσουν την αλήθεια και την ιστορία, να χειραγωγήσουν και να παρασύρουν τους λαούς. Έτσι αποκτά νομοθέτη να– αλλά και του κοινού –ιδιαίτερο βάρος το έργο του συντακτικού διασφαλίζει την ελευθεροτυπία, εναρμονίζοντας το νόμο με τις νέες τεχνολογίες και τις νέες απαιτήσεις που δημιουργούνται.

NOMOLOGIA

Α΄

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

Αριθ. Απόφασης 251/2001

Οι διατάξεις του άρθρου 6 του Π.Δ.538/1989, οι οποίες απαγορεύουν στους αστυνομικούς τη δημοσίευση δήλωσης ή γνώμης στον τύπο ή σε άλλο μέσο, χωρίς την άδεια των προϊσταμένων τους, και συνιστούν πειθαρχικό παράπτωμα σε περίπτωση παράβασής τους είναι ανίσχυρες ως αντίθετες στο άρθρο 14 του Συντάγματος και του άρθρου 10 της Σύμβασης της Ρώμης. Εφαρμογή και στους αστυνομικούς, έχουν τα άρθρα 14 του Συντάγματος και 10 της Σύμβασης της Ρώμης, τα οποία προβλέπουν και κατοχυρώνουν το δικαίωμα της ελεύθερης εκδήλωσης της σκέψης και της γνώμης. Ο νομοθέτης δεν επιτρέπεται να υπαγάγει το ανωτέρω

δικαίωμα σε προληπτικά μέτρα, όπως η προηγούμενη άδεια των προϊσταμένων του αστυνομικού.

Κείμενο
Απόφασης

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ ΤΜΗΜΑ Γ΄

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του την 1 Ιουνίου 2000 με την εξής σύνθεση :
Γ. Δεληγιάννης, Αντιπρόεδρος, Πρόεδρος του Γ΄ Τμήματος, Γ. Παπαμεντζελόπουλος,
Δ. Μπριόλας, Σύμβουλοι, Μ. Γκορτζολίδου, Μ. Παπαδοπούλου, Πάρεδροι, Αντ.
Γαϊτάνης, Γραμματέας του Γ΄ Τμήματος.

Για να δικάσει την από 20 Δεκεμβρίου 1995 έφεση :

του Υπουργού Δημόσιας Τάξης, ο οποίος παρέστη με την Ε. Μπερνικόλα, Πάρεδρο
του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, κατά του Π. Μ., κατοίκου Αγίου Στεφάνου
Αττικής, ο οποίος δεν παρέστη, και κατά της υπ' αριθ. 1834/1994 αποφάσεως του
Διοικητικού Εφετείου Αθηνών.

Η εκδίκαση άρχισε με την ανάγνωση της εκθέσεως της Εισηγήτριας, Παρέδρου Μ.
Γκορτζολίδου.

Κατόπιν το δικαστήριο άκουσε την αντιπρόσωπο του Υπουργού, η οποία ανέπτυξε
και προφορικά τους προβαλλόμενους λόγους εφέσεως και ζήτησε να γίνει δεκτή η
έφεση.

Μετά τη δημόσια συνεδρίαση το δικαστήριο συνήλθε σε διάσκεψη σε αίθουσα του
δικαστηρίου και

Α φ ο ύ μ ε λ έ τ η σ ε τ α σ χ ε τ ι κ ά έ γ γ ρ α φ α

Σ κ έ φ θ η κ ε κ α τ ά τ ο ν Ν ό μ ο

1. Επειδή, η υπό κρίση έφεση ασκείται κατά νόμον ατελώς και άνευ καταβολής
παραβόλου.

2. Επειδή, με την υπό κρίση έφεση ζητείται, η εξαφάνιση της υπ'
αριθμ.1834/1994 αποφάσεως του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών. Με την
εκκαλούμενη

απόφαση έγινε δεκτή αίτηση ακυρώσεως του ήδη εφεσιβλήτου, Αστυνόμου Α΄, κατά
της

από 11.11.1991 αποφάσεως του Αρχηγού της Ελληνικής Αστυνομίας, με την οποία
κρίθηκε αβάσιμη και απορρίφθηκε η από 24.9.1991 αναφορά παραπόνων του κατά
της

από 30.7.1991 αποφάσεως του Διευθυντού οικονομικής Επιθεώρησης του
Υπουργείου

Δημόσιας Τάξης. Με την τελευταία αυτή απόφαση είχε επιβληθεί στον εφεσίβλητο η
πειθαρχική ποινή του προστίμου 10.000 δραχμών για το αναφερόμενο σ' αυτήν
παράπτωμα.

3. Επειδή, στο άρθρο 52 του ν. 1481/1984 "Οργανισμός Υπουργείου Δημόσιας
Τάξης" (ΦΕΚ Α' 152), οι κατώτερες πειθαρχικές ποινές που προβλέπονται για το
αστυνομικό προσωπικό είναι η παρατήρηση, η επίπληξη και το πρόστιμο μέχρι ένα
βασικό μισθό. Περαιτέρω, κατά τις διατάξεις του άρθρου 3 του π.δ/τος 96/1986 (Α'
34), που εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση των άρθρων 52 παρ. 3 και 53 παρ.1 του
παραπάνω νόμου, πειθαρχικό παράπτωμα που επισύρει ποινή προστίμου, εκτός των
άλλων περιπτώσεων, είναι και η "παρά τις διατάξεις των Κανονισμών και των
διαταγών της Υπηρεσίας δημοσιογραφία ή δημοσίευση άρθρων διά του τύπου ή κατ'

άλλο τρόπο" (παρ. 33), καθώς και "κάθε παράβαση υποχρέωσης που απορρέει από τους

νόμους, τους Κανονισμούς και τις διαταγές Υπηρεσίας" (παρ. 41). Εξάλλου, κατά τις διατάξεις του άρθρου 6 παρ. 1 και 2 του π.δ/τος 538/1989 "υποχρεώσεις και δικαιώματα του αστυνομικού προσωπικού του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης" (Α' 224),

"1. Ανακοινώσεις στα μέσα μαζικής ενημέρωσης γίνονται από τον Υπουργό και το Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, τον Αρχηγό της Ελληνικής Αστυνομίας, τους Υπαρχηγούς, τους Γενικούς Διευθυντές, τους Γενικούς Επιθεωρητές

Αστυνομίας, τους Επιθεωρητές Αστυνομίας, τους Αστυνομικούς Διευθυντές των νομών,

καθώς και από τους εξομοιούμενους προς τους τελευταίους Διευθυντές αυτοτελών Υπηρεσιών της Αστυνομίας, για θέματα της αρμοδιότητάς τους. Επίσης ανακοινώσεις

μπορεί να γίνονται και από άλλους αξιωματικούς, μετά από έγκριση των παραπάνω προσώπων. 2. Στην έννοια της ανακοίνωσης περιλαμβάνονται κυρίως, η επίσημη ανακοίνωση της αστυνομικής αρχής, η συνέντευξη . . . και η απάντηση σε δημοσιεύματα του Τύπου".

4. Επειδή, περαιτέρω, κατά το άρθρο 14 του ισχύοντος Συντάγματος "1.

Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και διά του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του Κράτους", ενώ, εξάλλου κατά διάταξη

του άρθρου 10 της Σύμβασης της Ρώμης "περί των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των

Θεμελιωδών Ελευθεριών (ν.δ. 53/1974 (Α' 256), που αποτελεί σύμφωνα με το άρθρο 28 του Συντάγματος, αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύει κάθε αντίθετης διάταξης νόμου, "1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερίαν γνώμης, ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων. 2. Η άσκησης των ελευθεριών τούτων, συνεπαγομένων καθήκοντα και ευθύνas, δύναται να υπαχθή εις ωρισμέναs διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς ή κυρώσεις προβλεπομέναs υπό του νόμου και αποτελούντα αναγκαία μέτρα εν δημοκρατική κοινωνία διά την εθνικήν ασφάλειαν, την προάσπισιν της τάξεως . . .".

5. Επειδή, οι ανωτέρω, ηυξημένης τυπικής ισχύος διατάξεις, που προβλέπουν και κατοχυρώνουν το δικαίωμα της ελεύθερης εκδήλωσης της σκέψης και της γνώμης έχουν

εφαρμογή και στους αστυνομικούς υπαλλήλους οι οποίοι έχουν δικαίωμα, όπως και οι ιδιώτες, να εκφράζουν ελεύθερα τις σκέψεις τους. Το δικαίωμα αυτό υπόκειται τόσο

στους γενικούς περιορισμούς τους οποίους ο νόμος επιβάλλει σε κάθε πολίτη, που υπαγορεύονται από την ανάγκη προστασίας της προσωπικότητας ή του γενικότερου δημόσιου συμφέροντος, όσο και στους ειδικότερους περιορισμούς, οι οποίοι δικαιολογούνται από τη φύση της δημόσιας υπαλληλικής σχέσης και τις υποχρεώσεις οι οποίες απορρέουν απ' αυτή. Πάντως, κατά τη ρυθμιστική του δράση, ο νομοθέτης δεν μπορεί να υπαγάγει το δικαίωμα της ελεύθερης εκδήλωσης της σκέψης και της γνώμης σε προληπτικά μέτρα, όπως η προηγούμενη άδεια των προϊσταμένων του υπαλλήλου, καθώς, οι παραπάνω περιορισμοί δεν επιτρέπεται ν' αναιρούν στην ουσία το ατομικό αυτό δικαίωμα και την αναγνωριζόμενη γενικά έκταση εφαρμογής του.

(πρβλ. ΣτΕ 780/1981, 1802/1986, 907/1987).

6. Επειδή, κατ' ακολουθία της προηγούμενης σκέψης, οι διατάξεις του άρθρου 6 του π.δ/τος 538/1989 οι οποίες απαγορεύουν στους αστυνομικούς τη δημοσίευση δηλώσεως ή γνώμης στον τύπο ή άλλο μέσο χωρίς άδεια των προϊσταμένων τους και συνιστούν ίδιο πειθαρχικό παράπτωμα σε περίπτωση παραβάσεώς τους, είναι ανίσχυρες γιατί αντίκεινται στις διατάξεις του άρθρου 14 του Συντάγματος και του άρθρου 10 της Σύμβασης της Ρώμης.

7. Επειδή, στην προκειμένη περίπτωση, ο εφεσίβλητος, Αστυνόμος Α΄, τιμωρήθηκε με την πειθαρχική ποινή του προστίμου 10.000 δραχμών, γιατί παρά τις διατάξεις των κανονισμών και των διαταγών της Υπηρεσίας (άρθρο 6 π.δ/τος 538/1989 και 90001/5/3α/18.4.1986, 9001/5/7β/25.5.1987, 9001/5/21στ/6.6.1990 εγκύκλιες διαταγές του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης) και κατά παράβαση των υποχρεώσεών του, που απορρέουν από τις σχετικές διατάξεις που αναφέρονται στο πειθαρχικό δίκαιο

του αστυνομικού προσωπικού, "παραχώρησε χωρίς την απαιτούμενη άδεια της Υπηρεσίας συνεντεύξεις σε δημοσιογράφους και ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς για θέματα ιδιαζούσης σημασίας αστυνομικού ενδιαφέροντος". Ειδικότερα, τιμωρήθηκε γιατί υπηρετώντας στη Διεύθυνση Οικονομικής Επιθεώρησης και τελώντας σε διαθεσιμότητα "α) Την 2.7.1991 παρεχώρησε συνέντευξη στο δημοσιογράφο Πέτρο Κασιμάτη, η οποία δημοσιεύθηκε ως ρεπορτάζ από τον ίδιο στην εφημερίδα "ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ" (φύλλο της 3.7.1991 σελ. 14 και 15) με τίτλο "ΜΠΟΓΡΑΚΟΣ - ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΙΚΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ - ΕΤΣΙ ΕΜΠΛΕΞΑ ΜΕ ΤΑ ΛΕΦΤΑ ΤΟΥ ΚΟΣΚΩΤΑ - ΒΑΡΙΑ ΥΠΟΝΟΟΥΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΡΩΗΝ ΥΠΟΥΡΓΟ" και "Επί Σκουλαρίκη μπήκα

στα ναρκωτικά". β) Την 2.7.1991 παρεχώρησε συνέντευξη στο ραδιοσταθμό SKY η οποία

δημοσιεύθηκε σαν σχόλιο στην εφημερίδα "ΝΙΚΗ" (φύλλο 3.7.1991 και γ) στις 2.7.1991 και

27.6.1991 παρεχώρησε συνεντεύξεις στους ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς "ANTENA" και "TELECITY",

οι οποίες δημοσιεύθηκαν σαν σχόλιο στην εφημερίδα "ΑΥΡΙΑΝΗ" (φύλλο της 3.7.1991)". Όπως,

όμως, κρίθηκε παραπάνω, οι διατάξεις, στις οποίες στηρίζεται η αιτιολογία της πειθαρχικής αποφάσεως είναι αντίθετες με το άρθρο 14 του Συντάγματος και το άρθρο 10 της Σύμβασης της Ρώμης και για το λόγο αυτό ανίσχυρες. Συνεπώς, η εν λόγω απόφαση, η οποία στηρίζεται σε ανίσχυρες διατάξεις ίναι πλημμελής. Επομένως, η εκκαλούμενη απόφαση, με την οποία κρίθηκε ότι η επιβολή της πειθαρχικής ποινής του προστίμου των 10.000 δραχμών επιβληθείσα βάσει των προαναφερθεισών διατάξεων του άρθρου 6 παρ.1 και 2 του π.δ/τος 538/1989, είναι μη νόμιμη και ακυρωτέα, ορθά ερμήνευσε και εφάρμοσε το νόμο, οι δε λόγοι της εφέσεως με τους οποίους προβάλλεται το αντίθετο πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος

12. Επειδή, δεν προβάλλεται άλλος λόγος, πρέπει, κατά συνέπεια, η υπό κρίση έφεση να απορριφθεί στο σύνολό της.

Δ ι ά τ α ύ τ α

Απορρίπτει την υπό κρίση έφεση.

Η διάσκεψη έγινε στην Αθήνα την 1 Ιουνίου 2000

Ο Πρόεδρος του Γ΄ Τμήματος Ο Γραμματέας του Γ΄ Τμήματος

Β΄
ΕΦΕΤΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
Αριθμός Απόφασης 4054/1992

Κείμενο Απόφασης

Επειδή με τη διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 5 του Συντάγματος προβλέπεται ότι "καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας κλπ.". Επίσης με τη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1 του ισχύοντος Συντάγματος, η οποία είναι βασική και για το λόγο αυτό δεν υπόκειται σε αναθεώρηση (άρθρο 110) ορίζεται ότι "ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας". Η συνταγματική αυτή διάταξη η οποία αναφέρεται στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια (βλ. Κ. Ζώρα, Η συνταγματική αρχή του σεβασμού και της προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας κατά το γερμανικόν ομοσπονδιακόν Σύνταγμα, ΤοΣ 1978.1 επ., Ν.Ανδρουλάκη, Το Νέο Σύνταγμα και η ποινική δικαιοσύνη, στον τόμο, Η επίδρασις του Συντάγματος επί του ιδιωτικού και επί του δημοσίου δικαίου, 1976, σ. 63 επ., Α. Γαζή, Η επίδρασις του Συντάγματος επί του Αστικού Δικαίου, στον τόμο, Η επίδρασις κλπ. ό.π.σ. 12, Γ. Βλάχο, Κοινωνιολογία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, 1976, σ.131 επ., Γ. Χουβαρδά, Η συνταγματική προστασία της αξιοπρέπειας του ανθρώπου (1990) σ. 1 επ., Η. Hubmann, Das personlichkeitsrecht, 2η έκδ., 1967, σ. 98 επ., Maunz - Durig, Komm. zum GG, Art. 1, RDNR 14, B Verf Ge 6. 36, BGH, NJW 1961 σ. 1397, B. Verf Gel. 104) καθιερώνει γενική

συνταγματική προστασία της προσωπικότητας και δεσμεύει κάθε πολιτειακό όργανο που ασκεί κρατική λειτουργία. Μετά τη συνταγματική καθιέρωση της αρχής αυτής, οι διατάξεις του ιδιωτικού δικαίου που προστατεύουν την προσωπικότητα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως ειδικές συνταγματικές επιταγές, διαπίστωση που έχει ιδιαίτερη σημασία για την ερμηνεία τους. Εκτός από την ανωτέρω συνταγματική διάταξη, οι κατ' ιδίαν εκδηλώσεις ή τα κατ' ιδίαν αγαθά της προσωπικότητας προστατεύονται με επί μέρους ατομικά δικαιώματα (π.χ. η τιμή, η ελευθερία της γνώμης και του τύπου, η ανθρώπινη αξιοπρέπεια κλπ.) που ισχύουν, κατά την κρατούσα στη νομική φιλολογία γνώμη, όχι μόνο έναντι του κράτους, αλλά και έναντι των ιδιωτών (βλ. Γ. Μηχαηλίδου - Νουάρου, Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου, Το Σ. 1983.369 επ. (382), Κ.Μαυριά, Το συνταγματικό δικαίωμα ιδιωτικού βίου σ. 163 επ., 172 επ.) σύμφωνα με τη γνωστή θεωρία της τριτενέργειας "Drittwirkung" των ατομικών δικαιωμάτων (για τη θεωρία αυτή βλ. αντί άλλων Α. Κατράνη, ΤοΣ 1978.237 επ., 260 επ., Γ. Κασιμάτη, ΤοΣ 1981. 1 επ., Π. Δαγτόγλου, Γνμδ ΝοΒ 30. 782 επ., Δ. Κόρσου, Τα ατομικά δικαιώματα εν τω ιδιωτικώ δικαίω, Ξένιον Π. Ζέπου, 1974, τ. Α' σ.175 επ., Α. Μάνεση, Ατομικές ελευθερίες, Β' έκδ., 1979, σ. 47 επ., Α.Δημητρόπουλου, Τα αμυντικά δικαιώματα του ανθρώπου και η μεταβολή της έννομης τάξεως, Αθήνα 1981, του ίδιου, Η συνταγματική προστασία του ανθρώπου από την ιδιωτική εξουσία, Αθήνα 1981/1982 σ. 168, 188, 201, Ηλιοπούλου - Στράγγα, Η "τριτενέργεια" των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων του Συντάγματος 1975, σ. 167 επ.). Τα προστατευόμενα πάντως σχετικά αγαθά, τα οποία απαρτίζουν το περιεχόμενο του δικαιώματος επί της ίδιας προσωπικότητας δεν αποτελούν ιδιαίτερα δικαιώματα, αλλά είναι εκδηλώσεις του ενιαίου δικαιώματος της προσωπικότητας (βλ. Ι. Καρακατσάνη σε Γεωργιάδη - Σταθόπουλο, άρθρο 57 ΑΚ Π 2 σ. 99-100). Προστασίας τυγχάνει, ως βασικό στοιχείο της προσωπικότητας και η υπόληψη, ήτοι η αξία που αναγνωρίζεται στον άνθρωπο από την κοινωνία (βλ. Σούρλα στην ΕρμΑΚ Εισαγ. άρθρ. 57-60, αριθ. περιθ.51, Hubman, Das Persönlichkeitsrecht ό.π. σ. 288, 289, 291, Schonke/Schroder, st. GB Kommentar, 21η έκδ., Vorbem. Zu & 185 Anm. 1 σ. 1179). Η προσβολή της τιμής των άλλων μπορεί να γίνει όχι μόνο με λόγια ή έργα αλλά και με πράξεις διαταρακτικές της κοινωνικής προσωπικότητας του ανθρώπου όπως είναι όσες εμπεριέχουν π.χ. αμφισβήτηση της προσωπικής ή επαγγελματικής εντιμότητας του προσώπου ακόμα και όταν αυτές απλώς τον καθιστούν ύποπτο ότι μετέρχεται ανέντιμες μεθόδους κατά την ενάσκηση των επαγγελματικών καθηκόντων ή άλλων εκφράσεων της δραστηριότητάς του (βλ. ΑΠ 2109/1986 ΝοΒ 35.1241, ΕφΑθ 387/78 ΝοΒ 26.1084). Σειρά διατάξεων του ΠΚ (άρθρα 361, 362, 363) προβλέπουν και τιμωρούν την εξύβριση, την απλή και συκοφαντική δυσφήμιση. Σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές, η προστασία της τιμής συνεπάγεται τη νομική εξασφάλιση της αξιώσεως κάθε ανθρώπου για σεβασμό της "εσωτερικής" τιμής του η οποία είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με την αξία του ανθρώπου, όπως επίσης και του δικαιώματός του για αναγνώριση της κοινωνικής καταξιώσεως, δηλαδή της "εξωτερικής τιμής" (βλ. Γ. Καράκωστα, Προσωπικότητα και τύπος (1991) σ. 55).

Η προσβολή της τιμής με τον τύπο είναι ιδιαίτερα επικίνδυνη και γι' αυτό ειδικές διατάξεις παρέχουν σχετική προστασία. Για την επίλυση του δυσχερούς προβλήματος του προσδιορισμού των θεμιτών ή αντικειμενικών αναγκών πληροφόρησης του κοινού σε μια δημοκρατική κοινωνία (για την έννοια της ρήτρας της "δημοκρατικής κοινωνίας", η οποία αναγράφεται και στο άρθρο 29 της Οικουμενικής Διακήρυξης και τα άρθρα 8, 9, 10 και 11 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως καθώς και για την ιστορία αναγραφής της ρήτρας αυτής στην Οικουμενική Διακήρυξη βλ. Φ. Βεγλερή, Οι περιορισμοί των δικαιωμάτων του ανθρώπου (1982) σ. 78 επ., 80, σημ. 87) και του

ειδικότερου προσδιορισμού της εκτάσεως και του περιεχομένου των αναγκών αυτών, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και το ότι α) το δικαίωμα του κοινού για πληροφόρηση αποτελεί βασικό ατομικό και πολιτικό δικαίωμα, αφού αποτελεί την προϋπόθεση για τη διαμόρφωση υπεύθυνης γνώμης από τον πολίτη (βλ. Μάνεση, Η συνταγματική προστασία της ελεύθερης κυκλοφορίας εντύπων στο περιοδικό Σύνταγμα 1977. 11), β) ότι τα κριτήρια προσδιορισμού των θεμιτών αναγκών πληροφόρησης του κοινού πρέπει να είναι διαφορετικά όταν πρόκειται για πρόσωπα που διαδραματίζουν έναν ενδιαφέροντα ρόλο στην κοινωνική ζωή και γενικά συμμετέχουν στο δημόσιο βίο. Ιδιαίτεροι προβληματισμοί ανακύπτουν στην περίπτωση που είναι "πρόσωπο της επικαιρότητας" κάποιος κατηγορούμενος ενόψει του ότι βρισκόμαστε μπροστά σε μια οριακή περίπτωση θεμιτής ανάγκης του κοινού για πληροφόρηση η οποία συγκρούεται με το δικαίωμα του κατηγορουμένου να προστατέψει την προσωπικότητά του (βλ. Φ. Παπαρηγοπούλου -Σκορίνη, ΝοΒ 25.278 επ., Ν. Παπαντωνίου, Γεν. Αρχές (1983) σ.133). Στο στάδιο της προδικασίας, που πρέπει να διέπεται από το τεκμήριο της αθωότητας του κατηγορουμένου, θα βαρύνει η προστασία της προσωπικότητας, από το δικαίωμα πληροφόρησης της κοινότητας (βλ. σχετ. OLG Frankfurt, URT.V.24.9.1970, NJW 1971 σ. 47 επ. (σχόλιο Traub) και OLG Braunschweig, URT.V. 24.10.1974, NJW 1975 σ. 651 με σχόλιο Kamm). Εξάλλου από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 362 και 363 του ΠΚ προκύπτει ότι για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος της συκοφαντικής δυσφημίας απαιτείται η διάδοση ή ισχυρισμός από το δράστη ενώπιον άλλου για τρίτον γεγονός που μπορεί να βλάψει την τιμή ή την υπόληψη αυτού. Απαιτείται επίσης το γεγονός στο οποίο αναφέρεται η διάδοση αυτή ή ο ισχυρισμός να είναι ψευδές και ο υπαίτιος να γνώριζε την αναλήθειά του. Ως γεγονός θεωρείται κατά την έννοια των ανωτέρω διατάξεων κάθε συγκεκριμένο περιστατικό του εξωτερικού κόσμου που ανάγεται στο παρελθόν ή παρόν που υποπίπτει στις αισθήσεις και αντίκειται στην ηθική και την ευπρέπεια (βλ. ΑΠ 478/1986 ΠοινΧρ ΛΣΤ ' 661, ΑΠ 1156/1985 ΠοινΧρ ΛΣΤ ' 172, ΑΠ 934/1989 ΠοινΧρ Μ' 275). Κατά το άρθρο 367 ΠΚ ο άδικος χαρακτήρας των εξυβριστικών ή δυσφημιστικών εκδηλώσεων αίρεται, εκτός άλλων περιπτώσεων και όταν έγιναν προς εκτέλεση νομίμου καθήκοντος, όπως είναι η προστασία δικαιώματος ή άλλου δικαιολογημένου ενδιαφέροντος, υπό την απαραίτητη προϋπόθεση ότι οι εκδηλώσεις αυτής δεν περιέχουν συστατικό στοιχείο της συκοφαντικής δυσφημίας, αποτελούν στη συγκεκριμένη περίπτωση το επιβαλλόμενο και αντικειμενικώς αναγκαίο μέσο για τη διαφύλαξη του δικαιώματος ή την ικανοποίηση του δικαιολογημένου ενδιαφέροντος και ο σκοπός του δράστη δεν κατευθύνεται στην προσβολή της τιμής του άλλου (βλ. ΑΠ 934/1989 ΠοινΧρ Μ' 275).

Ως δικαιολογημένο συμφέρον κατά την έννοια της ανωτέρω διατάξεως θα πρέπει να νοηθεί και το συμφέρον του κοινού για πληροφόρηση. Το συμφέρον του κοινού για πληροφόρηση δεν συνιστά απόλυτο δικαιολογητικό λόγο επεμβάσεως στην προσωπικότητα, αλλά η επίκλησή του από το δράστη οδηγεί σε στάθμιση συμφερόντων κατά την οποία πρέπει να ληφθούν υπόψη μεταξύ άλλων α) η συνταγματική αναγνώρισή της ελευθερίας εκφράσεως και ειδικότερα μέσω του τύπου, η οποία προσδίδει ιδιαίτερο βάρος στην αποστολή του τύπου. β) τα διεθνή κείμενα που έχουν διατυπωθεί σχετικά με τη θέση και τις δραστηριότητες του τύπου και τα οποία συντελούν στη διαμόρφωση του περιεχομένου των συναλλακτικών ηθών και της αντικειμενικής καλής πίστης (βλ. Γ. Καράκωστα, Προσωπικότητα και τύπος (1991) σ. 71-72). Πρέπει να γίνει δεκτό ότι δημοσιεύματα που περιέχουν αναληθείς ισχυρισμούς που δεν συνδέονται με μία αληθινή πραγματική κατάσταση και για τα οποία ο συντάκτης δεν τήρησε τις συναλλακτικές υποχρεώσεις θεμελιώνουν χωρίς

άλλο τον παράνομο χαρακτήρα της προσβολής της προσωπικότητας και δεν τίθεται θέμα δικαιολογημένου ενδιαφέροντος και σταθμίσεως συμφερόντων (βλ. Γ. Καράκωστα, ό.π. σ. 75).

Περαιτέρω ως αδικήματα που τελούνται δια του τύπου νοούνται τα αδικήματα του κοινού ποινικού δικαίου, εκείνα δηλαδή που προβλέπονται και τιμωρούνται από τον Ποινικό Κώδικα ή από τους ειδικούς ποινικούς του τύπου ως μέσου για την εκδήλωσή τους (ΟλΑΠ 759/1988 ΠοινΧρ ΛΗ' 876, ΑΠ 136/1989 ΠοινΧρ ΛΘ' 740). Τέλος, κατά το άρθρο 46 παρ. 1 περίπτ. β' του α.ν.1092/1938 που επανήλθε σε ισχύ με το άρθρο 2 του ν. 10/1975, όπως το άρθρο αυτό αριθμήθηκε με το άρθρο 1 παρ.13 του α.ν. 1683/1939 και τροποποιήθηκε με τα άρθρα 28 του ν. 2493/1953 και 1 του ν.δ. 3824/1958, όταν πρόκειται για εφημερίδες ή περιοδικά για τα αδικήματα που διαπράττονται με αυτά, μεταξύ των άλλων, τιμωρούνται: α) ο συγγραφέας του δημοσιεύματος, β) ο διευθυντής και ιδιοκτήτης της εφημερίδας όπως και ο εκδότης αυτής.

Στην προκειμένη περίπτωση από τις καταθέσεις των μαρτύρων της κατηγορίας που εξετάστηκαν ενόρκως στο δικαστήριο τούτο καθώς και τα έγγραφα, που αναγνώστηκαν και αναφέρονται στα πρακτικά, την απολογία του παρόντος κατηγορουμένου και την όλη αποδεικτική διαδικασία αποδείχθηκε ότι οι κατηγορούμενοι με περισσότερες πράξεις που συνιστούν εξακολούθηση του ίδιου εγκλήματος δια της εκδιδόμενης στην Αθήνα ημερήσιας εφημερίδας "Ε.Τ." ισχυρίστηκαν και διέδωσαν για τον εγκαλούντα Α.Μ. γεγονότα που μπορούσαν να βλάψουν την τιμή και την υπόληψή του, με γνώση της αναλήθειας των γεγονότων. Συγκεκριμένα στην ανωτέρω ημερήσια εφημερίδα των Αθηνών και στα φύλλα της 2.2.1989, 5.2.1989, 9.2.1989 και 19.4.1989 καταχωρίστηκαν τα αναφερόμενα στο κατηγορητήριο δημοσιεύματα των οποίων συγγραφέας είναι ο κατηγορούμενος Ι.Ν. δικηγόρος. Αφορμή για τη δημοσίευση των εν λόγω δημοσιευμάτων στην ανωτέρω εφημερίδα, της οποίας αρχισυντάκτης ήταν ο κατηγορούμενος Ι.Τ., έδωσε το από 18.1.1989 πόρισμα της Διοικητικής Επιτροπής Έρευνας στην Ε. Τράπεζα, σχετικώς με τη συναλλαγή πωλήσεως όπλων από την Ε. στο Ιράν. Με τα δημοσιεύματα αυτά δεν γίνεται παράθεση ορισμένων τμημάτων του πορίσματος ή περιληπτική ανασκόπηση αυτού, αλλά δημοσιεύονται για τον εγκαλούντα αναληθή γεγονότα τα οποία ουδόλως περιλαμβάνονται στο πόρισμα ή περιλαμβάνονται με διαφορετική έννοια.

Ειδικότερα με το ανωτέρω πόρισμα καταλογίζονταν ορισμένες πλημμέλειες, στα αναφερόμενα σ' αυτό πρόσωπα, μεταξύ των οποίων και ο εγκαλών, που ήταν τότε Διοικητής της Ε. Τράπεζας, αναφορικά με την υλοποίηση από τραπεζικής πλευράς ορισμένων εξαγωγών όπλων προς το Ιράν. Με το πόρισμα δεν καταλογίζονται άμεσα ευθύνες στον εγκαλούντα αλλά αφήνεται από το όλο περιεχόμενό του να εννοηθεί ότι παρέλειψε, υπό την προεκτεθείσα ιδιότητά του, να λάβει τα ενδεικνύόμενα μέτρα, ώστε η εξαγωγή όπλων, από τραπεζικής πλευράς, να γίνει με διαφάνεια και την τήρηση όλων των θεσμοθετημένων διαδικασιών. Από το όλο περιεχόμενο του πορίσματος ουδόλως προκύπτει ότι ο εγκαλών είχε κάποια ανάμειξη σε λαθρεμπόριο όπλων ή σε οπισθογραφήσεις συναλλαγματικών ούτε ότι ήταν άμεσος συνεργός ή μέλος συμμορίας, στην οποία συμμετείχαν και συγγενικά του πρόσωπα, και η οποία είχε ως σκοπό τη διανομή "τεράστιας μίζας" από το λαθρεμπόριο όπλων, όπως αναληθώς αναφέρεται στα επίμαχα δημοσιεύματα. Έτσι, οι κατηγορούμενοι, υπό την προεκτεθείσα ιδιότητα, δημοσίευσαν στο φύλλο της 2.2.1989, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα αναληθή γεγονότα, τα οποία ουδόλως αναφέρονται άμεσα ή έμμεσα, για το πρόσωπο του εγκαλούντος στο πόρισμα: "Τμήμα μεγάλης κομπίνας ήταν το τμήμα μεγάλων επιχειρήσεων της Ε. Τράπεζας και άμεσος συνεργός ήταν ο ίδιος εκλεκτός

του Κ. τότε διοικητής της Ε. Τράπεζας κ. Μ». Στη συνέχεια στο ίδιο δημοσίευμα αναφέρεται ότι δήθεν το σχετικό πόρισμα αφήνει σαφώς να εννοηθεί ότι "η τεράστια μίζα δεν καταβλήθηκε σε αλλοδαπούς αλλά σε κάποιους πασοκανθρώπους" και ότι το σχετικό πόρισμα αναφέρει τάχα ότι «ο Κ. σε συνεννόηση με τον Μ. προώθησαν τη συναλλαγματική με παράνομη οπισθογράφιση. Με την οπισθογράφιση αυτή άλλαξε στο δρόμο ο τελικός παραλήπτης της χοντρής μίζας και την προεξόφληση της συναλλαγματικής δεν την ζήτησε ούτε την έκανε ο αρχικός παραλήπτης της συναλλαγματικής δηλαδή η εταιρεία Κ. αλλά την προεξόφληση ζήτησαν και πέτυχαν στην Ελβετία σε δολάρια ο πρώην πρόεδρος της Ε.Κ. και ο Κ. σε συνεργασία με τον Μ. και μερικούς άλλους τραπεζικούς υπαλλήλους". Το ανωτέρω δημοσίευμα θίγει σαφώς την τιμή και υπόληψη του

εγκαλούντα γιατί τον εμφανίζει να έχει ενεργό ανάμειξη σε λαθρεμπόριο όπλων, ως συμμετέχοντα σε τμήμα μεγάλης κομπίνας και συνεργό παράνομης εξόφλησης συναλλαγματικής. Αναληθώς αναφέρεται επίσης στο δημοσίευμα της 5.2.1989 ότι δήθεν το ανωτέρω πόρισμα επιρρίπτει ευθύνες στον Κ. για λαθρεμπόριο όπλων και ότι "ανάλογες ευθύνες ρίχνει και σε μεγαλύτερα κεφάλια της Ε., στον πρώην διοικητή, τον γνωστό από την απάτη Π.Μ. ...».

Ανεξάρτητα του ότι, το πόρισμα ουδόλως αναφέρει ότι ο εγκαλών έχει οποιαδήποτε ανάμειξη σε λαθρεμπόριο όπλων, οι κατηγορούμενοι ουδόλως επικαλούνται κάποιο άλλο αποδεικτικό στοιχείο από το οποίο να προκύπτει έστω και έμμεσα, η συμμετοχή του εγκαλούντα σε λαθρεμπόριο όπλων. Το αναφερόμενο επίσης στο δημοσίευμα αυτό για "απάτη Π." δεν ήταν ψευδές, όμως ήταν αναληθές ότι το όνομα του εγκαλούντα ήταν γνωστό από την απάτη Π. Το δημοσίευμα σαφώς αφήνει να εννοηθεί ότι ο εγκαλών είχε ενεργό ανάμειξη και στην απάτη Π., ενώ για την υπόθεση αυτή, όπως αποδείχθηκε, ο εγκαλών είχε απαλλαγεί με βούλευμα, γεγονός το οποίο γνώριζαν οι κατηγορούμενοι. Αναληθή είναι επίσης, όπως αποδείχθηκε, τα αναφερόμενα για το πρόσωπο του εγκαλούντα, στο φύλλο της 9.2.1989 και συγκεκριμένα ότι "η μίζα αυτή όπως είναι γνωστό με ενέργειες του τότε διοικητή της Τράπεζας Α.Μ., είχε πληρωθεί παράτυπα και παράνομα στους πασοκανθρώπους... μεταξύ των στελεχών που πήραν μέρος στην κομπίνα είναι και κάποιος Γ. ο Γ. είχε άμεσο σύνδεσμο με τη συμμορία Κ.Μ. αφού είναι ανηψιός του Μ., δηλαδή γιος της αδελφής του". Τα ανωτέρω γεγονότα τα αναφερόμενα στο φύλλο της 9.2.1989 σαφώς θίγουν την τιμή και υπόληψη του εγκαλούντα εφόσον τον εμφανίζουν ως συμμετέχοντα στην "κομπίνα" με τις "μίζες" και μάλιστα με άμεσο σύνδεσμο στη συμμορία του Κ., τον γιο της αδελφής του ονόματι Γ., ενώ όπως αποδείχθηκε ο εγκαλών δεν έχει αδελφή και επομένως ο Γ., που ήταν υπάλληλος της Ε. δεν είχε καμία συγγενική σχέση με τον εγκαλούντα. Τέλος, όπως αποδείχθηκε, αναληθή ήταν τα όσα καταχωρίστηκαν για τον εγκαλούντα στο φύλλο της 19.4.1989 και συγκεκριμένα ότι "Μάλιστα ο Γ. είναι ανηψιός του επί 5 χρόνια διοικητή της Ε. Α.Μ., ο οποίος κατηγορείται ήδη για ανάμειξη σε σωρεία σκανδάλων...". Ο Γ. όπως κατέθεσαν οι εξετασθέντες μάρτυρες κατηγορίας δεν είχε συγγενική σχέση με τον εγκαλούντα, ούτε εξάλλου αναφέρεται στο ανωτέρω πόρισμα, που ισχυρίζονται οι κατηγορούμενοι ότι αποτέλεσε τη βάση για τα επίμαχα δημοσιεύματα, ότι ο Γ. και ο Γ. ήταν ανηψιοί του εγκαλούντα. Από την προσηκουσα αξιολόγηση όλων των προσκομιζόμενων αποδεικτικών στοιχείων προκύπτει σαφώς ότι ο συντάκτης των ανωτέρω δημοσιευμάτων κατηγορούμενος Ι.Ν. γνώριζε την αναλήθεια των παραπάνω γεγονότων, με τη μόρφωση δε την οποία διαθέτει (εκτός από δημοσιογράφος είναι και δικηγόρος) και την κοινωνική του πείρα, μπορούσε ευχερώς να αντιληφθεί ότι τα περιλαμβανόμενα στα ανωτέρω δημοσιεύματα γεγονότα μπορούσαν να βλάψουν την τιμή και την υπόληψη του εγκαλούντος.

Από το όλο περιεχόμενο των δημοσιευμάτων διαφαίνεται πρόθεση του συντάκτη αυτών να προσβάλλει την τιμή και υπόληψη του εγκαλούντος και για το λόγο αυτό δεν συντρέχει περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 367 παρ. 1 ΠΚ γιατί οι κατηγορούμενοι ξεπέρασαν κατά πολύ το επιβαλλόμενο μέτρο, διότι, αν πράγματι στόχος των δημοσιευμάτων ήταν η πληροφόρηση του κοινού, μπορούσαν με άλλες εκφράσεις να αποδώσουν το περιεχόμενο του ανωτέρω πορίσματος και να εκτελέσουν το καθήκον του δημοσιογράφου, χωρίς να θιγεί η προσωπικότητα του εγκαλούντα. Το συμφέρον του κοινού για πληροφόρηση πρέπει να θεωρηθεί ως δικαιολογημένο συμφέρον κατά την έννοια του άρθρου 367 ΠΚ, δεν συνιστά όμως απόλυτο δικαιολογητικό λόγο επεμβάσεως στην προσωπικότητα. Η δημοσίευση στην προκείμενη περίπτωση των ανωτέρω αναληθών γεγονότων και ισχυρισμών για το πρόσωπο του εγκαλούντα τα οποία δεν συνδέονται με μία αληθινή πραγματική κατάσταση και για τα οποία ο συντάκτης των δημοσιευμάτων δεν τήρησε τις συναλλακτικές υποχρεώσεις, θεμελιώνουν, κατά την κρατήσασα στο δικαστήριο γνώμη τον παράνομο χαρακτήρα της προσβολής της προσωπικότητας του εγκαλούντα, μία από τις εκφάνσεις της οποίας αποτελεί και η τιμή και η υπόληψη αυτού, η οποία και προσβλήθηκε και μάλιστα κατά τρόπο έντονο. Η δημοσίευση των ανωτέρω δημοσιευμάτων έγινε ενώ η όλη υπόθεση βρισκόταν ακόμη στο στάδιο της προδικασίας, η οποία, όπως προαναφέρθηκε, διέπεται από το τεκμήριο της αθωότητας του κατηγορουμένου. Στο στάδιο αυτό έπρεπε να βαρύνει περισσότερο η προστασία της προσωπικότητας του κατηγορουμένου, από το δικαίωμα πληροφόρησης της κοινότητας. Θα πρέπει να τονισθεί ότι ο εγκαλών παραπέμφθηκε να δικασθεί στο Τριμελές Εφετείο Κακουργημάτων για παράβαση καθήκοντος στην Υπηρεσία, όμως τελικά αθωώθηκε όπως προκύπτει από το προσκομιζόμενο απόσπασμα της με αριθ. 232/1992 αποφάσεως του Τριμελούς Εφετείου (Κακουργημάτων) Αθηνών.

Ύστερα από όλα όσα προαναφέρθηκαν, πρέπει, κατά την πλειοψηφούσα γνώμη του δικαστηρίου, να κηρυχθούν ένοχοι οι κατηγορούμενοι της αποδιδόμενης σε αυτούς αξιόποινης πράξης της συκοφαντικής δυσφημίσεως δια του τύπου.

Κατά τη γνώμη όμως ενός μέλους του δικαστηρίου, οι κατηγορούμενοι έπρεπε να κηρυχθούν αθώοι για τους ακόλουθους λόγους: Κατά το άρθρο 367 ΠΚ "δεν αποτελούν άδικη πράξη: α) οι δυσμενείς κρίσεις για επιστημονικές, καλλιτεχνικές ή επαγγελματικές εργασίες, β) οι δυσμενείς εκφράσεις που περιέχονται σε έγγραφο δημόσιας αρχής για αντικείμενα που ανάγονται στον κύκλο της υπηρεσίας της, καθώς και γ) οι εκδηλώσεις που γίνονται για την εκτέλεση νόμιμων καθηκόντων, την άσκηση νόμιμης εξουσίας ή για τη διαφύλαξη (προστασία) δικαιώματος ή από άλλο δικαιολογημένο ενδιαφέρον, ή δ) σε ανάλογες περιπτώσεις. Η προηγούμενη διάταξη δεν εφαρμόζεται: α) όταν οι παραπάνω κρίσεις και εκδηλώσεις περιέχουν τα συστατικά στοιχεία της πράξεως του άρθρου 363, καθώς και β) όταν από τον τρόπο της εκδηλώσεως ή από τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη, προκύπτει σκοπός εξυβρίσεως". Από το συνδυασμό των παραπάνω διατάξεων προκύπτει: 1) 'Ότι ο άδικος χαρακτήρας των πράξεων της εξυβρίσεως και της απλής δυσφημίσεως, που προβλέπονται από τα άρθρα 361 και 362 ΠΚ αντιστοίχως, αίρεται μεταξύ άλλων και στην περίπτωση κατά την οποία κάποιος προβαίνει σε δυσμενείς κρίσεις προς διαφύλαξη (προστασία) νομίμου δικαιώματος ή για άλλο δικαιολογημένο ενδιαφέρον. Τέτοιο ενδιαφέρον (που πηγάζει από την προστατευόμενη από το Σύνταγμα και τους νόμους ελευθερία και κοινωνική αποστολή του τύπου) έχουν και τα πρόσωπα που συνδέονται άμεσα με τη λειτουργία του, για τη δημοσίευση ειδήσεων και γεγονότων σχετικών με πράξεις και συμπεριφορά φυσικών ή νομικών προσώπων ή ομάδων προσώπων που ενδιαφέρουν το κοινωνικό σύνολο και γενικώς και άλλους. Γι' αυτό

μπορούν να προβαίνουν σε δημοσίευσή τους για πληροφόρηση, ενημέρωση και κατατόπιση του κοινού και με οξεία ακόμη κριτική τους και δυσμενείς χαρακτηρισμούς. Και 2) ότι και στην αμέσως παραπάνω περίπτωση ο άδικος χαρακτήρας της εξυβριστικής ή δυσφημιστικής εκδηλώσεως δεν αίρεται και συνεπώς παραμένει η ποινική ευθύνη όσες φορές συντρέχει περίπτωση συκοφαντικής δυσφημίσεως ή από τον τρόπο εκδηλώσεως ή από τις περιστάσεις που έγινε προκύπτει σκοπός εξυβρίσεως. Ο σκοπός αυτός υπάρχει όταν η εξυβριστική ή δυσφημιστική εκδήλωση δεν ήταν πραγματικά αναγκαία για να αποδοθεί όπως έπρεπε αντικειμενικά το περιεχόμενο της σκέψεως του πράττοντος για προστασία δικαιολογημένου ενδιαφέροντος και ο δράστης, ενώ γνώριζε τούτο, χρησιμοποίησε την προσβλητική εκδήλωση με πρόθεση να βλάψει την τιμή ορισμένου προσώπου (ΑΠ 137/1985 ΠοινΧρ ΛΕ' 676, 1911,1912/1974 ΠοινΧρ ΛΕ' 585, 586, ΑΠ 701/1981 ΠοινΧρ ΛΒ' 27). Στη συγκεκριμένη περίπτωση, από το σύνολο του αποδεικτικού υλικού που προαναφέρθηκε, αποδείχθηκαν τα εξής: Στην ημερήσια εφημερίδα των Αθηνών "Ε.Τ.", της οποίας αρχισυντάκτης ήταν ο κατηγορούμενος Ι.Τ., καταχωρίστηκαν τα δημοσιεύματα που αναφέρονται στο κατηγορητήριο και των οποίων συγγραφέας είναι ο πρώτος κατηγορούμενος Ι.Ν. Τα δημοσιεύματα αυτά αναφέρονται ρητώς στο από 18.1.1989 πόρισμα της Διοικητικής Επιτροπής Ερεύνες στην Ε. Τράπεζα σχετικά με τη συναλλαγή πωλήσεως όπλων από την Ε. στο Ιράν. Με τα δημοσιεύματα γίνεται επιλεκτική και περιληπτική ανασκόπηση του ανωτέρου 46/σελίδου πορίσματος με συνδυασμό καυστικής εττικρίσεως των ατόμων που αναφέρονται σ' αυτό, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και ο μηνυτής Α.Μ., ο οποίος ήταν διοικητής της παραπάνω Τράπεζας. Από όλα τα δημοσιεύματα προκύπτει ότι τα γεγονότα που αναφέρονται σ' αυτά φέρονται να πηγάζουν από το περιεχόμενο του πιο πάνω πορίσματος, με το οποίο καταλογίζονται πλημμέλειες στα πρόσωπα που αναφέρονται σ' αυτό, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και ο μηνυτής είτε ονομαστικώς (πρβλ. σ. 9-10 του πορίσματος), είτε ως αρμοδία προϊσταμένη Διοίκηση των άλλων τραπεζικών υπαλλήλων (πρβλ. σ. 40-41 του πορίσματος). Με βάση μάλιστα το πόρισμα αυτό ασκήθηκε ποινική δίωξη κατά των ανωτέρω προσώπων που κατέληξε σε απαλλαγή ορισμένων από αυτούς, μεταξύ των οποίων και ο τωρινός μηνυτής, δεν μπορεί όμως να γίνει λόγος για συκοφαντική δυσφήμιση σε βάρος του από μέρους των κρινομένων κατηγορουμένων, έστω και αν η δημοσιογραφική σύμπτυξη του πορίσματος παρουσιάστηκε με δριμύ δημοσιογραφικό ύφος, εφόσον έγινε κατ' εκτίμηση του περιεχομένου του και αποσκοπούσε να διαφωτίσει την κοινή γνώμη για το σπουδαίο πολιτικο-κοινωνικό ζήτημα της εύρυθμης λειτουργίας της Ε. Τράπεζας και της Ε., σε μία περίοδο κοινωνικής αμφιβολίας στον τομέα αυτό. Για τον ίδιο λόγο κρίνονται δικαιολογημένες και ενδεχομένως εκφράσεις μειωτικές για τον μηνυτή, εφόσον από την όλη δομή των δημοσιευμάτων δεν καταφαίνεται κατ' αντικειμενική κρίση πρόθεση προσβολής του, αλλά κυριαρχεί η εκπλήρωση της κοινωνικής αποστολής του δημοσιογραφικού επαγγέλματος προς έλεγχο και επίκριση των πράξεων των αναφερομένων προσώπων που ασκούσαν έργο δημοσίου ενδιαφέροντος. Έτσι οι κατηγορούμενοι ενήργησαν τις παραπάνω δημοσιεύσεις όχι με κατάχρηση του κατ' άρθρο 14 του Συντάγματος δικαιώματος της ελευθεροτυπίας, αλλ' από νόμιμο καθήκον και δικαιολογημένο ενδιαφέρον προς ενημέρωση του κοινού, για να ρυθμίσει αναλόγως τις αντιδράσεις του, ενόψει των συνθηκών που επικρατούσαν. Με βάση όλα αυτά το περιεχόμενο των δημοσιευμάτων αποτελεί καλόπιστη κριτική, έστω και με τρόπο έντονο, που όμως δεν εξέρχεται από τα ακραία όρια της ασκήσεως καλόπιστου ελέγχου και συνεπώς δεν ενέχει χαρακτήρα καταφρονήσεως, γι' αυτό κατά τη γνώμη του μέλους αυτού του δικαστηρίου, οι κατηγορούμενοι έπρεπε να

κηρυχθούν αθώοι (ΑΠ 137/85 ΠοινΧρ ΛΕ' 676, 484/84 ΠοινΧρ ΛΔ' 914, 809/84 ΠοινΧρ ΛΕ' 58, 904/80 ΠοινΧρ ΛΑ' 39, ΑΠ 197/61, 127/60, 380/25, Π.Ρ. 15/55 ΠοινΧρ ΕΠ 197, Σακελλαρίου στα ΠοινΧρ Θ' 42 και Παπαδάτος στα ΠοινΧρ Ε' 222).

{Δημοσίευση: Νομικό Βήμα Ετος: 1992 Τόμος 40 σελ. 923}

Γ'

ΕΦΕΤΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ 6277/1999

Προσβολή προσωπικότητας δια του τύπου - Καθιερώνεται αντικειμενική ευθύνη του ιδιοκτήτη κάθε εντύπου ή ραδιοτηλεοπτικού σταθμού για αποζημίωση για κάθε παράνομη περιουσιακή ζημία και χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη που προηγήθηκε από δημοσίευμα (ή τηλεοπτική και ραδιοφωνική εκπομπή), το οποίο θίγει την τιμή ή την υπόληψη ορισμένου ατόμου.

Κείμενο Απόφασης

Κατά το άρθρο 57 ΑΚ, όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητα του έχει δικαίωμα να ζητήσει την άρση της προσβολής και την μη επανάληψη της στο μέλλον. Στην περίπτωση αυτή σύμφωνα με το άρθρο 59 ΑΚ, το δικαστήριο με απόφαση του, ύστερα από αίτηση αυτού που έχει προσβληθεί και, αφού λάβει υπόψη του το είδος της προσβολής, μπορεί, επί πλέον, να εκδικάσει υπέρ του θιγέντος και χρηματικό ποσό για την ικανοποίηση της ηθικής του βλάβης. Η ικανοποίηση, μπορεί, επίσης, να συνίσταται σε δημοσίευμα ή ο,τιδήποτε επιβάλλεται από τις περιστάσεις. Με τις διατάξεις αυτές, προστατεύεται το δικαίωμα της προσωπικότητας που αποτελεί ένα πλέγμα αγαθών που συνθέτουν την υπόσταση του προσώπου με το οποίο είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένα. Τέτοια προστατευόμενα αγαθά είναι, εκτός των άλλων, και τα ψυχικά αγαθά δηλαδή, η ψυχική υγεία και ο συναισθηματικός κόσμος και η τιμή κάθε ανθρώπου η οποία αντικατοπτρίζεται στην αντίληψη και την εκτίμηση που έχουν οι άλλοι γι' αυτόν (Γ. Μπαλή: Γεν. αρχαί § 12, ΑΠ 60/1960, ΑΠ 83/1964, ΝοΒ 12 99, ΕφΑθ 12154/90 ΕλλΔνη 32, 1673).

Προϋποθέσεις για την εφαρμογή των προεκτεθεισών διατάξεων είναι: 1) η προσβολή των παραπάνω δικαιωμάτων β) η προσβολή να είναι παράνομη και τέτοια είναι αυτή που γίνεται χωρίς δικαίωμα γι' αυτό, ή, και ενάσκηση μεν δικαιώματος, το οποίο είναι από άποψη έννομης τάξης μικρότερης σπουδαιότητας, είτε ασκείται υπό περιστάσεις που καθιστούν την άσκηση αυτού καταχρηστική, σύμφωνα με το άρθρο 281 ΑΚ, ή το άρθρο 25 § 3 του Συντάγματος (Ζούρλας στην ΕρμΑΚ άρθρο 57 παρ. 4. ΑΠ 535/72 Νοβ 21. 205, ΕφΑθ 10504/86 ΕλλΔνη 28, 135).

Για την επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης κατά το άρθρο 59 ΑΚ απαιτείται και πταίσμα εκείνου από τον οποίο προέρχεται ή προσβολή (ΑΠ 849/1955 ΝοΒ 36, 936) και ειδικότερα απαιτείται η ροκαλούμενη από την προσβολή ηθική βλάβη να είναι σημαντική (Α.Γεωργιάδη - Μ. Σταθόπουλου: Αστικός Κώδιξ αρ. 57 παρ. 8, αρθ. 59 εδ: 10, ΕφΑθ 10504/1986 οπ. παρ.) Εξ άλλου στο άρθρο μόνο του Ν. 1178/1981 "περί αστικής ευθύνης του τύπου και άλλων τίνων διατάξεων" όπως αυτό τροποποιήθηκε και ισχύει, υπάγονται πλέον συμφωνά με το άρθρο 4 παρ. 10 του Ν. 2328/1995 (ΦΕΚ 159/Α/3.8.95) και οι τηλεοπτικοί και ραδιοφωνικοί σταθμοί. Στα κατά τον Ν. 1178/1981 "δημοσιεύματα", περιλαμβάνονται και οι τηλεοπτικές και ραδιοφωνικές εκπομπές (βλ. και Γ. Σταθέα: Ερμηνεία του νέου νόμου περί τύπου

(1996) σελ. 154). Περαιτέρω η πιο πάνω διάταξη του άρθρου μόνου παρ. 1 του Ν. 1178/1981 ορίζει: "Ο ιδιοκτήτης παντός εντύπου- υποχρεώνεται εις πλήρη αποζημίωσιν δια την παράνομον περιουσιακήν ζημίαν ως και εις χρηματικήν ικανοποίησιν δια την ηθικήν βλάβην αι οποία υπαιτίως επροξενήθησαν δια δημοσιεύματος θίγοντας την τιμήν και την υπόληψιν παντός ατόμου, έστω και αν η, κατά το άρθρο 914 υπαιτιότητα, η κατά το άρθρο 919 του ΑΚ πρόθεσις και η κατά το άρθρο 920 του ΑΚ γνώσις, ή υπαίτιος άγνοια συντρέχει εις τον συντάκτην του δημοσιεύματος ή εάν ούτος είναι άγνωστος εις τον εκδότην ή τον διευθυντήν συντάξεως του εντύπου". Εκ τούτου εξάγεται πως καθιερώνεται αντικειμενική ευθύνη του ιδιοκτήτη κάθε εντύπου ή ραδιοτηλεοπτικού σταθμού για αποζημίωση για κάθε παράνομη περιουσιακή ζημία και χρηματική ικανοποίηση για ηθική βλάβη που προηγήθηκε από δημοσίευμα (ή τηλεοπτική και ραδιοφωνική εκπομπή), το οποίο θίγει την τιμή ή την υπόληψη,ορισμένου ατόμου (ΑΠ 1416/83 ΝοΒ 32. 122, ΕΑ 1652/88 ΕλλΔνη 30. 914, ΕφΑθ 8268/91,ΕλλΔνη 34. 1510, ΕφΑθ 9720/91 ΕλλΔνη 34. 1513). Περαιτέρω κατά το άρθρο 14 παρ. 1 του ισχύοντος Συντάγματος καθέννας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και με τον τύπο τους στοχασμούς του, τηρώντας τους νόμους του Κράτους και κατά το άρθρο 14 § 2, εδ. α' του Συντάγματος ο τύπος είναι ελεύθερος. Έτσι καθιερώνεται και προστατεύεται η ελευθεροτυπία και συνακόλουθα, η ελεύθερη δημοσιογραφία, η οποία χωρίς να ανάγεται σε δημόσια λειτουργία πρέπει να λειτουργεί προς όφελος του κοινωνικού συνόλου. Η ελευθεροτυπία και η ελεύθερη δημοσιογραφία μέσα στα πλαίσια της συνταγματικά κατοχυρωμένης ελευθερίας του τύπου εμφανίζεται ως ελεύθερη έκφραση στοχασμών, ως αδέσμευτη ειδησεογραφία και ως έντυπη άσκηση κριτικής και ελέγχου των δημοσίων προσώπων και πραγμάτων. Σύμφωνα με το άρθρο 25 § 3 του Συντάγματος και το άρθρο 281 ΑΚ βλ. και άρθρο 10 της από 4.11.1950 Διεθνούς Σύμβασης της Ρώμης όπως κυρώθηκε με Ν. 2329/93 και Δ.Δ. 53/70), το δικαίωμα της ελευθεροτυπίας, όπως και της ελεύθερης δημοσιογραφίας υπόκεινται στους περιορισμούς των νόμων με τους οποίους επιδιώκεται όχι να παρεμποδισθεί η ελευθεροτυπία και η ελεύθερη δημοσιογραφία, αλλά να προστατευθούν τα άτομα, τα νομικά πρόσωπα και το κοινωνικό σύνολο από την καταχρηστική άσκηση του πιο πάνω συνταγματικού δικαιώματος. Όσο και αν τα όρια μεταξύ της ελεύθερης και της καταχρηστικής άσκησης του δικαιώματος της ελευθεροτυπίας είναι δυσδιάκριτα, όμως προσδιορίζονται ικανοποιητικά ως προς την προστασία της τιμής και της υπόληψης τρίτων και συνακόλουθα, την προσβολή της προσωπικότητάς τους από τα άρθρα 361-369 ΠΚ. Το άρθρο 367 ΠΚ ορίζει, ότι δεν αποτελούν άδικη πράξη, και άρα δεν δημιουργούν υποχρέωση αποζημίωσης οι εκδηλώσεις που γίνονται για την εκτέλεση νόμιμων καθηκόντων, την άσκηση νόμιμης εξουσίας, ή για την διαφύλαξη προστασία) δικαιώματος, ή από άλλο δικαιολογημένο ενδιαφέρον ή σε ανάλογες περιπτώσεις καθώς και ότι, τα ανωτέρω δεν εφαρμόζονται όταν οι πιο πάνω εκδηλώσεις περιέχουν τα συστατικά στοιχεία της συκοφαντικής δυσφήμισης, καθώς και όταν από τον τρόπο της εκδήλωσης, ή από τις περιστάσεις από τις οποίες τελέστηκε η πράξη προκύπτει σκοπός εξύβρισης. Δικαιολογημένο ενδιαφέρον που πηγάζει από την συνταγματικά κατοχυρωμένη ελευθερία και την κοινωνική αποστολή του τύπου έχουν και τα πρόσωπα που συνδέονται με την λειτουργία του, και κατά κύριο λόγο οι δημοσιογράφοι για την δημοσίευση ειδήσεων (γεγονότων) και σχολίων, σχετικών με τις πράξεις και συμπεριφορά προσώπων που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για το κοινωνικό σύνολο. Γι' αυτό μπορούν να δημοσιευτούν ειδήσεις και σχόλια για την πληροφόρηση του κοινού και με οξεία ακόμη κριτική ή δυσμενείς χαρακτηρισμούς (ΑΠ 1653/83 ΝοΒ 32. 543). Ο άδικος χαρακτήρας του δημοσιεύματος αναφορικά με τις υβριστικές ή τις δυσφημιστικές εκφράσεις που

περιέχει δεν αίρεται και συνεπώς παραμένει υποχρέωση για αποζημίωση κατά το αστικό δίκαιο, αν συντρέχει περίπτωση συκοφαντικής δυσφήμισης ή από τις περιστάσεις που οδήγησαν στο δημοσίευμα προκύπτει σκοπός εξύβρισης, δηλαδή πρόθεση που κατευθύνεται, ειδικά για την προσβολή της τιμής (ΑΠ 1653/1983 ΝοΒ 32. 543, ΕΑ 9720/91 ΕλλΔνη 34. 1453, ΕφΑθ 2456/88 οπ. παρ. βλ. και ΑΠ 1407/88 ΕλλΔνη 31. 95, ΑΠ 137/85 ΝοΒ 33. 510, ΕφΑθ 2323/86 ΕλλΔνη 27. 695, ΕΑ 594/92 ΕλλΔνη 34. 1519, ΕφΑθ 4887/92 ΕλλΔνη 34. 1516).

{Εισηγητής: ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΦΟΥΡΛΑΝΟΣ}

Δ΄

ΠΟΛΥΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
Αριθ. Απόφασης 11656/1995

Αδικοπραξία - Τύπος - Αστική ευθύνη - Προσβολή προσωπικότητας - Ηθική βλάβη - Χρηματική ικανοποίηση - Σύμβαση Ρώμης -. Σε περίπτωση παράνομης ενέργειας με την οποία προσβάλλεται η προσωπικότης κάποιου, που αποτελεί πλέγμα αγαθών που συνθέτουν την υπόσταση του, ο υπαίτιος υποχρεούται στην ικανοποίηση της ηθικής βλάβης του προσβληθέντος. Προστατευόμενο αγαθό αποτελεί και η τιμή κάθε ανθρώπου, που αντικατροπτίζεται στην αντίληψη, εκτίμηση και αξία που του αποδίδεται από τους άλλους, και εάν προσβληθεί με παράνομη ενέργεια, μπορεί να ζητηθεί η άρση και η παράλειψη της στο μέλλον χωρίς τη συνδρομή υπαιτιότητας

(αντικειμενική ευθύνη), η οποία, όμως, είναι αναγκαία προκειμένου περί ικανοποίησης ηθικής βλάβης. Ο ιδιοκτήτης κάθε εντύπου έχει αντικειμενική ευθύνη να αποζημιώσει πλήρως όποιο πρόσωπο θίχθηκε από δημοσίευμα του.

Κείμενο Απόφασης

Κατά μεν τη διάταξη του άρθρου 57 Α.Κ. όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του δικαιούται να απαιτήσει την άρση της προσβολής και την παράλειψή της στο μέλλον. Κατ' εκείνη δε του άρθρου 59 του ίδιου Κώδικα το Δικαστήριο στις περιπτώσεις των δύο προηγούμενων άρθρων (άρα και του 57) δύναται, με απόφασή του, κατόπιν αιτήσεως του προσβληθέντος και αφού λάβει υπόψη το είδος της προσβολής, να καταδικάσει τον υπαίτιο στην ικανοποίηση της ηθικής βλάβης του τελευταίου. Από τις ανωτέρω διατάξεις προκύπτει ότι για την εφαρμογή τους απαιτείται παράνομη ενέργεια με την οποία να προσβάλλεται η προσωπικότητα ενός προσώπου, που αποτελεί πλέγμα αγαθών που συνθέτουν την υπόσταση αυτού, με το οποίο και είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένα (Γεωργιάδη - Σταθοπούλου Αστ. Κώδ., Γεν. Αρχ. άρθρ. 57, αριθμ. 1, σελ. 99). Τέτοιο προστατευόμενο αγαθό είναι μεταξύ άλλων και η τιμή κάθε ανθρώπου, η οποία αντικατοπτρίζεται στην αντίληψη, εκτίμηση και αξία που αποδίδεται σ' αυτόν από τους άλλους (Ε.Α. 12154/90 Ελλ.Δικ. 32. 1673) και σε περίπτωση προσβολής της με κάποια παράνομη ενέργεια δικαιούται να απαιτήσει την άρση αυτής και την παράλειψή της στο μέλλον (Ολ. Α.Π. 812/80 ΝοΒ 29.79) χωρίς τη συνδρομή υπαιτιότητας (αντικειμενική ευθύνη), η οποία, όμως, είναι αναγκαία προκειμένου περί ικανοποίησης ηθικής βλάβης (Α.Π. 835/72 ΝοΒ 21.205, Ε.Α. 3962/82 Ελλ.Δικ. 23.489). Περαιτέρω κατά την παρ. 1 του άρθρου Μόνου του Ν. 1178/81 "περί αστικής ευθύνης του τύπου και άλλων τινών διατάξεων", ο ιδιοκτήτης κάθε εντύπου υποχρεούται σε πλήρη αποζημίωση για την παράνομη περιουσιακή ζημία, καθώς και σε χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη που προξενήθηκαν υπαίτια από δημοσίευμα, το οποίο θίγει την τιμή και την υπόληψη οποιουδήποτε ατόμου, έστω και αν η υπαιτιότητα κατά το άρθρο 914 Α.Κ., η πρόθεση κατά το άρθρο 919 και η γνώση ή η υπαίτια άγνοια κατά το 920 του ίδιου Κώδικα συντρέχει στο συντάκτη του δημοσιεύματος, ή αν αυτός είναι άγνωστος, στον εκδότη ή τον διευθυντή συντάξεως του εντύπου. Με την ως άνω διάταξη καθιερώνεται αντικειμενική ευθύνη του ιδιοκτήτη κάθε εντύπου, ενώ με την παρ. 2 του ίδιου άρθρου, όπως αντικαταστάθηκε με άρθρο μόνο 34 του ν. 2243/1994, ορίζεται το ποσόν των 10.000.000 δραχμών ως ελάχιστο όριο της οφειλόμενης χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης του αδικηθέντος, υπό την αυτονόητη προϋπόθεση ότι αν δεν υπάρχει για οποιοδήποτε λόγο υπαιτιότητα στο πρόσωπο των προαναφερθέντων προσώπων (συντάκτη, εκδότη, διευθυντή) τα οποία ενέχονται κατά τις γενικές διατάξεις (άρθρ. 57-59, 914, 919, 920, 932) δεν υπάρχει και ευθύνη του εκδότη και ως εκ τούτου δεν θεμελιώνεται αξίωση προς αποζημίωση των θιγομένων από το επίμαχο δημοσίευμα προσώπων (Ε.Α. 594/98, 4887/98 Ελλ. Δικ. 34, σελ. 1515 και 1516).

Εξάλλου με το άρθρο 14 του ισχύοντος Συντάγματος καθιερώνεται και προστατεύεται η ελευθεροτυπία και κατά συνέπεια η ελεύθερη δημοσιογραφία, η οποία, χωρίς να ανάγεται σε δημόσια λειτουργία, πρέπει να λειτουργεί προς όφελος του κοινωνικού συνόλου, πλην, όμως, σύμφωνα με τα άρθρα 25 παρ.3 του Συντάγματος και 281 Α.Κ. και τα δικαιώματα αυτά υπόκεινται στους περιορισμούς των νόμων, με τους οποίους επιδιώκεται όχι να παρεμποδιστεί η

ελευθεροτυπία και η ελεύθερη δημοσιογραφία, αλλά να προστατευθούν τα άτομα και το κοινωνικό σύνολο από την καταχρηστική άσκηση του συνταγματικού αυτού δικαιώματος, όπως εξάλλου, συνάγεται και από το άρθρο 10 της από 4-11-1950 διεθνούς συμβάσεως της Ρώμης, όπως κυρώθηκε με το Ν. 2329/53 και με το Ν.Δ. 53/74 και έχει ισχύ συνταγματικής διατάξεως. Προστασία της τιμής και υπολήψεως των τρίτων και συνακόλουθα του δικαιώματος της προσωπικότητας αυτών παρέχεται και από τις διατάξεις των άρθρων 361 - 369 Π.Κ., χωρίς βέβαια να αποκλείεται η εφαρμογή και των διατάξεων που προαναφέρθηκαν (άρθρ. 25 παρ. 3 Συντάγματος και 281 Α.Κ.), σύμφωνα με τις οποίες κανένα δικαίωμα δεν μπορεί να ασκείται κατά τρόπο που προφανώς υπερβαίνει τα όρια που επιβάλλουν η καλή πίστη, τα χρηστά ήθη, ή ο κοινωνικός ή ο οικονομικός σκοπός του δικαιώματος. Τέλος, από το άρθρο 367 Π.Κ. ορίζεται ότι δεν αποτελούν άδικη πράξη και συνεπώς δεν δημιουργούν υποχρέωση αποζημίωσης οι εκδηλώσεις που γίνονται για την εκτέλεση νομίμων καθηκόντων, την άσκηση νόμιμης εξουσίας ή για τη διαφύλαξη (προστασία) δικαιώματος ή από άλλο δικαιολογημένο ενδιαφέρον ή σε ανάλογες περιπτώσεις, καθώς και ότι τα ανωτέρω δεν εφαρμόζονται όταν οι εκδηλώσεις αυτές περιέχουν τα συστατικά της συκοφαντικής δυσφημίσεως, καθώς και όταν από τον τρόπο εκδηλώσεως ή από τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέσθηκε η πράξη προκύπτει σκοπός εξυβρίσεως. Δικαιολογημένο ενδιαφέρον που πηγάζει από τη συνταγματικά κατοχυρωμένη ελευθερία και την κοινωνική αποστολή του τύπου έχουν και τα πρόσωπα που συνδέονται με τη λειτουργία του και κατά κύριο λόγο οι δημοσιογράφοι, για τη δημοσίευση ειδήσεων (γεγονότων) και σχολίων, σχετικών με τις πράξεις και τη συμπεριφορά προσώπων ή ομάδων προσώπων που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για το κοινωνικό σύνολο και γι' αυτό μπορούν να δημοσιεύουν ειδήσεις και σχόλια για τη πληροφόρηση του κοινού και με οξεία ακόμα κριτική ή δυσμενείς χαρακτηρισμούς (Α.Π. 1653/83 ΝοΒ 32.543, Ε.Α. 4720/91 Ελλ.Δικ. 34.1513). Με την κρινόμενη αγωγή, όπως το αίτημα αυτής παραδεκτώς περιορίστηκε με τις έγγραφες προτάσεις (άρθρ. 223 Κ.Πολ.Δ.) από καταψηφιστικό σε εν μέρει αναγνωριστικό, ζητεί η ενάγουσα να υποχρεωθούν οι εναγόμενοι να της καταβάλουν, εις ολόκληρον ο καθένας, το ποσό των 25.000.000 δραχμών και να αναγνωρισθεί η υποχρέωση αυτών προς καταβολή του ίδιου ποσού, νομιμοτόκως από την επίδοση της αγωγής, ως χρηματική ικανοποίηση λόγω της ηθικής βλάβης που υπέστη, από την καταχώρηση στην ημερήσια εφημερίδα "ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ" ιδιοκτησίας της πρώτης εναγομένης, δημοσιεύματος του δευτέρου, με το οποίο προσβάλλεται το δικαίωμα της προσωπικότητάς της και να διαταχθούν τα αναφερόμενα σε αυτή μέτρα. Η αγωγή αυτή, της οποίας η συζήτηση νομίμως επαναλαμβάνεται με την από 30-3-1995 κλήση της ενάγουσας, μετά την έκδοση της υπ' αριθμ. 3309/1995 αποφάσεως του Δικαστηρίου τούτου, με την οποία διατάχθηκε η εκδίκασή της κατά την ειδική διαδικασία των άρθρων 666 παρ.1, 667, 670, 671 παρ.1 έως 3 και 672-676 Κ.Πολ.Δ., σύμφωνα με το άρθρο 681Α' του ίδιου Κώδικα και η συμπλήρωση της αναφερομένης σ' αυτή ελλείψεως, είναι νόμιμη, στηριζόμενη στις προαναφερθείσες διατάξεις, όπως και σ' εκείνες των άρθρων 481 Α.Κ., 70, 907, 908, και 176 Κ.Πολ.Δ., με τη σημείωση ότι για το αναγνωριστικό αίτημα της αγωγής οφείλονται τόκοι από την επίδοσή της, αφού και μετά την παραίτηση από το καταψηφιστικό εξακολουθεί η υπερημερία του οφειλέτη (Ολ. Α.Π. 13/94 Ελλ.Δικ. 35.1259). Το αίτημα όμως αυτής περί παραλείψεως κάθε μελλοντικής προσβολής με απειλή εις βάρος των εναγομένων χρηματικής ποινής και προσωπικής κρατήσεως

κατά του δευτέρου για την περίπτωση μη συμμορφώσεώς τους προς την υποχρέωση αυτή, δεν είναι νόμιμο και πρέπει να απορριφθεί. Και τούτο διότι απαραίτητη προϋπόθεση της αξιώσεως για παράλειψη της προσβολής της προσωπικότητας στο μέλλον είναι η ύπαρξη βάσιμης απειλής πραγματικού κινδύνου επικείμενης προσβολής (βλ. Γεωργιάδη - Σταθοπούλου Γεν.Αρχ. άρθρ. 57, αριθμ. 17, σελ. 104, Π. Φίλιου, Ενοχ.Δικ., Ειδ. Μέρος, τεύχ. 27, έκδ. 1977 παρ. 53B, αριθμ. 2 σελ. 695, 696), περιστατικά τα οποία δεν επικαλείται η ενάγουσα στη συγκεκριμένη περίπτωση. Συνεπώς, η αγωγή κατά το μέρος που κρίθηκε νόμιμη και εφόσον για το αντικείμενο αυτής (καταψηφιστικό) καταβλήθηκε το ανάλογο τέλος δικαστικού ενσήμου με τις νόμιμες υπέρ τρίτων προσαυξήσεις (βλ. υπ' αριθμ. 4271698/95 διπλ. είσπρ. Δ.Ο.Υ. και επικολληθέντα ένσημα και 199443/95 γραμμ. Τ.Ν.), πρέπει να ερευνηθεί περαιτέρω ως προς την ουσιαστική της βασιμότητα.

Από τις ένορκες καταθέσεις των μαρτύρων των διαδίκων στο ακροατήριο, που περιέχονται στα υπ' αριθμ. 3309/1995 και στα ταυτόριθμα με την παρούσα πρακτικά συνεδριάσεως, τις ένορκες βεβαιώσεις με αριθμό 131, 132, 8, 9, 48, 2 και 3/1995 των μαρτύρων της ενάγουσας, που έχουν ληφθεί μετά προηγούμενη νομότυπη και εμπρόθεσμη κλήτευση των εναγομένων από τους Ειρηνοδίκες Αθηνών οι δύο πρώτες, Λιβαδειάς οι δύο επόμενες, Θεσ/νίκης η πέμπτη και Χαλκίδας οι δύο τελευταίες, τα έγγραφα που οι διάδικοι προσκομίζουν και επικαλούνται, ανεξάρτητα, μάλιστα, αν μερικά από αυτά, δεν πληρούν ως αποδεικτικά μέσα τους όρους του νόμου (άρθρ.671 παρ. 1 Κ.Πολ.Δ.), τους ισχυρισμούς που περιέχονται στις προτάσεις τους και την όλη διαδικασία, αποδείχθηκαν τα ακόλουθα: Η ενάγουσα είναι δικαστική λειτουργός (Πρωτοδίκης), που υπηρετεί στο Πρωτοδικείο Αθηνών, κατά το έτος δε 1994, αλλά και προγενέστερα είχε οριστεί ανακρίτρια του 23ου ανακριτικού τμήματος. Η πρώτη εκ των εναγομένων ανώνυμη εταιρεία είναι ιδιοκτήτης της ημερήσιας εφημερίδας με το τίτλο "ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ", που εκδίδεται στην Αθήνα, ενώ ο δεύτερος εκδότης και διευθυντής της συντάξεως αυτής, περιορισθείς από τον Απρίλιο του έτους 1994 μόνο στα διευθυντικά δημοσιογραφικά του καθήκοντα. Στο υπ' αριθμ. 3578/ φύλλο της 18ης Ιουνίου 1994 της ανωτέρω εφημερίδας, που κυκλοφόρησε σε όλη την Ελλάδα και ειδικότερα στην τέταρτη σελίδα αυτής, καταχωρήθηκε στη στήλη "Ανάδελφος" άρθρο του συντάκτη της, δευτέρου εναγομένου, με τον τίτλο "Υπόψη των κυρίων Κουβελάκη, Παπαδογιαννάκη και άλλων", υπουργού και γενικού γραμματέα του Υπουργείου Δικαιοσύνης κατά το χρόνο εκείνο, στο οποίο, αφού κάνει λόγο για "καταγγελίες κακοποιών του κυκλώματος Δαναλάτου" εις βάρος εισαγγελικής λειτουργού, συνεχίζει με την έκφραση δικών του απόψεων για το ίδιο πρόσωπο και καταλήγει ως εξής: "Εφιστού με την προσοχή κυρίως των παραγόντων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, αλλά και περίεργων Δικαστών. Όπως λ.χ. για την ανακρίτρια κ. Παπασπύρου, της οποίας το φάκελλο θα δημοσιεύσουμε (κατηγορείται για δωροδοκία και συνεργία σε φόνους κ.λπ.)...". Στην περικοπή αυτή του δημοσιεύματος ο συντάκτης του εμφανίζεται γνώστης του περιεχομένου του υπηρεσιακού φακέλλου της ενάγουσας, ο οποίος περιέχει ιδιαίτερα επιβαρυντικά στοιχεία γι' αυτήν και ειδικότερα εκκρεμείς κατηγορίες για δωροδοκία κατά την άσκηση των καθηκόντων της, συμμετοχή σε ανθρωποκτονίες κ.λπ., δηλαδή και σε άλλες αξιόποινες πράξεις και ότι αυτός θα το φέρει στη δημοσιότητα. Από το εν λόγω δημοσίευμα προκύπτει αναμφίβολα η πρόθεση του συντάκτη να προσβάλλει την προσωπικότητα της ενάγουσας και συγκεκριμένα να βλάψει την τιμή και την υπόληψή της ως κοινωνικού ατόμου και δικαστικής λειτουργού, όπως και να αμφισβητήσει ευθέως την εντιμότητά της, αλλά και να αφήσει να αιωρούνται βαρύτερες κατηγορίες εις βάρος της, γεγονός που πέτυχε, αφού με την κυκλοφορία

της εφημερίδας σε πανελλήνια κλίμακα, δημιουργήθηκε στο αναγνωστικό κοινό, λανθασμένη

και μη ανταποκρινόμενη στο πρόσωπό της εντύπωση.

Την αναμφισβήτητη προσβολή της προσωπικότητάς της αναγνωρίζει και ο εξετασθείς στο ακροατήριο μάρτυρας της εναγομένης Γεώργιος Κύρτσος, ο οποίος καταθέτει ότι "... αυτά που γράφονται θίγουν το πρόσωπο της ενάγουσας, αλλά δεν ευθύνεται η εφημερίδα, αλλά ο καταγγέλων...", προσθέτει δε ότι " κρινόμενα με δημοσιογραφικό μάτι δεν είναι προσβλητικά...". Ως προς το τελευταίο τούτο πρέπει, εκτός των άλλων, να λεχθεί ότι η συγκεκριμένη εφημερίδα δεν απευθύνεται αποκλειστικά στον δημοσιογραφικό χώρο, αλλά σε ανθρώπους όλων των τάξεων, επαγγελμάτων, μορφωτικού και νοητικού επιπέδου, οι οποίοι θα διαβάσουν και θα κρίνουν το κείμενο με τον νου του μέσου κοινού ανθρώπου και χωρίς εξειδικευμένη εμπειρία. Περαιτέρω αποδεικνύεται ότι το επίδικο δημοσίευμα είναι ψευδές, όπως τούτο προκύπτει τόσο από την κατάθεση του μάρτυρα της ενάγουσας Θ. Μ. (βλ. αυτήν), όσο και από τις προσκομιζόμενες και επικαλούμενες από αυτήν υπ' αριθμ. 37 και 40/10-1-1995 βεβαιώσεις της

Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου και του Πρωτοδικείου της Υπηρεσίας Επιθεωρήσεως των Δικαστηρίων, αντίστοιχα, αλλά και την από 4-1-1995 του Πενταμελούς Πειθαρχικού Συμβουλίου του Εφετείου Αθηνών, με τις οποίες βεβαιώνεται ότι ουδέποτε τιμωρήθηκε πειθαρχικά, ούτε εκκρεμεί εις βάρος της πειθαρχική αγωγή. Οι εναγόμενοι βέβαια ισχυρίζονται ότι το δημοσίευμα περιέχει αληθή γεγονότα και συγκεκριμένα ότι αυτά στηρίζονται στις από 28-9-1992 και 9-11-1992 μηνυτήριες αναφορές του κρατουμένου στις φυλακές Κορυδαλλού Κ. Δ. τις οποίες είχε απευθύνει προς τον Πρόεδρο του Αρείου Πάγου, τον Υπουργό Δικαιοσύνης κ.λπ. με περιεχόμενο κατηγορίες για τα άνω αδικήματα εναντίον της ενάγουσας, αλλά και άλλων προσώπων. Όμως στο κείμενο που δημοσιεύθηκε γίνεται μεν λόγος για

καταγγελίες δωροδοκίας κ.λπ. εις βάρος της αναφερόμενης σ' αυτό Εισαγγελικής λειτουργού από "κακοποιούς του κυκλώματος του Δαναλάτου", ενώ δεν γίνεται καμία αναφορά στις καταγγελίες ούτε στο όνομα του ανωτέρω Κ. Δ., τα δε αποδιδόμενα στην ενάγουσα παρατίθενται ως γεγονότα και καταστάσεις, των οποίων έχει γνώση ο εναγόμενος. Αλλά και στην περίπτωση που ήθελε γίνει δεκτό ότι το εν λόγω δημοσίευμα είχε ως βάση τις μηνυτήριες αναφορές, δεν αποδεικνύεται ότι ο τελευταίος,

πεπειραμένος δημοσιογράφος, δεν εγνώριζε την αναλήθεια ή είχε αμφιβολία περί των καταγγελομένων, δεδομένου ότι ο ίδιος διατείνεται, αλλά και ο εξετασθείς μάρτυρας αυτού Ι. Ν. υποστηρίζει ότι η δημοσίευση είχε την έννοια διαμαρτυρίας για την επιλεκτική άσκηση ποινικών διώξεων, στηριζομένων σε ψευδείς καταγγελίες υποδίκων εναντίον ορισμένων πολιτών, όχι, όμως, και κατά της ενάγουσας. Συνεπώς, έμμεσα συνομολογείται το ψευδές περιεχόμενο του δημοσιεύματος, αλλά και η γνώση τούτου (ψευδούς) από τον εναγόμενο συντάκτη, εφόσον δέχεται ότι οι προερχόμενες από τα πρόσωπα αυτά καταγγελίες είναι ψευδείς.

Η κρίση αυτή του Δικαστηρίου ενισχύεται και από το γεγονός ότι αν και οι προαναφερθείσες αναφορές είχαν δει το φως της δημοσιότητας από τον μήνα Νοέμβριο 1992, που τα κύρια σημεία τους με αναφορά του ονόματος του Κ. Δ. και όχι εκείνου της ενάγουσας, είχαν δημοσιευθεί στο υπ' αριθμ. 3/29-11-1992 της εφημερίδας "ΠΑΡΟΝ", ο εναγόμενος έκανε χρήση αυτών, μόνο κατά την περίοδο που υπήρχαν εκκρεμείς ποινικές υποθέσεις κατά φιλικών του προσώπων (Σ. Κ. και Ε. Κ.) και κατά το χρόνο που η

ενάγουσα συμμετείχε ως Εισηγήτρια στο Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Αθηνών για

την έκδοση βουλεύματος επί προσφυγής που είχε ασκήσει ο δεύτερος κατά εντάλματος προσωρινής του κρατήσεως. Επίσης ο εναγόμενος γνώριζε ή τουλάχιστον όφειλε και μπορούσε να γνωρίζει, για λόγους δημοσιογραφικής δεοντολογίας και προκειμένου να προσφέρει στους αναγνώστες σωστή και αντικειμενική ενημέρωση ότι ο ανωτέρω καταγγέλων Κ.Δ. στην από 25-6-1993 ένορκη εξέτασή του ενώπιον του Πταισματοδίκη Νικαίας, δηλαδή ένα περίπου έτος πριν από το δημοσίευμα, από το οποίο κλήθηκε προκειμένου να δώσει διευκρινίσεις, αλλά και αποδεικτικά στοιχεία για τις κατηγορίες, που περιείχαν οι διάφορες αναφορές του, "ανακάλεσε" αυτές κατά το μέρος που εστρέφοντο όχι μόνον εναντίον της ενάγουσας, αλλά και κατά άλλων προσώπων (βλ. κατάθεση). Πάντα τα ανωτέρω ενισχύονται περαιτέρω και από τον επικουρικό προβαλλόμενο ισχυρισμό της πρώτης εναγομένης περί μη υπάρξεως ευθύνης αυτής υπό την ιδιότητά της ως προστήσασας τον δεύτερο εναγόμενο, διότι αυτός ενήργησε κατά παράβαση των οδηγιών και εντολών της, κινούμενος δε δολίως από ίδιο συμφέρον, προκειμένου να υπερασπισθεί φιλικά του πρόσωπα, προέβη σε "... αρθρογραφία που απέβλεπε, ασφαλώς στην άσκηση πιέσεων στη Δικαιοσύνη υπέρ του Ε. Κ. και σε αποτροπή ποινικής διώξεως του ιδίου...." (βλ. 16-20 σελ. προτάσεων και 27 της προσθήκης αντίκρουσης αυτών). Προς υποστήριξη του άνω ισχυρισμού της επικαλείται και προσκομίζει τις από 30-6-1994 και 6-7-1994 επιστολές της προς τον εναγόμενο, δεδομένου ότι επακολούθησαν και άλλα, μετά το επίμαχο δημοσίευμα αλλά και από την από 26-8-1994 εξώδικη δήλωση - διαμαρτυρία της, μετά την άρνησή του να ακολουθήσει τις δοθείσες από αυτήν οδηγίες, με την οποία εξηγεί τον λόγο της μη δημοσιεύσεως δύο νέων άρθρων του, που είχε και ως συνέπεια την καταγγελία εκ μέρους του της από 5-8-1994 μεταξύ τους συμβάσεως εργασίας. Ο ισχυρισμός της, όμως αυτός πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος, διότι όπως προαναφέρθηκε, η ευθύνη της είναι αντικειμενική, η δε παράνομη, αλλά και ποινικά αξιόλογη συμπεριφορά του εναγομένου, προέρχεται από αιτία σχετική προς το συμφέρον της, αλλά και της υπηρεσίας που του είχε αναθέσει, αφού είχε προστήσει αυτόν, προκειμένου να συμβάλλει στη διαμόρφωση και κυκλοφορία της εφημερίδας της, την οποία και αυτός χρησιμοποίησε για τη διάδοση των ψευδών γεγονότων.

Εξάλλου, μετά την παραδοχή ότι το δημοσίευμα περιέχει συστατικά στοιχεία της πράξεως του άρθρου 363 Π.Κ., δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής η διάταξη του άρθρου 367 του ίδιου Κώδικα (ούτε εκείνη του άρθρου 20 Π.Κ.) με την οποία αίρεται η ποινική ευθύνη και κατά συνέπεια και η υποχρέωση προς αποζημίωση κατά το αστικό δίκαιο, όταν οι αναφερόμενες σ' αυτό κρίσεις και εκδηλώσεις γίνονται από δικαιολογημένο ενδιαφέρον, όπως και στην περίπτωση που πηγάζει τούτο από την προστατευόμενη από το σύνταγμα ελευθερία και κοινωνική αποστολή του τύπου, όπως αβάσιμα ισχυρίζονται οι εναγόμενοι. Περαιτέρω η πρώτη εναγομένη ισχυρίζεται ότι το ασκούμενο με την αγωγή δικαίωμα υπερβαίνει καταφανώς τα από το άρθρο 281 Α.Κ. επιβαλλόμενα όρια της καλής πίστεως και του οικονομικού και κοινωνικού σκοπού του δικαιώματος, διότι α) αυτή (αγωγή) ασκήθηκε μετά πεντάμηνο περίπου από το επίδικο δημοσίευμα και ενώ η ενάγουσα γνώριζε από τον έντυπο τύπο την διακοπή της συνεργασίας της με τον δεύτερο εναγόμενο, αλλά και την αιτία αυτής (διαφωνία ως προς τα δημοσιεύματα), β) δεν αξίωσε αποζημίωση από την εφημερίδα "ΠΑΡΟΝ" και τον καταγγέλοντα Κ.Δ. και γ) ότι κανένας άλλος από τους κατονομαζόμενους στο δημοσίευμα δικαστικούς λειτουργούς δεν φέρεται να έχει θιγεί. Με αυτό το

περιεχόμενο ο ισχυρισμός της και χωρίς τη συνδρομή άλλων πραγματικών περιστατικών, δεν μπορεί να θεμελιώσει νόμιμη ένσταση εκ του άνω άρθρου και πρέπει να απορριφθεί. Στο σημείο τούτο πρέπει να λεχθεί ότι η εφημερίδα "ΠΑΡΟΝ", δεν κατονόμαζε, όπως προαναφέρθηκε, την ενάγουσα, ώστε να θεωρήσει βάσιμα τον εαυτό της θιγόμενο, η οποία, εξάλλου, λόγω της ιδιότητάς της, θα ήταν ανεπίτρεπτο να αξιώσει αποζημίωση από οποιονδήποτε υπόδικο που προβαίνει σε καταγγελίες, προφανώς δυσαρεστημένος από την ποινική του μεταχείριση ή επιδιώκοντας ευνοϊκότερη.

Με βάση συνεπώς, τα ανωτέρω, το Δικαστήριο κρίνει ότι η ενάγουσα υπέστη ηθική βλάβη από το επίμαχο δημοσίευμα και ως εκ τούτου δικαιούται χρηματικής ικανοποίησης, το ύψος της οποίας πρέπει να καθοριστεί μετά από στάθμιση του είδους και της βαρύτητας της προσβολής, της δημοσιότητας αυτής, του δόλου του δευτέρου εναγομένου, του επαγγέλματος της ενάγουσας, της βλάβης που επήλθε στην εν γένει προσωπικότητά της και της κοινωνικής και οικονομικής καταστάσεως των διαδίκων φυσικών

προσώπων, στο ποσό των 10.000.000 δραχμών. Επομένως, η αγωγή πρέπει να γίνει κατά ένα μέρος δεκτή ως βάσιμη και από ουσιαστική άποψη και να υποχρεωθούν οι εναγόμενοι να καταβάλουν στην ενάγουσα, εις ολόκληρον ο καθένας, το άνω ποσόν με το νόμιμο τόκο από την επίδοση της αγωγής.

Πρέπει επίσης να διαταχθεί η δημοσίευση της παρούσας αποφάσεως στην εφημερίδα "ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ", ιδιοκτησία της πρώτης εναγομένης, που κατά την κρίση του Δικαστηρίου, είναι, στην προκειμένη περίπτωση, το ενδεικνυόμενο από τις περιστάσεις μέτρο προς άρση της προσβολής της

προσωπικότητας της ενάγουσας και όχι της αναλυτικής δηλώσεως σε τρεις ημερήσιες εφημερίδες, όπως αυτή ζητεί, η οποία (δημοσίευση) θα γίνει εντός πέντε ημερών από την ημέρα επιδόσεως της αποφάσεως,

καταδικαζομένης της εναγομένης σε χρηματική ποινή 100.000 δραχμών για κάθε ημέρα καθυστερήσεως δημοσιεύσεως αυτής (άρθρ. 59, 946 Κ.Πολ.Δ.).

Περαιτέρω, κατά μερική παραδοχή του σχετικού αιτήματος, πρέπει να κηρυχθεί η απόφαση προσωρινώς εκτελεστή, ως προς τη πρώτη δε διάταξη κατά ένα μέρος, ήτοι για το ποσόν των 2.000.000 δραχμών, διότι, κατά την κρίση του Δικαστηρίου, η επιβράδυνση της εκτελέσεως θα επιφέρει σημαντική ζημιά στην ενάγουσα (άρθρ. 908 Κ.Πολ.Δ.), λαμβανομένου υπόψη του είδους της προσβολής, την οποία υπέστη. Δεν συντρέχει, όμως, λόγος απαγγελίας προσωπικής κρατήσεως εις βάρος του δευτέρου εναγομένου, ως μέσου αναγκαστικής εκτελέσεως της καταψηφιστικής διατάξεως επιδικάσεως χρηματικού ποσού, διότι δεν αποδείχθηκε αφερεγγυότητα αυτού, την οποία, εξάλλου, δεν επικαλείται και η ενάγουσα και συνεπώς το σχετικό αίτημα πρέπει να απορριφθεί ως κατ' ουσία αβάσιμο. Τέλος, τα δικαστικά έξοδα βαρύνουν τους εναγομένους, θα επιβληθούν όμως μειωμένα, λόγω της εν μέρει νίκης και ήττας των διαδίκων (άρθρ. 178 παρ.1 Κ.Πολ.Δ.), συμψηφιζομένων κατά τα λοιπά.

Ε΄

ΠΟΛΥΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ
Αριθ. Απόφασης 4100/2002

Ελευθεροτυπία - Η ελευθεροτυπία και η ελεύθερη δημοσιογραφία στο πλαίσιο της συνταγματικά κατοχυρωμένης ελευθερίας του τύπου, εμφανίζεται ως ελεύθερη έκφραση στοχασμών, ως αδέσμευτη ειδησεογραφία και ως έντονη άσκηση κριτικής και ελέγχου των δημόσιων προσώπων και πραγμάτων. Τα όρια μεταξύ της ελεύθερης και της καταχρηστικής άσκησης δημοσιογραφίας προσδιορίζονται σε ικανοποιητικό βαθμό ως προς την προστασία της τιμής και της υπόληψης, άρα και της προσωπικότητας από τις διατάξεις των άρθρων 361-369 ΠΚ, χωρίς να αποκλείεται σε ακραίες περιπτώσεις η εφαρμογή της ΑΚ 281 σε συνδυασμό με το άρθρο 28 παρ. 3 του Σ.

Κείμενο
Απόφασης

Κατά το άρθρο 914 ΑΚ, όποιος ζημιώσει άλλον παράνομα και υπαίτια έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει, ενώ κατά το άρθρο 919 ΑΚ, όποιος με πρόθεση ζημιώσει άλλον κατά τρόπο αντίθετο προς τα χρηστά ήθη έχει υποχρέωση να τον

αποζημιώσει. Κατά το άρθρο 920 του ίδιου Κώδικα όποιος γνωρίζοντας ή υπαίτια αγνοώντας, υποστηρίζει ή διαδίδει αναληθείς ειδήσεις που εκθέτουν σε κίνδυνο την πίστη, το επάγγελμα ή το μέλλον άλλου, έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει. Εξάλλου κατά τη διάταξη της παρ. 1 του άρθρου μόνου του ν. 1178/1981 "περί αστικής ευθύνης του τόπου και άλλων τινων διατάξεων" η υποχρέωση προς αποζημίωση για την παράνομη περιουσιακή ζημία και χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη που προξενήθηκαν υπαιτίως με δημοσίευμα το οποίο θίγει την τιμή ή την υπόληψη παντός ατόμου, βαρύνει τον ιδιοκτήτη του εντύπου, έστω και αν η κατά το άρθρο 914 ΑΚ υπαιτιότητα, η κατά το άρθρο 919 πρόθεση και η κατά το άρθρο 920 γνώση ή υπαίτια άγνοια συντρέχει στον συντάκτη του δημοσιεύματος, ή αν ο τελευταίος είναι άγνωστος στον εκδότη ή στο διευθυντή συντάξεως του εντύπου. Στην παρ. 2 του ίδιου άρθρου, όπως αντικαταστάθηκε την παρ. 4 του άρθρου μόνου του ν. 2243/1994, ορίζεται το ελάχιστο ποσό, το οποίο θα πρέπει να καταβληθεί ως χρηματική ικανοποίηση κατά το άρθρο 932 ΑΚ. Περαιτέρω κατά το άρθρο 14 παρ. 1 του Σ, καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά και δια του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του Κράτους, κατά δε τη διάταξη της παρ. 2 εδ. α', ο τύπος είναι ελεύθερος. Με τις διατάξεις αυτές καθιερώνεται η ελευθεροτυπία και συνακόλουθα η ελεύθερη δημοσιογραφία, η οποία, χωρίς να ανάγεται σε δημόσια λειτουργία, πρέπει να λειτουργεί προς όφελος του κοινωνικού συνόλου. Η ελευθεροτυπία και η ελεύθερη δημοσιογραφία μέσα στα πλαίσια της συνταγματικά κατοχυρωμένης ελευθερίας του τύπου, εμφανίζεται ως ελεύθερη έκφραση στοχασμών, ως αδέσμευτη ειδησεογραφία και ως έντονη άσκηση κριτικής και ελέγχου των δημόσιων προσώπων και πραγμάτων [ΕφΑθ 10745/1991 ΝοΒ 40. 290, ΕφΑθ 9975/1986 ΕλλΔνη 28. 299 με ενημερωτικό σημείωμα Ε. Κρουσταλάκη]. Τα όρια μεταξύ της ελεύθερης και της καταχρηστικής άσκησης του δικαιώματος της ελευθεροτυπίας και της ελεύθερης δημοσιογραφίας παραμένουν δυσδιάκριτα, προσδιορίζονται όμως σε ικανοποιητικό βαθμό, ως προς την προστασία της τιμής και της υπόληψης, άρα και της προσωπικότητας, από τις διατάξεις των άρθρων 361-369 ΠΚ, χωρίς να αποκλείεται σε ακραίες περιπτώσεις η εφαρμογή του άρθρου 281 ΑΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 25 παρ. 3 του Σ κατά τα οποία κανένα δικαίωμα, έστω και να κατοχυρώνεται από το Σύνταγμα, δεν μπορεί να ασκείται κατά τρόπο που προφανώς υπερβαίνει την καλή πίστη ή τα χρηστά ήθη ή τον κοινωνικό ή οικονομικό σκοπό του δικαιώματος. Το έγκλημα της συκοφαντικής δυσφημείας, που προβλέπεται και τιμωρείται από τα άρθρα 362 και 363 ΠΚ, περιλαμβάνει αντικειμενικά τον ισχυρισμό ενώπιον τρίτου ή τη διάδοση γεγονότος πρόσφορου να βλάψει την τιμή ή την υπόληψη άλλου και υποκειμενικά τη γνώση του δράστη ότι το ισχυριζόμενο ή διαδιδόμενο είναι πρόσφορο να βλάψει την τιμή ή την υπόληψη άλλου, καθώς και τη θέλησή του να ισχυριστεί ενώπιον τρίτου ή να διαδώσει αυτό το γεγονός. Ακόμη απαιτείται το γεγονός, στο οποίο αναφέρεται ο παραπάνω ισχυρισμός ή η διάδοση να είναι αναληθής και ο δράστης να γνωρίζει την αναληθείά του. Ως γεγονός, κατά την έννοια των παραπάνω διατάξεων, νοείται κάθε συγκεκριμένο περιστατικό του εξωτερικού κόσμου που ανάγεται στο παρελθόν ή παρόν, υποπίπτει στις αισθήσεις και είναι δεκτικό αποδείξεως, καθώς και κάθε συγκεκριμένη σχέση ή συμπεριφορά, αναφερομένη στο παρελθόν ή παρόν, που υποπίπτει στις αισθήσεις και αντίκειται στην ηθική και την ευπρέπεια. Έτσι, στο έγκλημα της συκοφαντικής δυσφημείας, η συμπεριφορά του υπαιτίου που εκδηλώνεται με τον παραπάνω τρόπο, μπορεί να βλάψει την εκτίμηση του προσβαλλομένου από τους άλλους, γιατί με αυτή ο υπαίτιος παρέχει σε τρίτους στηρίγματα, με την αναφορά γεγονότων, στα οποία αυτοί θα στηρίξουν τη δική τους αρνητική κρίση για το πρόσωπο του προσβαλλομένου [ΑΠ 1156/1985 ΝοΒ 33. 1462, ΑΠ 1238/1985 ΝοΒ 33. 1740]. Η

αξιολογική κρίση που συνοδεύει το γεγονός και θεμελιώνεται σ' αυτό, δεν αποτελεί διαφορετική προσβολή της τιμής, αλλά συνιστά επίσης δυσφήμιση [ΑΠ 1156/1985 ό.π., ΑΠ 1821/84 ΠοινΧρ ΛΕ' 564, Δ. Σπινέλλη, Ποινικό Δίκαιο β' έκδοση αρ. 361-369 σ. 56-66]. Εξάλλου το άρθρο 367 παρ. 1 ΠΚ ορίζει ότι δεν αποτελούν άδικη πράξη και επομένως δεν δημιουργούν υποχρέωση αποζημιώσεως α) δυσμενείς κρίσεις για επιστημονικές, καλλιτεχνικές ή επαγγελματικές εργασίες β) δυσμενείς εκφράσεις που περιέχονται σε έγγραφο το οποίο ανάγεται στον κύκλο της υπηρεσίας γ) εκδηλώσεις που γίνονται για την εκτέλεση νόμιμων καθηκόντων, την άσκηση νόμιμης εξουσίας, ή για τη διαφύλαξη δικαιώματος ή από δικαιολογημένο ενδιαφέρον και δ) ανάλογες περιπτώσεις. Κατά την παρ. 2 του ίδιου άρθρου, δεν εφαρμόζεται η παρ. 1 όταν οι παραπάνω κρίσεις και εκδηλώσεις περιέχουν τα συστατικά στοιχεία της πράξης του άρθρου 363 ΠΚ (συκοφαντικής δυσφήμισης) ή όταν από τον τρόπο της εκδήλωσης ή από τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη προκύπτει σκοπός εξυβρίσεως. Δικαιολογημένο ενδιαφέρον που πηγάζει από τη συνταγματικά κατοχυρωμένη ελευθερία και την κοινωνική αποστολή του τύπου έχουν και τα πρόσωπα που συνδέονται με τη λειτουργία του, κατά κύριο λόγο δε οι δημοσιογράφοι, για τη δημοσίευση γεγονότων και σχολίων σχετικών με τις πράξεις και τη συμπεριφορά προσώπων, που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για το κοινωνικό σύνολο. Γι' αυτό μπορούν να δημοσιεύσουν ειδήσεις και σχόλια για τη σχετική πληροφόρηση και ενημέρωση του κοινού με οξεία κριτική ή δυσμενείς χαρακτηρισμούς (ΑΠ 1407/1988 ΕλλΔνη 31. 95, ΑΠ 1653/83 ΝοΒ 32. 543). Ο άδικος όμως χαρακτήρας της πράξης δεν αίρεται και συνεπώς παραμένει υποχρέωση αποζημιώσεως του παθόντος κατά το αστικό δίκαιο (ΑΚ 57-59, 299, 914, 932), αν συντρέχει περίπτωση συκοφαντικής δυσφήμισης ή από τις περιστάσεις που οδήγησαν στο δημοσίευμα προκύπτει σκοπός εξυβρίσεως, δηλαδή πρόθεση που κατευθύνει ειδικά στην προσβολή της τιμής (ΕφΑθ 10745/1991 ΝοΒ 40. 290). (...). Από τις ένορκες καταθέσεις των μαρτύρων, (...) έχουν αποδειχθεί τα ακόλουθα πραγματικά περιστατικά: Την 15.12.2001 στο φύλλο της ημερήσιας αθηναϊκής εφημερίδας "Η Κ.***", ιδιοκτήτρια της οποίας είναι η πρώτη εναγομένη, εκδότης ο δεύτερος και διευθυντής ο τρίτος των εναγομένων, και στην πρώτη και τέταρτη σελίδα αυτής, δημοσιεύθηκε άρθρο, που συνέταξε η τετάρτη των εναγομένων, δημοσιογράφος, με τον τίτλο "Δάνειο Π μαμούθ" ζητεί η Ι.***" και με υπότιτλο "Ενώ έχει προκύψει Π εμπλοκή" με την μεταφορά τεχνογνωσίας από ΗΠΑ για οπλικά συστήματα", στο κείμενο του οποίου αναφέρεται κατά λέξη: "Σε φάση ευρύτατης αναδιοργάνωσης ευρίσκεται ο όμιλος Ι.**, ενώ την ίδια στιγμή, που ο Πρόεδρος της Σ.Κ.** ψάχνει να ανακαλύψει Π εχθρούς" αποκρύπτοντας τις πραγματικές συνθήκες που επικρατούν εντός των τειχών, στα σκαριά βρίσκεται μια νέα μαμούθ-δανειακή σύμβαση. Σύμφωνα με αξιόπιστες τραπεζικές πηγές διερευνάται η πιθανότητα εκδόσεως μετατρέψιμου ομολογιακού δανείου, ύψους δεκάδων δισεκατομμυρίων δρχ. με σκοπό την αναδιάρθρωση των χρεών της εταιρείας και κυρίως των βραχυπρόθεσμων υποχρεώσεών της που αγγίζουν τα 214 δισ. δρχ." στη συνέχεια: "Άλλες πηγές αναφέρουν ότι ήδη έχει καταστεί ληξιπρόθεσμο μεγάλο δάνειο του κ. Σ.Κ.** που έχει συνάψει με την Α.** Όπως λέγεται, πρόκειται για Π μετοχο-δάνειο" που εξυπηρετήθηκε όπως ανέμενε η τράπεζα ... πάντως, δεδομένου ότι τα μετοχοδάνεια ή οι λοιπές βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις πολλών εισηγμένων επιχειρήσεων συνιστούν πλέον τον εφιάλη των πολλών τραπεζών, και για την περίπτωση της Ι.** δείχνουν να είναι θορυβημένα πολλά πιστωτικά ιδρύματα, (...)" και τέλος "Πάντως, πέραν των δανειακών βασάνων που αντιμετωπίζει η Ι.**, φαίνεται ότι εμπλοκή έχει ανακύψει και σε θέματα μεταφοράς τεχνογνωσίας από αμερικανική εταιρεία, οπλικών συστημάτων. Πηγές του Υπουργείου Εθνικής Αμυνας μεταδίδουν

ότι ο υπουργός Γ.Π.** , ζήτησε από ειδικούς συνεργάτες του αναλυτική έκθεση για τις αμυντικές προμήθειες και τα προγράμματα στα οποία η Ι.** εμπλέκεται ως υπανάδοχος. Άλλες πηγές αναφέρουν ότι με πολιτική παρέμβαση, έχει κολλήσει στο Στέιτ Ντιπάρτμεντ η αναγκαία έγκριση ΤΑΑ [Technical Assistance Agreement] έτσι ώστε να είναι δυνατή η συνεργασία αμερικανικής αμυντικής βιομηχανίας με την Ι.** και κυρίως να είναι δυνατή η μεταφορά τεχνογνωσίας. Η απαγόρευση αυτή μεταφοράς τεχνογνωσίας προς την Ι.** , αν δεν αρθεί, αξιολογείται ως σοβαρή, κυρίως γιατί δείχνει μεταστροφή των πολιτικοδιπλωματικών κέντρων ως προς την εταιρεία που έτσι και αλλιώς τελεί υπό υπερατλαντική κηδεμονία". Η τετάρτη των εναγομένων συνέταξε και δημοσίευσε στην προαναφερθείσα εφημερίδα το παραπάνω δημοσίευμα με βάση πληροφορία, που περιήλθε στην εφημερίδα την 14.12.2001 ότι δάνει της Ι.** δεν εξυπηρετείται και υπάρχει κινητικότητα στην τράπεζα C.** Για τη διασταύρωση της πληροφορίας η υπεύθυνη συντάκτρια και ρεπόρτερ του τραπεζικού ρεπορτάζ Κ.Κ.** , επικοινωνήσε με υψηλόβαθμο στέλεχος της C.** και ρώτησε αν η πληροφορία είναι αληθής. Το στέλεχος αυτό δήλωσε ότι δεν είναι αληθής η πληροφορία περί μη εξυπηρετούμενου δανείου στη C.** , αντιθέτως υπάρχει κινητικότητα στην Τράπεζα για την οργάνωση μεγάλου κοινοπρακτικού δανείου προς την Ι.** Έτσι στο επίμαχο άρθρο και σε αντιστοιχία με τις παραπάνω πληροφορίες αναφέρεται ότι "διερευνάται η πιθανότητα εκδόσεως μετατρέψιμου ομολογιακού δανείου, ύψους δεκάδων δισεκατομμυρίων δρχ. με σκοπό την αναδιάρθρωση των χρεών της εταιρείας και κυρίως των βραχυπρόθεσμων υποχρεώσεών της, που αγγίζουν τα 214 δις δρχ.". Είναι εμφανές ότι γίνεται λόγος για διαπράγατευση δανείου και όχι για σύναψη δανείου, γεγονός το οποίο δεν διέψευσε η πρώτη ενάγουσα, αν και σε άλλες περιπτώσεις (...), προέβη σε άμεση διάψευση σχετικών δημοσιευμάτων. Σε κάθε περίπτωση όμως πρέπει να τονιστεί ότι η αναδιάρθρωση των δανειακών υποχρεώσεων μιας εταιρείας, όπως και η πρώτη ενάγουσα, δεν αποτελεί αρνητικό γεγονός γι' αυτή, αλλά θετική εξέλιξη με αντίστοιχο αντίκτυπο στην αγορά, αφού με τον τρόπο αυτό η όποια εταιρεία απαλλάσσεται των πιεστικών βραχυπρόθεσμων δανειακών της υποχρεώσεων. Περαιτέρω η αναφορά στο ίδιο δημοσίευμα περί "μετοχοδανείου" του δευτέρου ενάγοντος το οποίο έχει καταστεί ληξιπρόθεσμο δεν είναι αναληθής, καθόσον πράγματι υπήρχε τέτοιο δάνειο από την Α.Β.** Λονδίνου το οποίο δεν εγγράφηκε ποτέ ως καθυστερούμενο και αναχρηματοδοτήθηκε με επιτόκιο Eurobor έως 1,75%. Συνεπώς η σχετική βεβαίωση της παραπάνω Τράπεζας, με ημερομηνία 7.2.2002, αφενός μεν ενισχύει την αλήθεια του σχετικού δημοσιεύματος αφετέρου, ως προς την καθυστέρησή του, αναφέρεται σε χρόνο μεταγενέστερο (Φεβρουάριος του 2002) του δημοσιεύματος. Όσον αφορά το τρίτο σκέλος του δημοσιεύματος πρέπει να σημειωθεί ότι η τετάρτη των εναγομένων κάνει αναφορά σ' αυτό για εμπλοκή σε θέματα μεταφοράς τεχνογνωσίας από αμερικανική εταιρεία οπλικών συστημάτων και ότι η σχετική έγκριση ΤΑΑ του Στέιτ Ντιπάρτμεντ των ΗΠΑ "έχει κολλήσει". Δεν αναφέρεται δηλαδή στο δημοσίευμα, όπως αβασίμως ισχυρίζονται στην αγωγή τους οι ενάγοντες, για τη σχετική άδεια συνεργασίας (...) η οποία υφίσταται από τον Ιούλιο 2001 και δεν το αρνούνται οι εναγόμενοι. Είναι γεγονός ότι τέτοιες άδειες μεταφοράς τεχνογνωσίας εκδίδει το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ προς συναφείς εταιρείες άλλων χωρών με βάση κυρίως πολιτικά κριτήρια. Τέτοιες άδειες έχουν χορηγηθεί στην πρώτη ενάγουσα μερικές από τις οποίες και έχουν αρθεί. Στο πλαίσιο αυτό περιήλθε στην πρώτη εναγομένη η πληροφορία από το Υπ.Εξ. των ΗΠΑ για ύπαρξη απαγόρευσης μεταφοράς τεχνογνωσίας προς την πρώτη ενάγουσα σε σχέση με εφαρμογές λογισμικού (software) σχετική με άλλα οπλικά συστήματα. Η πληροφορία αυτή, διασταυρώθηκε με το Υπουργείο Εθνικής Αμυνας της Ελλάδος, δεν ήταν δε δυνατό,

λόγω του επιπέδου των εμπλεκόμενων μερών και της φύσεως του αντικειμένου της, να διασταυρωθεί από άλλες πηγές.

(...) Ενόψει λοιπόν όλων των ανωτέρω τα προαναφερόμενα αποσπάσματα δημοσιευμάτων της εφημερίδας "Η Κ. **" συνιστούν, σχολιασμό και κριτική της επικαιρότητας, οικονομικής και πολιτικής, χωρίς ίχνη ονειδισμού ή καταφρόνησης προς το πρόσωπο του δευτέρου ενάγοντος ή της φήμης και εμπορικής αξιοπιστίας της πρώτης ενάγουσας. Ενόψει δε του συνόλου των δημοσιευμάτων και από άλλα μέσα μαζικής ενημέρωσης και του έντονου ενδιαφέροντος της κοινής γνώμης για τα προαναφερόμενα θέματα, που άπτονται εντόνως της οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής ζωής της χώρας, οι εναγόμενοι δεν μπορούσαν να μείνουν αδιάφοροι παρατηρητές των γεγονότων. Μία τέτοια στάση θα έθετε σε αμφισβήτηση πρωταρχικά το κύρος και την αξιοπιστία της εφημερίδας "Η Κ. **" αλλά και των εναγομένων φυσικών προσώπων, σε σχέση με τη διαφανή, αξιόπιστη, διαρκή και αντικειμενική ενημέρωση της κοινής γνώμης. Έτσι λοιπόν το σύνολο των προαναφερομένων πραγματικών περιστατικών αλλά και των κρίσεων και σχολίων, δεν αποτελούν νοητικά ευρήματα ή παραποιημένα κατασκευάσματα της επικαιρότητας από τους εναγομένους, προς το σκοπό συκοφαντικής δυσφημίσεως των εναγόντων και προσβολής της τιμής, αξιοπρέπειας, υπόληψης, φήμης και επαγγελματικής και επιχειρηματικής πίστης αυτών, αλλά πιστή προσήλωση προς την αλήθεια και την αντικειμενική ενημέρωση, στην αναζήτηση και διάδοση των οποίων δικαιούνται οι εναγόμενοι με την ιδιότητα που ενάγονται, να επιδίδονται. Οι εναγόμενοι υποκινούμενοι από δικαιολογημένο ενδιαφέρον, δηλαδή από το σκοπό ενημερώσεως του κοινού της εφημερίδας "Η Κ. **", δημοσίευσαν τα προαναφερόμενα πραγματικά γεγονότα, κρίσεις και σχόλια. Η πράξη της δε αυτή, που υπαγορεύεται από το δημοσιογραφικό καθήκον, δεν αντιτίθεται στο δίκαιο, ούτε στα χρηστά ήθη, καθόσον από τη στάθμιση του συμφέροντος προς ανεύρεση της αλήθειας, σε τέτοια μείζονος σημασίας γεγονότα, αφενός και του συμφέροντος της προστασίας της τιμής αφ' ετέρου προέχει στην προκειμένη περίπτωση το πρώτο. Το σπουδαιότερο άλλωστε καθήκον του δημοσιογράφου είναι η πληροφόρηση, ενημέρωση και κατατόπιση του κοινού, τηρώντας τους νόμους του κράτους, ανταποκρινόμενος δε προς το καθήκον αυτό ο δημοσιογράφος θεραπεύει δικαιολογημένο ενδιαφέρον. Έτσι η χρήση μειωτικών φράσεων για τους ενάγοντες στα παραπάνω δημοσιεύματα, όπως "ως προς την εταιρεία που έτσι και αλλιώς τελεί υπό υπερατλαντική κηδεμονία", "κρατικοδίαιτοι επιχειρηματίες", "κινήσεις απόγνωσης", "ο εκφυλισμός των ισχυρών" κ.λπ., συνδυαζόμενη με την όλη δομή και το περιεχόμενο των δημοσιευμάτων αυτών, αποβάλλει το δυσφημιστικό του χαρακτήρα καθόσον δεν καταφαίνεται πρόθεση προσβολής των εναγόντων, αλλά κυριαρχεί η εκπλήρωση της κοινωνικής αποστολής του δημοσιογραφικού επαγγέλματος προς έλεγχο και κρίση των πράξεων του δευτέρου ενάγοντος και της δραστηριότητας της πρώτης ενάγουσας που κατέχουν προέχουσα θέση στη δημόσια ζωή της χώρας μας. Από το όλο δε περιεχόμενο των δημοσιευμάτων αυτών δεν μπορεί να συναχθεί σκοπός εξυβρίσεως του δευτέρου ενάγοντος ως ατόμου και με την ιδιότητα του προέδρου του ΔΣ της πρώτης ενάγουσας και βασικού μετόχου αυτής. Οι τρεις τελευταίοι εναγόμενοι, σε αντιστοιχία με την ιδιότητα, που ενάγονται ενήργησαν στην προκειμένη περίπτωση από νόμιμο καθήκον και δικαιολογημένο ενδιαφέρον προς ενημέρωση του κοινού. Με βάση όλα τα ανωτέρω, ενόψει του ότι τα επίδικα δημοσιεύματα βρίσκονται μέσα στα όρια της δημοσιογραφικής πρακτικής, δεν υφίσταται ευθύνη των εναγομένων κατά τις διατάξεις των άρθρων 57, 59, 914, 919, 920 ΑΚ, αφού δεν υπάρχει υπαιτιότητα με τη μορφή του δόλου ή της αμέλειας δεδομένου ότι οι εναγόμενοι δεν είχαν καμία πρόθεση να ζημιώσουν τους ενάγοντες,

όπως αβάσιμα αυτοί υπονοούν. Η πτώση της μετοχής της πρώτης ενάγουσας στο Χρηματιστήριο, οφείλεται κυρίως στο γενικότερο κλίμα που επικρατεί στη χρηματιστηριακή αγορά τα τελευταία χρόνια και πιθανόν σε άλλους λόγους και όχι στα επίδικα δημοσιεύματα. Όσον αφορά δε το πρόσωπο του δευτέρου ενάγοντος δεν αποδείχθηκε ότι με τα δημοσιεύματα οι εναγόμενοι αποσκοπούσαν να τον πλήξουν ως επιχειρηματία και να προσβάλλουν την προσωπικότητά του. Ο τελευταίος, τηλεπικοινωνιακός - φυσικός επιστήμονας, ιδρυτής και βασικός μέτοχος της πρώτης ενάγουσας, με εντυπωσιακή και αλματώδη επιχειρηματική δραστηριότητα, αναμφισβήτητα δημόσιο πρόσωπο, είναι αυτονόητο ότι οι πράξεις και παραλείψεις του προκαλούν το δημοσιογραφικό ενδιαφέρον για την ενημέρωση και κατατόπιση του κοινού και ιδιαίτερα των μικρομετόχων της εταιρείας του, όπως στη συγκεκριμένη περίπτωση συνέβη. Είναι γεγονός βέβαια ότι υπέστη από τα επίδικα δημοσιεύματα έντονη κριτική, όμως, σύμφωνα και με όσα προαναφέρθηκαν, αυτή ήταν καλόπιστη, δεν εξήλθε από τα ακραία όρια άσκησης καλόπιστου ελέγχου και δεν ενέχει χαρακτήρα καταφρόνησης. Ενόψει των ανωτέρω εκτεθέντων η άσκηση του δικαιώματος των εναγομένων, που πηγάζει από την προστατευόμενη από το Σύνταγμα και τους νόμους ελευθερία του Τύπου με την ειδικότερη μορφή της ελευθερίας λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών, ειδήσεων ή ιδεών, δεν είναι καταχρηστική, όπως αβάσιμα περί αυτού ισχυρίζονται οι ενάγοντες. Κατ' ακολουθία όλων αυτών η οποιαδήποτε προσβολή της επιχειρηματικής φήμης της πρώτης ενάγουσας και της προσωπικότητας του δευτέρου ενάγοντος, από τα επίδικα δημοσιεύματα, είναι σύννομη και επομένως δεν δημιουργεί αξίωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης. Συνεπώς η υπό κρίση αγωγή πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμη κατ' ουσία. Η δικαστική δαπάνη πρέπει να συμψηφιστεί μεταξύ των διαδίκων λόγω της δυσχέρειας ερμηνείας των εφαρμοζομένων διατάξεων (άρθρο 171 ΚΠολΔ).

{ Πρόεδρος Ε. ΧΑΡΑΜΟΥΝΤΑΝΗ Εισηγητές Ι. ΔΟΥΡΟΥΚΛΑΚΗΣ
ΝΟΜΙΚΟ ΒΗΜΑ 2003, Τόμος- 51, σελ. 698 }

ΣΤ'

Ελευθερία του τύπου - Περιεχόμενο της ελευθερίας του τύπου, συνταγματική κατοχύρωσή της και περιορισμοί. Στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου περιορισμοί στην ελευθερία του τύπου εισάγονται από τις διατάξεις για την προστασία της προσωπικότητας (ΑΚ 57-59), τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες (ΑΚ 914, 918, 919 και 932) και εφόσον επακολουθήσει δημοσίευση των πληροφοριών που συγκεντρώθηκαν και από το Ν. 1178/1981 για την αστική ευθύνη του τύπου. Στοιχεία που πρέπει να λάβει υπόψη του ο δικαστής προκειμένου να κρίνει εάν κατά την άσκηση του δικαιώματος της ελεύθερης έκφρασης και διάδοσης πληροφοριών προσβάλλεται ειδικότερη έκφραση της προσωπικότητας του ανθρώπου. Ιδιαίτερη σημασία έχει η επαγγελματική δραστηριότητα και η περιουσιακή κατάσταση του προσβληθέντος, όταν μάλιστα οι πράξεις και η συμπεριφορά του ενδιαφέρουν και επηρεάζουν το κοινωνικό σύνολο (π.χ. πολιτικοί, οικονομικοί παράγοντες, επιχειρηματίες κ.λπ.).

Κείμενο Απόφασης

Όπως προκύπτει από τη διάταξη του άρθρου 14 §1Σ, καθένας έχει το δικαίωμα να εκφράζει και διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου, τους στοχασμούς του, τηρώντας τους νόμους του Κράτους, ενώ από την επόμενη παράγραφο του ίδιου πιο πάνω άρθρου κατοχυρώνεται η ελευθερία του τύπου, η οποία καλύπτει όλα τα στάδια που διανύει μια είδηση, ήτοι από το στάδιο της δημοσιογραφικής έρευνας μέχρι τη δημοσίευσή της (ΣτΕ 2209/1997 ΤοΣ 3. 636, ΣτΕ 4129-4230/1980, Παραράς, Corpus 1982, 1985 άρθρο 14, αρ. 7, Δαγτόγλου, Τύπος και Σύνταγμα 1989, σ. 61 επ., του ίδιου, Ατομικά δικαιώματα Α', 1991, σ. 481). Η ελευθερία του τύπου περιλαμβάνει την ελεύθερη έκφραση και την ελεύθερη διάδοση της γνώμης και εκδηλώνεται ειδικότερα ως ελεύθερη δημοσιογραφία (ΕφΑθ 624/1999 ΕλλΔνη 40. 1198), η οποία χωρίς να ανάγεται σε δημόσια λειτουργία, πρέπει να λειτουργεί σε όφελος του κοινωνικού συνόλου, ασκώντας έτσι καθήκοντα που η ίδια επιλέγει, με βάση την αποστολή του τύπου, εξειδικευόμενη στην ενημέρωση και παροχή πληροφοριών, προκειμένου να συμπράξει στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης. Έτσι, συνέχεται αναγκαία με άλλα θεμελιώδη συνταγματικά δικαιώματα και ελευθερίες, όπως αυτή του άρθρου 5 §1 Σ για ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας του ανθρώπου με τη συμμετοχή του, στην κοινωνική, πολιτική και οικονομική ζωή της Χώρας. Για το λόγο αυτό, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αναγνώρισε ότι η ελευθερία της έκφρασης αποτελεί μια από τις βάσεις του δημοκρατικού πολιτεύματος και τη βασική προϋπόθεση για την προαγωγή της και την ολοκλήρωση της προσωπικότητας κάθε ατόμου [βλ. την από 23.5.1991 απόφασή του στην υπόθεση Oberschlick κατά της Αυστρίας ΕΕΕυρΔ 1993/465 και υπόθεση του ίδιου της 1.7.1997 ΤοΣ 1998. 557 με παρατηρήσεις Σαρμά καθώς και στην υπόθεση Polat ΠοινΔ 1999. 894 (898)]. Βέβαια η ελευθερία του τύπου δεν αποτελεί αυτοσκοπό και συνακόλουθα δεν πρέπει να συνεπάγεται, χωρίς άλλο, τη θυσία άλλων έννομων αγαθών. Γι' αυτό το λόγο, υπάγεται κατά τη διάταξη του άρθρου 14 §1Σ στο γενικό περιορισμό της τήρησης των νόμων του Κράτους, οι οποίοι συνιστούν το γενικό νομικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο κινείται και αναπτύσσεται ελεύθερα ο Τύπος (ΑΠ 788/2000 ΕλλΔνη 42. 162). Επομένως, με νόμο, μπορεί να περιορισθεί η ελευθερία

διάδοσης των στοχασμών και η αντίστοιχη ελευθερία πληροφόρησης, με τις ακόλουθες προϋποθέσεις: (α) οι περιορισμοί αυτοί να είναι γενικής φύσης, (β) να αποτελούν μόνο κατασταλατικά μέτρα και (γ) να μην θίγουν τον πυρήνα του δικαιώματος της ελευθερίας του τύπου. Περιορισμοί στην ελευθερία της γνώμης και της μετάδοσης πληροφοριών ή ιδεών προβλέπονται και από τη διάταξη του άρθρου 10 §2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕυρΣΔΑ), η οποία κυρώθηκε, με το ν. 2329/1953 και το ν.δ. 53/1974, αποτελεί, δε, αναπόσπαστο τμήμα της ελληνικής έννομης τάξης, με αυξημένη τυπική ισχύ, κατά τη διάταξη του άρθρου 28 §1 Σ. Ειδικότερα, η ως άνω διάταξη ορίζει ότι η άσκηση του δικαιώματος της ελεύθερης έκφρασης συνεπάγεται καθήκοντα και ευθύνες και μπορεί να υπαχθεί σε περιορισμούς ή κυρώσεις που προβλέπονται από το Νόμο. Οι περιορισμοί αυτοί αποτελούν τα αναγκαία μέτρα σε μια δημοκρατική κοινωνία για την εθνική ασφάλεια, τη δημόσια τάξη, την προστασία της υπόληψης και των δικαιωμάτων τρίτων, για την παρεμπόδιση κοινολόγησης εμπιστευτικών πληροφοριών ή για την εξασφάλιση του κύρους ή της αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας. Όμοιες, δε, κατά βάση διατάξεις θεσπίζονται και με το άρθρο 19 §§2-3 του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, που κυρώθηκε με το ν. 2462/1997. Σύμφωνα, λοιπόν, με τα παραπάνω, ιδιαίτερη θέση ανάμεσα στους περιορισμούς που θέτουν η ΕυρΣΔΑ και το Διεθνές αυτό Σύμφωνο έχει το δικαίωμα της προσωπικότητας. Στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου, περιορισμοί εισάγονται από τις διατάξεις για την προστασία της προσωπικότητας (ΑΚ 57-59), τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες (ΑΚ 914, 918, 919 και 932) και εφόσον επακολουθήσει δημοσίευση των πληροφοριών που συγκεντρώθηκαν και από το ν. 1178/1981 για την αστική ευθύνη του τύπου (Ι. Καράκωστας, Δημοσιογραφική έρευνα και προστασία της προσωπικότητας, Αρμ 1996. 146). Η προσωπικότητα περιλαμβάνει κάθε αγαθό, το οποίο συνδέεται στενά με το πρόσωπο σαν ύπαρξη φυσική, ηθική, κοινωνική και πνευματική. Τα αγαθά που συγκροτούν τη σωματική, ψυχική και κοινωνική ατομικότητα του ανθρώπου δεν αποτελούν αυτοτελή δικαιώματα, αλλά επιμέρους εκδηλώσεις-εκφάνσεις ή πλευρές του ενιαίου δικαιώματος στην προσωπικότητα, κατά τέτοιο τρόπο ώστε η προσβολή οποιασδήποτε έκφανσης της προσωπικότητας να σημαίνει και προσβολή της συνολικής έννοιας "προσωπικότητα" (ΕφΘ 3265/2000 ΑρχΝ 2001. 638]. Ανάμεσα στις προστατευόμενες εκφάνσεις της προσωπικότητας περιλαμβάνεται η τιμή και η υπόληψη του ατόμου (ΟΛΑΠ 13/1999 ΕλλΔνη 40. 753) δηλαδή, η ηθική αξία που έχει πηγή την ατομικότητα και αντικατοπτρίζεται στην εκτίμηση των άλλων μονάδων του κοινωνικού συνόλου (ΑΠ 1391/1993 ΠοινΧρ ΜΓ' 1153, ΕφΑθ 5715/1999 ΝοΒ 49. 848, ΕφΑθ 12154/1990 ΕλλΔνη 1991. 1673, 387/1978 ΝοΒ 26. 1081). Ωστόσο, οι κατά τα πιο πάνω περιορισμοί, καθώς συνιστούν εξαίρεση και περιορισμό δικαιώματος συνταγματικά κατοχυρωμένου, μάλιστα, πρέπει να ερμηνεύονται συσταλτικά, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για ζήτημα γενικού ενδιαφέροντος, κατά πάγια νομολογία του ΕυρΔΔΑ [βλ. υπόθεση Oberschlick κατά Αυστρίας (no 1) της 23ης Μαρτίου 1991, σειρά Α (no 204), σ. 25-26, §57.59, Vereinigung demokratischer Soldaten Ostemeichs et Giubi κατά Αυστρίας της 19.12.1994 σειρά Α no 302, σ. 17 §37, υπόθεση Thorgeirsonf ΕΕυρΔ 1993. 663]. Περαιτέρω, κατά την άσκηση του δικαιώματος της ελεύθερης έκφρασης και διάδοσης πληροφοριών, είναι ενδεχόμενο να προσβάλλεται ειδικότερη έκφραση της προσωπικότητας του ανθρώπου, με δεδομένα μάλιστα τον ολοένα αυξανόμενο ρόλο των μέσων μαζικής επικοινωνίας και τις διαρκώς μεταβαλλόμενες κοινωνικές οικονομικές συνθήκες, στη σύγχρονη εποχή. Η προσβολή αυτή είναι παράνομη, αφού οι διατάξεις των άρθρων 57, 59, 914 και 937 ΑΚ, σε συνδυασμό με εκείνες των άρθρων 361, 363 ΠΚ ρητά απαγορεύουν την προσβολή της, εκτός αν στη

συγκεκριμένη περίπτωση συντρέχει γενικός ή ειδικός λόγος, προτεινόμενος και αποδεικνυόμενος από τον εναγόμενο, κατ' ένσταση, ο οποίος αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της προσβολής (ΕφΑθ 665/1996 ΕλλΔνη 1997. 925, ΕφΑθ 5.715/1999 ΝοΒ 49. 848) περίπτωση που συμβαίνει και όταν αυτός που επιχειρεί την προσβολή ενήργησε κατ' ενάσκηση δικαιώματός του ή για διαφύλαξη δικαιώματός του ή από άλλο δικαιολογημένο ενδιαφέρον ή σε ανάλογες περιπτώσεις (ΠΚ 367 §1 περ. γ' και δ'), το οποίο εφαρμόζεται και στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου (ΕφΑθ 624/1999 ΕλλΔνη 40. 1198), οπότε η άρση της σύγκρουσης θα πρέπει να γίνει από το Δικαστήριο, μετά από αξιολόγηση και στάθμιση των εννόμων αγαθών, με βάση τελεολογικές σκέψεις ως προς το ποιο από αυτά είναι επικρατέστερο, κάτω από τις συγκεκριμένες συνθήκες της εξεταζόμενης περίπτωσης (ΑΠ 715/1995 ΝοΒ 45. 767 979/1992 ΕλλΔνη 1994. 1044, 60/1989 ΕΕΝ 36. 345, 381/1987 ΝοΒ 36. 563, 974/1985 Β.Ν Συμπλ. 1993/539, 673/1983 Δ 1983. 445, ΕφΑθ 5715/1999 ΝοΒ 49. 848, Σούρλας, Ερμ. ΑΚ άρθρο 57, αρ. 21α). Έτσι, ο Δικαστής, για το σχηματισμό της σχετικής αξιολογικής κρίσης, πρέπει να εκτιμήσει την έκφραση της προσωπικότητας, κατά της οποίας στρέφεται η προσβολή, τη βαρύτητα αυτής, τον τόπο, το χρόνο και τη διάρκεια της προσβολής, το επάγγελμα, την περιουσιακή κατάσταση και τις συνθήκες ζωής τόσο αυτού που προσβλήθηκε όσο και αυτού που πρόσβαλε (Ν. Παπαντωνίου, Γενικές αρχές §28, σ. 136, Ι. Καρακατσάνης σε ΑΚ Α. Γεωργιάδη - Μ. Σταθοπούλου υπ' άρθρο 57 §§16-17, ΕλλΔνη 31 ΕφΑθ 3346/1996 ΕλλΔνη 1998. 667, ΕφΛαρ 431/2000 ΝοΒ 49. 264).

Ιδιαίτερη σημασία έχει η επαγγελματική δραστηριότητα και η περιουσιακή κατάσταση του προσβληθέντος, όταν μάλιστα οι πράξεις και συμπεριφορά αυτού, είτε είναι φυσικό είτε νομικό πρόσωπο, ενδιαφέρουν και επηρεάζουν το κοινωνικό σύνολο ή άλλους, (π.χ. πολιτικοί, οικονομικοί, παράγοντες - επιχειρηματίες κ.λ.π.), οπότε συντρέχει περίπτωση δικαιολογημένου ενδιαφέροντος, το οποίο πηγάζει από την προστατευόμενη από το Σύνταγμα και τους νόμους ελευθερία και κοινωνική αποστολή του τύπου και ειδικότερα των εφημερίδων και το οποίο έχουν τα πρόσωπα που άμεσα συνδέονται με τη λειτουργία τους για τη δημοσίευση είδησης και γεγονότων (δημοσιογράφοι) (Σ. Πατεράκη, Η χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, 2001, σ. 204 επ.). Στην περίπτωση αυτή, οι δημοσιογράφοι έχουν τη δυνατότητα να προβαίνουν σε δημοσίευση των ειδήσεων και των γεγονότων για πληροφόρηση, ενημέρωση και κατατόπιση του κοινού ακόμη και με οξεία κριτική και με δυσμενείς χαρακτηρισμούς (ΑΠ 1724/1999, 1653/83 ΝοΒ 32. 543, ΑΠ 693/1993 Υπερ 1993. 1105), αρκεί τα δημοσιεύματα να μην υπερβαίνουν το αντικειμενικά αναγκαίο μέτρο για την ικανοποίηση του δικαιολογημένου ενδιαφέροντος μέτρου της ενημέρωσης του κοινού. (...).

Από την εκτίμηση των καταθέσεων του Ι.Γ.** και Γ.Ζ.**, (...) καθώς και από το σύνολο των εγγράφων, τα οποία νόμιμα προσκομίζουν και επικαλούνται οι διάδικοι, (...) αποδεικνύονται τα ακόλουθα πραγματικά περιστατικά: Ο Ι.Τ.** Οικονομολόγος στο επάγγελμα και ασχολούμενος με επιχειρηματικές δραστηριότητες, εκλέχθηκε, με την από 30.6.1998 απόφαση της Τακτικής Γενικής Συνέλευσης των μετόχων της Ανώνυμης Εταιρίας, με την επωνυμία: "Τ.Φ.** Ανώνυμος Εταιρεία Γ.** Επιχειρήσεων", με έδρα στο (...) τακτικό μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου αυτής και, στη συνέχεια, με την από 1.7.1998 απόφαση του νεοεκλεγέντος Διοικητικού Συμβουλίου, με την οποία αυτό συγκροτήθηκε σε σώμα, όπως περιέχεται στο με αριθμό 60 πρακτικό συνεδριάσεων του ΔΣ, εκλέχθηκε Αντιπρόεδρος του ΔΣ, η θητεία του οποίου ορίστηκε πενταετής (5ετής), αρχόμενη από 1.7.1998 και λήγουσα στις 30.6.2003. Με την ίδια ως άνω απόφαση, του ανατέθηκε η εξουσία εκπροσώπησης της εταιρίας στις συναλλαγές της με τρίτους και ειδικότερα η

εξουσία, μεταξύ άλλων, της είσπραξης, έκδοσης, μεταβίβασης επιταγών, στο όνομα και για λογαριασμό της με μόνη την υπογραφή του, ήτοι χωρίς τη σύμπραξη άλλου μέλους του ΔΣ και τούτο διότι η ως άνω ανώνυμη εταιρία είναι ουσιαστικά οικογενειακή επιχείρηση καθώς μάλιστα το πρώτο συνθετικό της επωνυμίας της έχει πάρει από το επώνυμο της οικογένειας του ενάγοντος "Τ.**" η οποία δραστηριοποιείται στον τομέα εμπορίας και εν γένει διακίνησης κτηνιατρικών τροφών, φαρμάκων κ.λπ., στον Α.Α.Κ.** του νομού Α.** Η εταιρία αυτή παρουσιάζει αξιόλογη εμπορική δραστηριότητα στον τομέα των κτηνιατρικών τροφών και φαρμάκων, σε μία περιοχή, μάλιστα, αγροτική: (...). Όμως, ο ενάγων δεν εκπροσωπεί μόνο την πιο πάνω ανώνυμη εταιρία. Με την από 30 Ιουνίου του έτους 2000 απόφαση της τακτικής Γενικής Συνέλευσης των μετόχων της ανώνυμης εταιρίας, με την επωνυμία: "Α.Τ.**", με έδρα στο (...) χλμ. της Εθνικής οδού Αθηνών - Λαμίας, εκλέχθηκε τακτικό μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της εταιρίας αυτής, η θητεία του οποίου είναι πενταετής (5ετής) (...). Στη συνέχεια, με το υπ' αριθ. **/2000 πρακτικό του ΔΣ, με το οποίο αυτό συγκροτήθηκε σε σώμα, ο ενάγων εκλέχθηκε Πρόεδρος του ΔΣ και Διευθύνων Σύμβουλος, ενώ, με την ίδια απόφαση, του ανατέθηκε η εξουσία εκπροσώπησης της εταιρίας αυτής, στα πλαίσια της οποίας, ειδικότερα, του ανατέθηκε η εξουσία να εισπράττει, εκδίδει και μεταβιβάζει με οπισθογράφηση επιταγές και άλλα χρεώγραφα, χωρίς κανέναν περιορισμό, στο όνομα και για λογαριασμό της εταιρίας (...). Και η εταιρία αυτή, ουσιαστικά, αποτελεί οικογενειακή επιχείρηση της οικογένειας Τ.**, δραστηριοποιούμενη στον τομέα εμπορίας και διακίνησης κτηνιατρικών φαρμάκων αλλά και κτηνοτροφικών μηχανημάτων, σε άλλο, βέβαια, γεωγραφικό χώρο, αλλά όμως στον ίδιο τομέα εμπορικής δραστηριότητας. Επίσης, και αυτή η εταιρία παρουσιάζει αξιόλογη οικονομική δραστηριότητα. Έτσι, το γεγονός ότι οι πιο πάνω ανώνυμες εταιρίες ουσιαστικά ταυτίζονται με την οικογένεια Τ.** και κατ' επέκταση με τον ίδιο τον ενάγοντα, ο οποίος κατέχει νευραλγικές θέσεις στις επιχειρήσεις αυτές, καθόσον συμμετέχει στα κέντρα λήψης των επιχειρηματικών αποφάσεων αλλά και στην εκτέλεση αυτών, σε συνδυασμό με την ολοένα αυξανόμενη δραστηριότητά τους και τη διεύρυνση των συναλλαγών τους καθιστά τον ενάγοντα επιφανή οικονομικά παράγοντα και εύκολα αναγνωρίσιμο στην τοπική κοινωνία Α.Α.Κ.** οι πράξεις και εν γένει συμπεριφορά του οποίου ενδιαφέρει τους άμεσα αλλά και έμμεσα ασκούντες οικονομική δραστηριότητα στη γεωγραφική περιοχή του Α.Α.Κ.** του νομού Α.** Συνεπώς, το ενδιαφέρον για την εμπορική δραστηριότητα κυρίως και πρώτιστα του ενάγοντος είναι εύλογο και δικαιολογημένο, ιδιαίτερα μάλιστα εάν ληφθεί υπόψη το περιορισμένο συγκριτικά με άλλες αγορές των οικονομικών μονάδων. Άλλωστε, και ο ίδιος ο ενάγων, στην κρινόμενη αγωγή του, ισχυρίζεται ότι η εταιρία την οποία αυτός εκπροσωπεί είναι πολύ γνωστή στον Α.Α.Κ.** (...) ο ίδιος διατηρεί ιδιαίτερους επιχειρηματικούς δεσμούς με την Τ.** (...), και ότι έχει καλή εικόνα ως επιχειρηματίας που κατάγεται από το νομό Α.**, και δραστηριοποιείται σε αυτόν (...) αλλά και το ότι η οικογένειά του έχει καλό όνομα, για τη δημιουργία του οποίου αγωνίσθηκαν άλλοι, κατά το παρελθόν (...). Την αναγνωριστικότητα τόσο του ενάγοντος όσο και των τριών επιχειρήσεών του, στην επαρχία αλλά και σε ολόκληρη την Ελλάδα επιβεβαίωσε και ο μάρτυς του ενάγοντος. Στα πλαίσια της δραστηριότητας της ανώνυμης εταιρίας, με την επωνυμία: "Τ.**", η τελευταία απόκτησε με μεταβίβαση από οπισθογράφηση, τη με αριθμό ** επιταγή της Γ.** Τράπεζας, που εκδόθηκε, στην Αθήνα, στις 15 Σεπτεμβρίου του έτους 1998, ποσού 7.500.000 δραχμών, από τον Α.Π.Τ.**, ατομικά σε διαταγή της ανώνυμης εταιρίας, με την επωνυμία: "Χ.** Α.Ε", η οποία ήταν η λήπτρια αυτής, σε χρέωση του με αρ. λογαριασμού **, τον οποίο φέρεται να διατηρεί ο εκδότης στην πληρώτρια Τράπεζα.

Την πιο πάνω επιταγή μεταβίβασε, με οπισθογράφηση, η λήπτρια εταιρία στην "Τ.** Α.Ε.", την ίδια ημέρα. Η εταιρία αυτή αντιμετώπιζε, κατά την 17.9.1998, έντονες ταμειακές ανάγκες. Για το λόγο αυτό, ο ενάγων ως νόμιμος εκπρόσωπος αυτής, αναγκάστηκε να πάει στο υποκατάστημα της πληρώτριας Τράπεζας, ** και περί ώρα 12:00 το μεσημέρι. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει και ο ενάγων, ο οποίος χρησιμοποιεί το ρήμα: "προσπάθησα να κάνω αυθημερόν", ήτοι να εισπράξει την επιταγή άμεσα (...). Κατά τη στιγμή, όμως, που προσκομίστηκε η επιταγή αυτή για είσπραξη, διαπιστώθηκε ότι αυτή έφερε παραποιημένες τις σφραγίδες της πληρώτριας Τράπεζας, με την έννοια ότι δεν ανήκουν σε αυτήν, με συνέπεια να υπάρχουν βάσιμες υπόνοιες ότι αυτή ήταν πλαστή. Τότε, ο Διευθυντής του υποκαταστήματος ενημέρωσε το κατά τόπο αρμόδιο Αστυνομικό Τμήμα Μ.**, άνδρες του οποίου συνέλαβαν τον ενάγοντα, κατάσχασαν, δε, το σώμα της επίδικης επιταγής (...). Στη συνέχεια, οδηγήθηκε στο Α.Τ. Μ.**, όπου σχηματίστηκε δικογραφία σε βάρος του και οδηγήθηκε στην Εισαγγελία Πλημμελειοδικών Π.** όπου και υποβλήθηκε η δικογραφία με ** (...). Έπειτα, ο Αντεισαγγελέας Πλημμελειοδικών Π.** Π.Δ.** με την με αριθμό βιβλίου μηνύσεων (...) παραγγελία του για διενέργεια προανάκρισης για τα ακόλουθα αδικήματα, σε βαθμό πλημμελήματος: (1) πλαστογραφία μετά χρήσεως, κατά το άρθρο 216 §1 ΠΚ και (2) χρήση πλαστού εγγράφου, κατά το άρθρο 216 παρ. 2-1 ΠΚ, άσκησε ποινική δίωξη και διέταξε το Αστυνομικό Τμήμα Κ.** να διακριβώσει αν ο δράστης του αδικήματος της πλαστογραφίας και συγκεκριμένα ο εκδότης της επίδικης επιταγής είναι υπαρκτό πρόσωπο και σε καταφατική περίπτωση να ληφθεί η απολογία του. Έτσι, ασκήθηκε ποινική δίωξη σε βάρος και του ενάγοντος για το αδίκημα της χρήσης πλαστού εγγράφου, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 43 §1 εδ. α ΚΠΔ, με την παραγγελία προανάκρισης, με ειδικότερο περιεχόμενο ως προς την πράξη της πλαστογραφίας, λόγω της συνάφειας μεταξύ των δύο αδικημάτων, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 128 §1 και 129 ΚΠΔ, και τούτο διότι η δικογραφία ως προς το αδίκημα της χρήσης πλαστού εγγράφου ήταν ώριμη και πλήρης, καθώς, εκτός από τις εκθέσεις εξέτασης μαρτύρων και τις λοιπές εκθέσεις (κατάσχεσης, σύλληψης κ.λπ.), ο ενάγων και τότε κατηγορούμενος είχε ήδη απολογηθεί. Όμως, για το ενιαίο της ανάκρισης και εκδίκασης των συναφών αδικημάτων δεν μπορούσε να διαταχθεί ο χωρισμός των δύο υποθέσεων. Με εντολή του πιο πάνω Αντεισαγγελέα, ο ενάγων αφέθηκε ελεύθερος, στις 15.9.1998 (...), όπως προκύπτει από το φάκελλο της πιο πάνω παραγγελίας του για διενέργεια προανάκρισης. Μετά το πέρας της προανάκρισης, η δικογραφία διαβιβάστηκε στην Εισαγγελία Πλημμελειοδικών Π.** Η τελευταία διαβίβασε, στη συνέχεια, τη δικογραφία αυτή στην Εισαγγελία Πλημμελειοδικών Αθηνών, λόγω αρμοδιότητας καθιδρυσμένης τόσο από τον τόπο τέλεσης του αδικήματος της πλαστογραφίας όσο και από την κατοικία των τότε κατηγορούμενων, (...). Η Εισαγγελία Πλημμελειοδικών Αθηνών άσκησε ποινική δίωξη εκ νέου για τα αδικήματα της πλαστογραφίας και της χρήσης πλαστού εγγράφου, ενώ διαβιβάστηκε, στις 23.3.2000, στον Πταισματοδίκη Κ.** για διενέργεια προανάκρισης, με την ειδική εντολή να ληφθεί απολογία του φερόμενου ως υπαίτιου του αδικήματος της πλαστογραφίας Α.Κ.** (...).

Ενόψει της διάταξης με αριθμό **/2002 του Αντεισαγγελέα Εφετών Αθηνών, εκδόθηκε το με αριθμό **/2002 απαλλακτικό βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Αθηνών. Στην εισαγγελική πρόταση, αναφέρονται μεταξύ άλλων: "... ο ως άνω κατηγορούμενος (σ. ο ενάγων) και προσκόμισε προς εξόφληση την υπ' αριθ. ** επιταγή της Γενικής Τράπεζας της Ελλάδος". Έτσι, λαμβάνεται ως δεδομένη η πράξη εγχείρισης του σώματος της επιταγής στην πληρώτρια Τράπεζα προς εξόφληση, επισήμανση, η οποία έγινε δεκτή και από το πιο πάνω Συμβούλιο. Το

γεγονός της σύλληψης του ενάγοντος, λόγω του έντονα αστυνομικού χαρακτήρα της είδησης αλλά και της αναγνωρισιμότητας του ενάγοντος, καταγράφηκε στον ημερήσιο Τύπο και συγκεκριμένα από το Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων, σαν αστυνομικό θέμα, με το ακόλουθο περιεχόμενο: Τίτλος "Συνελήφθη 32χρονος γιατί προσπάθησε να εξαργυρώσει πλαστή επιταγή". Κείμενο: "Πλαστή επιταγή ** δραχμών προσπάθησε να εξαργυρώσει το μεσημέρι στο κατάστημα της Γ.** Τράπεζας, (...) ο Ι.Η.Τ.** 32 χρόνων: Όταν διαπιστώθηκε ότι η επιταγή ήταν πλαστή, ο Τ.** συνελήφθη και οδηγήθηκε στον Εισαγγελέα Π.**, ο οποίος διέταξε προανάκριση". Η είδηση αυτή μεταδόθηκε και καταγράφηκε και στον επαρχιακό τύπο. Συγκεκριμένα, η καθημερινή πολιτική εφημερίδα, με τον τίτλο "Α.**", η οποία εκδίδεται, στην Π.**, δημοσίευσε την είδηση αυτή στο με αριθμό **/1998 φύλλο, στη δεύτερη σελίδα της με τον ακόλουθο τίτλο "Συνελήφθη κάτοχος πλαστής επιταγής" και περιεχόμενο: "Πειραιάς: Πλαστή επιταγή ** δραχμών προσπάθησε να εξαργυρώσει, χθες το μεσημέρι, στο κατάστημα της Γ.** Τράπεζας, (...), ο (...) 32 χρόνων. Όταν διαπιστώθηκε ότι η επιταγή ήταν πλαστή, ο Τ.** συνελήφθη και οδηγήθηκε στον Εισαγγελέα Π.**, ο οποίος διέταξε προανάκριση". Την ίδια ημέρα, η είδηση αυτή δημοσιεύθηκε και στην ημερήσια εφημερίδα επικαιρότητας, με τον τίτλο: "Κ.Ν.**" στο (...) η οποία εκδίδεται, στην Τ.** του νομού Α.**, από το Β.Κ.** (εναγόμενο), ως εξής: "Τίτλος: Προσπάθησε να εξαργυρώσει πλαστή επιταγή ο Τ.**" και ειδικότερο περιεχόμενο: "Πλαστή επιταγή ** δραχμών προσπάθησε να εξαργυρώσει χθες το μεσημέρι, στο κατάστημα της Γ.** Τράπεζας, στην (...), ο Ι.Η.Τ.** 32 χρόνων. Όταν διαπιστώθηκε ότι η επιταγή ήταν πλαστή, ο Τ.** συνελήφθη και οδηγήθηκε στον Εισαγγελέα Π.**, ο οποίος διέταξε προανάκριση". Η είδηση αυτή μεταδόθηκε στην ως άνω εφημερίδα από το Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων, με βάση σύμβαση, η οποία έχει καταρτισθεί, στις 1.10.1995, (...) στα πλαίσια της οποίας το τελευταίο ανέλαβε την υποχρέωση να παρέχει ειδήσεις και πληροφορίες, έναντι ανταλλάγματος, στο Β.Κ.** ως εκδότη της εφημερίδας "Κ.Ν.**". Βέβαια, η είδηση αυτή δημοσιεύθηκε στην πρώτη σελίδα και συγκεκριμένα στο κάτω δεξιό άκρο αυτής, με συνέπεια να είναι ευχερώς αναγνώσιμο από τον αναγνώστη, ο οποίος επιλέγει θεματικά την είδηση που τον ενδιαφέρει. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο τίτλος του δημοσιεύματος αναγράφεται με κεφαλαία γράμματα, ιδιαίτερα ευμεγέθη. Αντίθετα, το περιεχόμενο της είδησης είναι γραμμένο με μικρά γράμματα. Υπάρχει, όμως, αναλογία στον τρόπο δημοσίευσης της επίμαχης είδησης, με άλλες ειδήσεις της πρώτης σελίδας του συγκεκριμένου φύλλου ως προς το μέγεθος των γραμμάτων.

Ειδικότερα, το μέγεθος του τίτλου του επίδικου δημοσιεύματος είναι ανάλογο με το μέγεθος των τίτλων των παρακείμενων δημοσιευμάτων, ενώ η διαφορά ανάμεσα στο μέγεθος των γραμμάτων του τίτλου και των γραμμάτων του κειμένου της επίμαχης είδησης είναι ακριβώς η ίδια με τη διαφορά που παρατηρείται στον τρόπο αναγραφής των υπόλοιπων ειδήσεων, γεγονός που σημαίνει ότι η βούληση του εκδότη δεν ήταν να εστιάσει αποκλειστικά το ενδιαφέρον του αναγνώστη στο συγκεκριμένο δημοσίευμα. Σε αντίθετη περίπτωση, θα προέβαινε σε δημοσίευση με συγκριτικά μεγαλύτερο μέγεθος των γραμμάτων του τίτλου και των γραμμάτων του κειμένου του δημοσιεύματος από τις υπόλοιπες ειδήσεις. Εξάλλου, η θεματολογία των ειδήσεων, όπως αυτές δημοσιεύονται στην πρώτη σελίδα της εφημερίδας "Κ.Ν.**", καλύπτει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων και γεγονότων είτε με πολιτικό περιεχόμενο, όπως η προσχώρηση βουλευτή ενός πολιτικού σχηματισμού σ' έναν άλλον είτε με νομικό περιεχόμενο, όπως το υποχρεωτικό της ψηφοφορίας για την ανάδειξη δημοτικών και νομαρχιακών Αρχών, είτε σε θέματα-προγράμματα δράσης των υποψηφίων Δημάρχων του Δήμου Τ.** είτε με αθλητικό περιεχόμενο, όπως οι αθλητικές

δραστηριότητες είτε με θέματα υγείας. Κυριαρχούν, όμως, θέματα και ειδήσεις έντονα τοπικού ενδιαφέροντος στο συγκεκριμένο φύλλο. Περαιτέρω, παρατηρείται μια διαφορά, καταρχήν στον τίτλο, συγκριτικά με το δημοσίευμα στην τοπική εφημερίδα "Α.**" και στο "Α.Π.** ΕΙΔΗΣΕΩΝ". Ο τίτλος του επίμαχου δημοσιεύματος στην εφημερίδα "Κ.Ν.**" αναφέρεται ονομαστικά στον ενάγοντα σε αντίθεση με τον τίτλο των δύο άλλων δημοσιευμάτων. Όμως, η ονομαστική αναφορά κρίνεται αναγκαία και πρόσφορη, καθώς η συγκεκριμένη εφημερίδα απευθύνεται σε συγκεκριμένο γεωγραφικά προσδιορισμένο κοινό και δη το αρκαδικό, το οποίο, όπως προεκτέθηκε, ενδιαφέρεται και επηρεάζεται περισσότερο από τις πράξεις και τη συμπεριφορά του ενάγοντος από το αναγνωστικό κοινό των Πατρών. Έτσι, το ενδιαφέρον παρίσταται προφανές και δικαιολογημένο στην περίπτωση της εφημερίδας "Κ.Ν.**" με συνέπεια η ονομαστική αναφορά, ακόμη και αν είναι δυσμενής για τον ενάγοντα και ενδεχόμενα να τον προσβάλει, ωστόσο κρίνεται αναγκαία για την πληροφόρηση του αναγνωστικού κοινού, οπότε το έννομο αγαθό της ελεύθερης έκφρασης και μέσω αυτής του δικαιώματος του κοινού για ενημέρωση υπερτερεί της τιμής και υπόληψης του ενάγοντος και αυτό, διότι η είδηση δεν αφορά τον αυστηρά προσωπικό ιδιωτικό βίο του ενάγοντος, δεν θίγει, δηλαδή, τον πυρήνα της ατομικότητάς του που συγκροτεί και την αξία του ως οντότητα, δεκτική αυξημένης προστασίας, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 2 §1 του Σ. Η είδηση αυτή εκφεύγει των αυστηρά προσωπικών εκδηλώσεων του ιδιωτικού βίου του ενάγοντος, που δεν ενδιαφέρουν το αναγνωστικό κοινό και άπτεται της εμπορικής - οικονομικής δραστηριότητας του ενάγοντος και της εταιρίας την οποία αυτός εκπροσωπεί, χωρίς μάλιστα να εμπεριέχει οποιαδήποτε αξιολογική κρίση ή έκφραση γνώμης και γενικά οποιοδήποτε υποκειμενικό στοιχείο απαξιωτικό ή μειωτικό (π.χ. για ανέντιμες μεθόδους του ενάγοντος), ως προς το πρόσωπό του. Άλλωστε, η εμπορική δραστηριότητα του ενάγοντος ενδιαφέρει και επηρεάζει έναν ευρύ κύκλο προσώπων (προμηθευτών κυρίως, και πελατών) και συνδέεται, στη συγκεκριμένη περίπτωση, με την κυκλοφορία αξιογράφου και μάλιστα επιταγής στην οποία η έννομη τάξη αποδίδει το ρόλο του μέσου πληρωμής, αυξημένο συγκριτικά με άλλα χρεώγραφα (π.χ. συναλλαγματική, γραμμάτιο σε διαταγή). Το ενδιαφέρον της Πολιτείας για τα έγγραφα γενικά και την αξιοπιστία τους και ειδικότερα για την επιταγή και τα άλλα χρεώγραφα, για τα οποία ισχύουν αυστηρότεροι τυπικοί κανόνες ως προς τη νομότυπη σύνταξή τους, (άρθρο 1 του ν. 5960/1933) προκειμένου να λειτουργούν ως τέτοια, είναι τέτοιο που συνέβαλε στη θέσπιση κανόνων δικαίου (άρθρα 216-223 ΠΚ) που προβλέπουν και τιμωρούν τόσο την πλαστογραφία όσο και τη χρήση πλαστού εγγράφου, με αυστηρές ποινές, μάλιστα, εξαρτώμενες από το ύψος του ποσού της βλάβης που προκλήθηκε ή του οφέλους για τον υπαίτιο. Ιδιαίτερα, θα πρέπει να επισημανθεί το ύψος του ποσού της επιταγής (ποσό 7.500.000 δραχμών) που κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας συνιστά ένα σημαντικό ποσό. Συνεπώς, τόσο η εμπορική-οικονομική δραστηριότητα του ενάγοντος όσο και το είδος του εννόμου αγαθού, το οποίο απειλείται (αξιοπιστία του αξιογράφου της επιταγής), καθώς αφορούν ευρύτερο αριθμό προσώπων, υπερτερεί σαφώς του εννόμου αγαθού της τιμής και της υπόληψης του ενάγοντος. Επιπλέον, ο αγωγικός ισχυρισμός ότι η φράση "προσπάθησε να εξαργυρώσει" ενέχει απαξίωση και περιφρόνηση προς το πρόσωπο του ενάγοντος, καθώς υποκρύπτει δόλια προαίρεση, δεν κρίνεται βάσιμος, διότι ο συντάκτης της είδησης, προκειμένου να καταστεί κατανοητή στο μέσο αναγνώστη, ο οποίος στερείται της ανάλογης νομικής παιδείας και τραπεζικής εμπειρίας, η φράση "προσκόμισε προς είσπραξη", εκλαΐκευσε αυτήν, με τη χρήση του ρήματος "προσπάθησε". Άλλωστε, και ο ίδιος ο ενάγων αναγκάζεται να χρησιμοποιήσει τη φράση "προσπάθησα να εισπράξω" και μετά το προαναφερόμενο

επεισόδιο, προκειμένου να αποτυπώσει στο γραπτό λόγο την πράξη της εγχείρισης του σώματος της επιταγής στην πληρώτρια Τράπεζα, λόγω έλλειψης άλλης πιο κατάλληλης και περισσότερο πρόσφορης φράσης που να αποδίδει πιστά την αναφερόμενη συμπεριφορά. Αν ο συντάκτης της επίμαχης είδησης ήθελε όντως να βλάψει την τιμή του ενάγοντος θα κατέφευγε στη χρήση άλλης λέξης αντί του ρήματος "εξαργυρώσει" το οποίο χρησιμοποιείται, προκειμένου να αποδώσει την πράξη της χρήσης, και μάλιστα θα υιοθετούσε την πράξη της εξαπάτησης, όπως αυτή καταγράφεται στο αριστερό περιθώριο του βιβλίου συμβάντων του ΑΤ Μ.** της 15.9.1998. Αντίθετα, η χρήση του ρήματος "κατείχε" δεν θα απέδιδε εννοιολογικά την πράξη της εγχείρισης της επιταγής στην πληρώτρια Τράπεζα, ούτε θα δικαιολογούσε την από πλευράς της Εισαγγελικής Αρχής άσκηση ποινικής δίωξης για το αδίκημα της χρήσης, καθόσον η κατοχή και μόνο πλαστού εγγράφου δεν είναι ποινικά κολάσιμη πράξη, μολονότι αξιολογικά θα ήταν λιγότερο δυσμενής για το πρόσωπο του ενάγοντος. Έτσι, η φράση "προσπάθησε να εξαργυρώσει" ήταν αναγκαία, πρόσφορη και η λιγότερο δυσμενής για το πρόσωπο του ενάγοντος, προκειμένου να αποδοθεί πιστά το γεγονός της χρήσης ενός πιθανολογούμενου ως πλαστού εγγράφου. Αναφορικά με το περιεχόμενο του δημοσιεύματος, θα πρέπει να επισημανθεί η ταυτότητα αυτού με το περιεχόμενο της είδησης που διαβιβάσθηκε από το Α.Π.** Ειδήσεων αλλά και με το περιεχόμενο δημοσιεύματος της τοπικής εφημερίδας "Α.**", για τα οποία ο ενάγων δεν αποδίδει οποιαδήποτε μομφή. Ειδικότερα, αυτό αποδίδει, κατά τρόπο περιγραφικό-αφηγηματικό, τα γεγονότα της σύλληψης του ενάγοντος για τη χρήση της προαναφερόμενης ως πλαστής επιταγής, της προσαγωγής του ενώπιον του Αντεισαγγελέα Πλημμελειοδικών Π.**, και της άσκησης ποινικής δίωξης με την παραγγελία για διενέργεια προανάκρισης, χωρίς να περιλαμβάνει οποιαδήποτε αξιολογική κρίση ή εκφορά γνώμης τόσο του συντάκτη της είδησης όσο και του εκδότη αυτής. Η μη προσθήκη οποιασδήποτε υποκειμενικής κρίσης αλλά η απλή και μόνο εξιστόρηση του περιστατικού συνάδει με το στάδιο στο οποίο βρισκόταν η υπόθεση και συγκεκριμένα το στάδιο της αστυνομικής προανάκρισης ενώ δεν αντιτίθεται στη διάταξη του άρθρου 6 §2 της ΕυρΣΔΑ για το τεκμήριο αθωότητας μέχρι την αμετάκλητη ποινική καταδίκη ενός προσώπου για οποιαδήποτε αξιόποινη πράξη. Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί η φύση της συγκεκριμένης υπόθεσης, η οποία δεν αφορούσε απλά και μόνο την άσκηση ποινικής δίωξης για το αδίκημα της χρήσης πλαστού εγγράφου, από πλευράς της Εισαγγελικής Αρχής, οπότε θα επρόκειτο για μια αμιγώς δικαστική υπόθεση με όχι τόσο έκδηλο το ενδιαφέρον της τοπικής κοινωνίας του Α.Α.Κ.** και κατ' επέκταση της Τ.** του νομού Α.**, αλλά επρόκειτο για μια υπόθεση στην οποία προείχε ο αστυνομικός χαρακτήρας, δεδομένης της σύλληψης με αντίστοιχο περιορισμό της προσωπικής ελευθερίας του ενάγοντος ήτοι ενός αναγνωρίσιμου οικονομικού παράγοντα, κατά τα προεκτεθέντα, και της προσαγωγής του ενώπιον της Εισαγγελικής Αρχής, γεγονός που δεν είναι σύνηθες συμβαίνον και ακριβώς λόγω της σπανιότητας αυτού, καθίσταται δεκτικό δημοσίευσης. Έτσι, παρουσιάζεται ενδιαφέρον για τον Τύπο και μάλιστα δικαιολογημένο, που απορρέει από τη φύση της υπόθεσης ως έντονα αστυνομικής πέρα από το δικαιολογημένο ενδιαφέρον για το πρόσωπο του ενάγοντος. Επιπλέον, θα πρέπει να συνεκτιμηθεί και το γεγονός ότι η επίμαχη είδηση δημοσιεύθηκε, μια μόνο ημέρα, στις 16.9.1998, την αμέσως επόμενη του πιο πάνω περιστατικού της σύλληψης του ενάγοντος, χωρίς έκτοτε να επαναληφθεί, γεγονός που υποδηλώνει ότι δεν υπήρχε σκοπός να μειωθεί η τιμή και η υπόληψη του ενάγοντος, διότι, σε αντίθετη περίπτωση, η συνεχής δημοσίευση αυτής της είδησης δεν θα εξυπηρετούσε πλέον την ανάγκη για ενημέρωση του κοινού. Η για μία μόνο φορά δημοσίευση της είδησης λειτούργησε δημοσιογραφικά, ήτοι για τις ανάγκες της

ενημέρωσης και πληροφόρησης του αναγνωστικού κοινού. Κατά συνέπεια όλων όσων εκτέθηκαν στη μείζονα σκέψη και αυτών που αποδείχθηκαν, πρέπει η κρινόμενη αγωγή του ενάγοντος Ι.Τ.** να απορριφθεί ως κατ' ουσίαν αβάσιμη, κατά παραδοχή της σχετικής ένστασης του εναγομένου για δικαιολογημένο ενδιαφέρον, σύμφωνα με το άρθρο 367 ΠΚ, ως ουσιαστικά βάσιμη, ενώ τα δικαστικά έξοδα πρέπει να συμψηφιστούν μεταξύ των διαδίκων, καθώς η ερμηνεία των προαναφερόμενων κανόνων δικαίου ήταν ιδιαίτερα δυσχερής, εφόσον έλαβε στάθμιση εννόμων αγαθών.

Συνακόλουθα, πρέπει να απορριφθεί και η προσεπίκληση-αγωγή του Β.Κ.** κατά της ανώνυμης εταιρείας με την επωνυμία: "Α.Π.** Ειδήσεων Α.Ε." ως άνευ αντικειμένου.

{ Πρόεδρος Α. ΓΡΙΜΑΝΗ - Εισηγητής Σ. ΓΑΒΑΛΑΣ }

Ζ΄

ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Αριθ. Απόφασης 5208/2000

Προσωπικότητα - Έργο τέχνης - Άσεμνο - Απαγόρευση κυκλοφορίας βιβλίου - Κατάσχεση - Καθύβριση θρησκείας - Ελευθερία έκφρασης - Πρόσθετη παρέμβαση νομικού προσώπου - Στοιχείο της προσωπικότητας δεκτικό προσβολή είναι και το θρησκευτικό συναίσθημα. Η ελευθερία έκφρασης περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης και την ελευθερία μετάδοσης ή λήψης πληροφοριών ή ιδεών, γραπτά ή προφορικά και μέσω τύπου. Ειδικοί περιορισμοί της ελευθερίας του τύπου θεσπίζονται μόνο στις περιπτώσεις και στο μέτρο που επιτρέπονται από το Σύνταγμα. Έννοια καθύβρισης θρησκείας. Για τη στοιχειοθέτηση του αδικήματος απαιτείται άμεσος δόλος. Έννοια ασέμνου. Δεν επιτρέπεται η κατάσχεση εντύπου που είναι έργο τέχνης ούτε μετά την κυκλοφορία του. Το νομικό πρόσωπο δεν έχει θρησκευτικό συναίσθημα ως εκδήλωση της προσωπικότητάς του που προστατεύεται, ούτε νομιμοποιείται να ασκήσει ατομικές αγωγές των μελών του. Απαράδεκτες οι πρόσθετες παρεμβάσεις νομικών προσώπων, όταν η απόφαση που θα εκδοθεί μεταξύ των διαδίκων δεν παράγει δεδικασμένο, ούτε έχει επιβλαβείς αντανακλαστικές συνέπειες ως προς αυτά, έστω κι αν αφορά δικαίωμα, που η προστασία του αποτελεί σκοπό του νομικού προσώπου. Δεν επιτρέπεται η απαγόρευση της κυκλοφορίας βιβλίου και η κατάσχεσή του, έστω κι αν σε περικοπές του καθορίζεται η χριστιανική θρησκεία, ή είναι άσεμνο, επειδή πρόκειται για έργο τέχνης. Ο αλληγορικός και φανταστικός χαρακτήρας βιβλίου αποκλείει την προσβολή του θρησκευτικού συναισθήματος. Ο θιγόμενος μπορεί να προστατευτεί μόνο με την κατάθεση μήνυσης και αγωγής αποζημίωσης και αποκατάστασης ηθικής βλάβης. Το δικαίωμα του συγγραφέα στην ελεύθερη καλλιτεχνική και πνευματική δημιουργία και στην ελεύθερη έκφραση και το δικαίωμα των πολιτών στην ελεύθερη ανάγνωση βιβλίου, υπερισχύουν του δικαιώματος προστασίας του θρησκευτικού συναισθήματος. Ελλείπει κατεπείγοντος για τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων, όταν το βιβλίο έχει πραγματοποιήσει τις εκδόσεις και βρίσκεται σε φθίνουσα πορεία πωλήσεων.

Κείμενο Απόφασης

Κατά το άρθρο 57 εδ α' Α.Κ, " όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον". Η προσωπικότητα περιλαμβάνει κάθε αγαθό που συνδέεται στενά με το πρόσωπο, ως ύπαρξη φυσική, ηθική, κοινωνική κα πνευματική, όπως είναι η τιμή, η

υπόληψη, η ελευθερία, κ.ά (Ολ. Α.Π. 13/1999, ΕλλΔνη 40,752). Μεταξύ των διαφόρων εκδηλώσεων του δικαιώματος της προσωπικότητας, το οποίο είναι ενιαίο, περιλαμβάνεται η ψυχική υπόσταση του προσώπου, δηλαδή ο ψυχικός και συναισθηματικός του κόσμος (Α. Γεωργιάδη Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, έκδ. 1996, παρ. 186, σελ. 86). Επομένως, το θρησκευτικό συναίσθημα, όπως κάθε συναίσθημα, αφορά και αναφέρεται στην προσωπικότητα και ειδικότερα στην ψυχική υπόσταση του προσώπου, το συναίσθημα δε αυτό πλήττεται όταν καθυβρίζεται το θρήσκευμα και κάθε τι που αφορά αυτό. Εξάλλου, η προσωπικότητα του ανθρώπου προστατεύεται και από σειρά διατάξεων του ισχύοντος Συντάγματος, ως προς τα ατομικά δικαιώματα και τις ατομικές ελευθερίες.

Οι διατάξεις αυτές και οι αντίστοιχες διατάξεις του ουσιαστικού δικαίου τελούν μεταξύ τους σε εσωτερική λογική και νομική ενότητα, οπότε, βάσει της θεωρίας των αντανakλαστικών επενεργειών στην περιοχή του ιδιωτικού δικαίου, των ατομικών δικαιωμάτων και ατομικών ελευθεριών που θεσπίζονται από το Σύνταγμα, η νομική σημασία των συνταγματικών αυτών δικαιωμάτων και ελευθεριών δεν εξαντλείται στις μεταξύ του κράτους, ως πολιτειακής εξουσίας και των πολιτών σχέσεις αλλά επεκτείνεται και στις μεταξύ των πολιτών σχέσεις ως υποκειμένων ιδιωτικού δικαίου (Γ. Πλαγιανάκου "Το δικαίωμα επί της ίδιας προσωπικότητας" σελ. 165 και εκεί παραπομπές). Ετσι με το άρθρο 2 του Συντάγματος διακηρύσσεται, ότι ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας, υπό την έννοια ότι η πολιτεία οφείλει να σέβεται την αξία του ανθρώπου, ως ατόμου και μέλους του κοινωνικού συνόλου αλλά και να την προστατεύει, δηλ. να μεριμνά για την αποτροπή της προσβολής της, εκ μέρους των φορέων της εξουσίας αλλά και εκ μέρους ιδιωτών (Αρ. Μάνεση "Ατομικές Ελευθερίες", έκδ. 1982, σελ. 110). Με βάση την κεντρική αυτή αντίληψη για την αξία του ανθρώπου, έχουν περιληφθεί στο δεύτερο μέρος του Συντάγματος υπό τον τίτλο Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα, μεταξύ των άλλων, οι διατάξεις του άρθρου 5 για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, του άρθρου 13 για την ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως, του άρθρου 14 για την ελευθερία της έκφρασης της γνώμης και διαδόσεως των στοχασμών μέσω του τύπου και του άρθρου 16 για την ελευθερία της τέχνης. Σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ. 1 του Συντάγματος, καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, έγγραφα και δια μέσου του τύπου τους στοχασμούς του, τηρώντας τους νόμους του κράτους, ενώ κατά το άρθρο 10 της Σύμβασης της Ρώμης "περί Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των θεμελιωδών Ελευθεριών" (ν.δ. 53/74), το οποίο σύμφωνα με το άρθρο 28 του Συντάγματος, αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του ελληνικού δικαίου και υπερισχύει κάθε αντίθετης διάταξης νόμου, "παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως". Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης, ως και την ελευθερία λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων. Το άρθρο 14 του Συντάγματος θεμελιώνει και προασπίζει το αναφαίρετο δικαίωμα κάθε πολίτη να εκφράζει ελεύθερα τη γνώμη του και τους στοχασμούς του. Η κατοχύρωση του δικαιώματος αυτού αποτελεί εξειδίκευση του θεμελιώδους δικαιώματος του άρθρου 5 παρ. 1 του Συντάγματος περί ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και συμμετοχής στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας. Εκφραση της γνώμης και στοχασμών είναι η με οποιοδήποτε τρόπο εξωτερική τους. Το Σύνταγμα απαριθμεί ενδεικτικά την προφορική, τη γραπτή και μέσω του τύπου έκφραση γνώμης δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην τελευταία, αφού στην παρ. 2 του άρθρου 14 η ελευθερία του τύπου κατοχυρώνεται και ως θεσμική εγγύηση. Πέρα δηλαδή από το ατομικό δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης μέσω του τύπου (άρθρο 14 παρ. 1), κατοχυρώνεται η ελευθεροτυπία ως θεσμός, με αποτέλεσμα

να προστατεύονται συνταγματικά όχι μόνο οι συγκεκριμένοι σε δεδομένο χρόνο φορείς αλλά οι σκοποί και εν γένει αποστολή του θεσμού αυτού, που με αυτόν τον τρόπο αναγορεύονται σε συνταγματικά προστατευόμενο δημόσιο συμφέρον. Στο πλαίσιο του άρθρου 14 επιτρέπονται γενικοί και ειδικοί περιορισμοί της ελευθερίας του τύπου στο βαθμό και στο μέτρο προστασίας άλλων έννομων αγαθών χωρίς όμως να θίγεται ο πυρήνας της προστασίας του τύπου. Οσον αφορά τον περιορισμό που απορρέει από την επιφύλαξη νόμου, ο συνταγματικός νομοθέτης εννοεί προφανώς νόμος με τον οποίο κατά τρόπο γενικό, αντικειμενικό και απρόσωπο με βάση την αρχή της αναλογικότητας και χωρίς να θίγεται ο απαραβίαστος πυρήνας της ελευθερίας του τύπου, προστατεύονται ή κατοχυρώνονται άλλα συνταγματικώς προστατευόμενα αγαθά, όπως λόγου χάριν εκφάνσεις ή εκδηλώσεις της προσωπικότητας του ατόμου, ο ιδιωτικός βίος, η εικόνα, η φήμη κ.ο.κ. Πέραν του γενικού περιορισμού από το νόμο, το ισχύον Σύνταγμα περιέχει και ένα μακρύ κατάλογο ειδικών περιορισμών που αφορούν αποκλειστικά τον τύπο. Ειδικοί περιορισμοί της ελευθερίας του τύπου είναι εκείνοι που προχωρούν πέρα από τους περιορισμούς των γενικών νόμων και αφορούν ειδικά τον τύπο.

Τέτοιοι ειδικοί περιορισμοί δεν μπορούν να θεσπιστούν από τον κοινό νομοθέτη ούτε να εφαρμοστούν από το δικαστή παρά μόνο στις περιπτώσεις και στο μέτρο που επιτρέπονται από το Σύνταγμα. Η σπουδαιότερη ομάδα ειδικών περιορισμών της ελευθερίας του τύπου αναφέρεται στην "κατ' εξαίρεση" επιτρεπόμενη σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ. 3 του Συντάγματος κατάσχεση "παραγγελία του εισαγγελέως μετά την κυκλοφορία". Η διατύπωση του ισχύοντος Συντάγματος ("εφημερίδων και άλλων εντύπων") δεν αφήνει καμία αμφιβολία ότι περιλαμβάνει όλα τα έντυπα και δεν επιτρέπει καμία διαφοροποίηση. Η δυνατότητα της κατασχέσεως υπόκειται όμως σε χρονικούς, αντικειμενικούς και διαδικαστικούς όρους. Ο χρονικός όρος της κατ' εξαίρεση επιτρεπόμενης κατασχέσεως είναι ότι αυτή επιτρέπεται μόνο μετά την κυκλοφορία. Ένα έντυπο θεωρείται ότι κυκλοφόρησε από τη στιγμή που έγινε "δημόσιο" δηλαδή προσιτό στο κοινό ("δημοσίευση").

Αντικειμενικοί όροι είναι οι περιστάσεις κάτω από τις οποίες κατά την αποκλειστική απαρίθμηση του άρθρου 14 παρ. 3 του Συντάγματος, επιτρέπεται μετά την κυκλοφορία η κατάσχεση εντύπων, ειδικότερα δε η μετά την κυκλοφορία κατάσχεση εντύπων επιτρέπεται κατ' εξαίρεση στις εξής περιπτώσεις: αα) "Ενεκα προσβολής της χριστιανικής και πάσης άλλης γνωστής θρησκείας". Η έννοια της προσβολής θρησκείας στο άρθρο 14 παρ. 3 υποπαρ. 2 είναι παρόμοια με την "καθύβριση θρησκείας" στο άρθρο 199 του Ποινικού Κώδικα. Η καθύβριση της θρησκείας δύναται να γίνει αμέσως ή εμμέσως, εγγράφως, προφορικώς ή έργω με βάνανυση και χυδαία έκφραση ή πράξη, αφορώσα στα δόγματα, έθιμα ή τα της λατρείας των πιστών σύμβολα και σκεύη (ΑΠ 928/1984 ΠΧρ ΛΕ, 134), απαιτείται δε δόλος άμεσος, ο οποίος περιλαμβάνει τη συνείδηση ότι η καθύβριση κατευθύνεται κατά της Ορθοδόξου Εκκλησίας ή ετέρας ανεκτής και την αντίστοιχη θέληση, 2) τη συνείδηση της δημοσίας τελέσεως και 3) τη συνείδηση του υβριστικού χαρακτήρος της εκδηλώσεως, καθώς και κακόβουλος ενέργεια συνιστάμενη στο ότι η πράξη του υπαιτίου σκοπεί απ' ευθείας την καθύβριση της θρησκείας και ότι αυτός στην πράξη αυτή αναζητεί την ικανοποίησή του (ΑΠ 928/1984, ό.π, ΑΠ 1869/1984). ββ) "Ενεκα προσβολής του προσώπου του Προέδρου της Δημοκρατίας". γγ) Ενεκα δημοσιεύματος, το οποίο αποκαλύπτει πληροφορίας περί την σύνθεσιν, εξοπλισμόν και διάταξιν των ενόπλων δυνάμεων ή την οχύρωσιν της χώρας". δδ) "ένεκα δημοσιεύματος... το οποίο σκοπεί εις την βιαίαν ανατροπήν του πολιτεύματος ή στρέφεται κατά της εδαφικής ακεραιότητας του κράτους". εε) Ενεκα ασέμων δημοσιευμάτων προσβαλλόντων καταφανώς την δημοσίαν αιδώ, κατά τας υπό του

νόμου οριζομένης περιπτώσεις". Την έννοια "ασέμνου" ορίζει το άρθρο 30 του νόμου 5060/1931, σύμφωνα με το οποίο "άσεμνα ... είναι τα χειρόγραφα, έντυπα, εικόνες και λοιπά αντικείμενα, συμφώνως προς το κοινό αίσθημα προσβάλλωσι την αιδώ". Πότε συμβαίνει αυτό ποικίλλει κατά τόπο και χρόνο καθώς και κατά το πρόσωπο του αποδέκτη και τη φύση του εντύπου. Ο ίδιος ο νόμος ορίζει ότι "δεν θεωρείται άσεμνον το έργον τέχνης ή επιστήμης, πλην καθ' ην περίπτωσιν προσφέρεται προς πώλησιν, πωλείται ή παρέχεται ειδικώς εις πρόσωπα ηλικίας κάτω των 18 ετών και προς σκοπούς άλλους εκτός της σπουδής". Πρέπει να παρατηρηθεί, όμως εδώ ότι η εξαίρεση των έργων τέχνης και επιστήμης επιβάλλεται απευθείας από το ίδιο το Σύνταγμα (άρθρο 16 παρ. 1). Εκτός από τις αναφερόμενες στο Σύνταγμα τέσσερις περιπτώσεις, κατάσχεση δεν μπορεί να επιβληθεί για καμία άλλη περίπτωση. Το Σύνταγμα επιτρέπει την μετά την κυκλοφορία κατάσχεση του εντύπου μόνο υπό τους αναφερόμενους στο άρθρο αυτό αυστηρούς διαδικαστικούς όρους που διασφαλίζουν πλήρη δικαστικό έλεγχο του συνταγματικώς θεμιτού της κατασχέσεως και ταχεία άρση της εκκρεμότητας. Οι πιο πάνω ειδικοί περιορισμοί, όπως αναφέρεται ειδικότερα παρακάτω, δεν ισχύουν για τα έντυπα που είναι συγχρόνως και έργα τέχνης, ή επιστήμης, γιατί η προστασία της τέχνης και της επιστήμης από το άρθρο 16 παρ. 1 του Συντάγματος, δεν υπόκειται σε ειδικούς περιορισμούς (Π. Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, Α', 1991, παρ. 754 έως 766, σελ. 522 επ., Γιάννη Καρακάωστα, Το Δίκαιο των ΜΜΕ, σελ. 21-22).

Με τις κρινόμενες από 10.3.2000, 10.3.2000 και 24.3.2000, αντίστοιχα αιτήσεις των αιτούντων: Α) 1) Α.Π.Α. και 2) Γ.Γ.Μ. κατά των καθών: 1) Δ.-Μ.Α. και 2) Δ.Κ., Β) Της αιτούσας Ιεράς Μονής Εσφιγμένου Αγίου Ορους κατά των καθών: 1) Μ.Α. και 2) νομικού προσώπου με την επωνυμία Εκδόσεις Κ. ΑΕ και Γ) Των αιτούντων: 1) Α.-Σ.Ψ., 2) Θ.Ψ., 3) Ε.Ψ. και 4) Ι.Μ. κατά των καθών: 1) Της ανώνυμης εκδοτικής εταιρείας με την επωνυμία "Εκδόσεις Κ. ΑΕ", 2) Δ.(Μ.)Α., επικαλούνται οι αιτούντες κατά το ουσιώδες μέρος των αιτήσεων αυτών, ότι ο καθού Δ.-Μ.Α., ως συγγραφέας συνέγραψε βιβλίο, αισχρού και άσεμνου περιεχομένου, με τον τίτλο "Μ. **", το οποίο εξέδωσε και έθεσε σε κυκλοφορία σε όλη την επικράτεια ο καθού Α.Κ. σύμφωνα με την πρώτη αίτηση και η ανώνυμη εταιρεία "Εκδόσεις Κ. ΑΕ" σύμφωνα με τις λοιπές αιτήσεις, με τις παρατιθέμενες στις αιτήσεις περικοπές του οποίου, πορνογραφικού περιεχομένου, καθυβρίζεται δημόσια και κακόβουλα η Χριστιανική θρησκεία στο πρόσωπο του Θεού, του Ιησού Χριστού, των Αποστόλων και των Αγίων που μνημονεύονται στο ως άνω βιβλίο και προσβάλλεται το θρησκευτικό συναίσθημα και η πίστη των αιτούντων, ως μελών της Ανατολικής Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας και επομένως η προσωπικότητά τους. Με βάση το ιστορικό αυτό, και μετά από παραδεκτό περιορισμό, με προφορική δήλωση των υπό στοιχ. Α1 αιτούντων στο ακροατήριο, του αιτήματος της πρώτης αιτήσεως ως προς το περί κατασχέσεως αίτημά της, ζητείται, λόγω του κατεπείγοντος, ενόψει του ότι, σύμφωνα με την τρίτη αίτηση, με την παρουσίασή του ως άνω βιβλίου και τη θέση του σε κυκλοφορία προκλήθηκαν έντονες διαμαρτυρίες και αναταραχή, να ρυθμιστεί προσωρινά η κατάσταση που έχει δημιουργηθεί με τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων και συγκεκριμένα: Να απαγορευτεί προσωρινά στους καθών η κυκλοφορία και διάθεση του ως άνω βιβλίου, να υποχρεωθούν προσωρινά αυτοί ν' αποσύρουν από την κυκλοφορία το εν λόγω βιβλίο και ν' απειληθεί κατά των καθών χρηματική ποινή καθώς και προσωπική κράτηση κατά των καθών φυσικών προσώπων, ως μέσον αναγκαστικής εκτελέσεως της αποφάσεως που θα εκδοθεί. Με τέτοιο περιεχόμενο και αιτήματα οι κρινόμενες αιτήσεις, οι οποίες συνεκδικάζονται λόγω της μεταξύ τους συνάφειας, αρμοδίως εισάγονται για να συζητηθούν ενώπιον αυτού του Δικαστηρίου που δικάζει κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων (άρθρα 686

επ., ΚΠολΔ), είναι δε νόμιμες, μόνον οι πρώτη και τρίτη απ' αυτές, στις οποίες οι αιτούντες είναι φυσικά πρόσωπα, στηριζόμενες στις διατάξεις των άρθρων 57 ΑΚ, 14 παρ. 3 του Συντάγματος, 731, 732, 947 ΚΠολΔ και πρέπει να ερευνηθούν περαιτέρω κατ' ουσίαν. Η δεύτερη, όμως από τις παραπάνω αιτήσεις, στις οποίες αιτούσα είναι η Ιερά Μονή Εσφιγμένου Αγίου Ορους - Αθω, η οποία είναι Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου, πρέπει να απορριφθεί ως μη νόμιμη, ενόψει του ότι ναι μεν τα νομικά πρόσωπα απολαμβάνουν της προστασίας της προσωπικότητας, όχι όμως, κατά το άρθρο 62 ΑΚ και στις σχέσεις που προϋποθέτουν ιδιότητα φυσικού προσώπου, όπως στην προκειμένη περίπτωση, κατά την οποία σύμφωνα με τα εκτιθέμενα στην αίτηση αυτή το υβριστικό και πορνογραφικό περιεχόμενο του ως άνω βιβλίου προσβάλλει την πίστη της αιτούσας Ιεράς Μονής, στο πρόσωπο του Ιδρυτή της Εκκλησίας μας Ιησού Χριστού, αλλά και των μαθητών του και Αγίων που αναφέρονται στις προαναφερόμενες περικοπές του βιβλίου, η οποία (πίστη) προϋποθέτει ιδιότητα φυσικού προσώπου (Γιαννόπουλου, Γενικές Αρχές, κάτω από το άρθρο 62, Γεωργιάδη-Σταθόπουλου, Γενικές αρχές κάτω από το άρθρο 62, Σημαντήρα, Γενικές Αρχές σελ. 248), ενώ περαιτέρω το δίκαιο δεν αναγνωρίζει δικαίωμα του νομικού προσώπου για την άσκηση ατομικών αγωγών των μελών του, στις οποίες νομιμοποιούνται κατ' αρχήν μόνο τα μέλη αυτού ατομικά (Αν. Τούση, Γενικές Αρχές, σελ. 242, σημ. 25), ώστε να νομιμοποιείται η αιτούσα Ιερά Μονή στην άσκηση της κρινόμενης αιτήσεως λόγω βάνουσης προσβολής που σύμφωνα με τα εκτιθέμενα στην εν λόγω αίτηση υπέστη το σύνολο της αδελφότητας της Ιεράς αυτής Μονής. Τα δικαστικά έξοδα των διαδίκων καθόσον αφορά την αίτηση αυτή πρέπει να συμψηφιστούν μεταξύ των διαδίκων λόγω εύλογης αμφιβολίας της αιτούσας για την έκβαση της δίκης (άρθρο 179 ΚΠολΔ).

Από της διάταξη του άρθρου 80 ΚΠολΔ με τη οποία ορίζεται ότι "Αν σε δίκη που εκκρεμεί μεταξύ άλλων, τρίτος έχει έννομο συμφέρον να νικήσει κάποιος διάδικος, έχει δικαίωμα, ως την έκδοση αμετάκλητης απόφασης να ασκήσει πρόσθετη παρέμβαση για να υποστηρίξει το διάδικο αυτό" προκύπτει ότι απαραίτητη προϋπόθεση της προσθέτου παρεμβάσεως είναι η ύπαρξη στον παρεμβαίνοντα τρίτο του ειδικού εννόμου συμφέροντος να αποβεί η μεταξύ άλλων εκκρεμής δίκη υπέρ του αρχικού διαδίκου για τον οποίο παρεμβαίνει. Ειδικότερα, το έννομο συμφέρον προς άσκηση προσθέτου παρεμβάσεως υπάρχει όταν αυτή μπορεί να προστατευθεί δικαίωμα του προσθέτου παρεμβαίνοντος ή να αποτραπεί η σε βάρος του δημιουργία νομικής υποχρέωσης και αν ακόμη το προστατευτέο δικαίωμα ή η αποφευκτέα νομική υποχρέωση δεν έχουν περιουσιακό χαρακτήρα, πρέπει όμως αυτά να απειλούνται από τη δεσμευτικότητα ή την εκτελεστότητα της αποφάσεως που θα εκδοθεί, ή από την προσβολή τούτων από τις αντανεκλαστικές συνέπειές της (ΑΠ 1248/1998 ΕλλΔνη 40.805, ΑΠ 1260/1983 ΕλλΔνη 25.1347, ΑΠ 1522/1979 ΝοΒ 28.1077).

Στην προκειμένη περίπτωση κατά τη συζήτηση της κρινόμενης αιτήσεως άσκησαν παραδεκτώς, πρόσθετη παρέμβαση υπέρ των καθόν με προφορική δήλωση στο ακροατήριο (άρθρ. 686 παρ. 6 ΚΠολΔ) 1) Το Σωματείο "Ελληνική Ένωση υπέρ των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη", 2) Το Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικό Δικαίου με την επωνυμία "ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΒΙΒΛΙΟΥ" (Ε.ΚΕ.ΒΙ.) και 3) το Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου με την επωνυμία "Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών", ζητώντας την απόρριψη της αίτησης, επικαλούμενα για τη θεμελίωση του εννόμου συμφέροντός τους το μεν πρώτο παρεμβαίνον ότι με την απαγόρευση της κυκλοφορίας του ως άνω βιβλίου παραβιάζεται το Σύνταγμα και ειδικότερα οι διατάξεις αυτού που προστατεύουν την ελευθερία της εκφράσεως των στοχασμών και το δικαίωμα στην ελεύθερη

καλλιτεχνική και πνευματική δημιουργία, το δεύτερο ότι η παραπάνω απαγόρευση αντιστρατεύεται στο σκοπό του, ο οποίος σύμφωνα με τον ιδρυτικό του νόμο 2273/1994 συνίσταται στον καθορισμό, το σχεδιασμό και την εφαρμογή εθνικής πολιτικής για την προώθηση του βιβλίου ως μορφωτικού, πολιτιστικού και ψυχαγωγικού μέσου, η προβολή και διάδοση του οποίου, πλήττονται με τη δημοσίευση και δημοσιοποίηση στο εξωτερικό δικαστικών αποφάσεων ελληνικών δικαστηρίων που διατάσσουν την απαγόρευση της κυκλοφορίας και την κατάσχεση των βιβλίων και το τρίτο ότι με την αιτούμενη απαγόρευση πλήττεται ο συνταγματικώς κατοχυρωμένος θεσμός της ελευθεροτυπίας.

Οι πρόσθετες αυτές παρεμβάσεις υπέρ των καθών, οι οποίες παραδεκτώς ασκήθηκαν με προφορική δήλωση των προσθέτως παρεμβαίνόντων στο ακροατήριο (άρθρο 686 παρ. 6 ΚΠολΔ) και συνεκδικάζονται με τις αιτήσεις λόγω της μεταξύ τους συνάφειας, κατά την προκειμένη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων (άρθρ. 686 επ. ΚΠολΔ), πρέπει ν' απορριφθούν ως απαράδεκτες, αφού στην προκειμένη περίπτωση τα προσθέτως παρεμβαίνοντα νομικά πρόσωπα, δεν έχουν έννομο συμφέρον, όπως αυτό κατά τα ανωτέρω προσδιορίστηκε, προς άσκηση προσθέτου παρεμβάσεως στην παρούσα δίκη, η οποία δεν επηρεάζει από άποψη πραγματικού και νομικού ζητήματος τα έννομα συμφέροντά τους, αφού στην περίπτωση αυτή η απόφαση που θα εκδοθεί μεταξύ των διαδίκων, έστω και αν αυτή αφορά δικαίωμα η προστασία του οποίου αποτελεί σκοπό της ενώσεως ούτε δεδικασμένο έναντι αυτών παράγει, ούτε έχει επιβλαβείς ανακλαστικές συνέπειες ως προς αυτά.

Σύμφωνα με το άρθρο 16 παρ. 1 εδ. 1 του Συντάγματος "η τέχνη ... είναι ελεύθερη, η δε ανάπτυξη και προαγωγή αυτής αποτελεί υποχρέωση του κράτους". Τέχνη κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, είναι κάθε δημιουργική έκφραση της ανθρώπινης φαντασίας. Η ελευθερία της τέχνης περιλαμβάνει την ελευθερία δημιουργίας και κυκλοφορίας έργων τέχνης, καθώς και προσβάσεως του κοινού στα έργα τέχνης. Φορείς της ελευθερίας της τέχνης είναι κατ' αρχήν φυσικά πρόσωπα, ημεδαπά και αλλοδαπά, τα οποία μονά είναι σε θέση να δημιουργήσουν, παρουσιάσουν, εκτελέσουν, κυκλοφορήσουν και απολαύσουν έργα τέχνης. Φορείς της ελευθερίας της τέχνης είναι και τα πρόσωπα που απολαμβάνουν (ή εμποδίζονται να απολαύσουν) ένα έργο τέχνης. Την ελευθερία της τέχνης μπορεί δηλαδή να επικαλεστεί όχι μόνο ο καλλιτεχνικός δημιουργός αλλά και το κοινό του (ακροατές, θεατές, αναγνώστες, αγοραστές κ.ο.κ.). Το άρθρο 16 παρ. 1 δεν υπάγει την ελευθερία της τέχνης σε κανενός είδους περιορισμούς.

Επομένως ο καλλιτέχνης υπόκειται στο γενικώς ισχύον δίκαιο. Οι γενικοί περιορισμοί των νόμων ισχύουν και για τους δημιουργούς έργων τέχνης. Η ελευθερία της τέχνης περιορίζεται από τους γενικούς νόμους, τους νόμους, δηλαδή εκείνους που προστατεύουν ένα έννομο αγαθό χωρίς να στρέφονται ούτε κατά ορισμένου προσώπου, ούτε κατά ορισμένης καλλιτεχνικής δημιουργίας ή τεχνοτροπίας, ούτε να καθιστούν αδύνατη ή να δυσχεραίνουν δυσανάλογα την άσκηση της τέχνης, της οποίας η ανάπτυξη και προαγωγή αποτελεί κατά το Σύνταγμα υποχρέωση του κράτους. Η κατοχύρωση της ελευθερίας της τέχνης από το Σύνταγμα δεν υπόκειται, όπως αναφέρθηκε σε ειδικούς περιορισμούς, σε αντίθεση προς την ελευθερία του τύπου. Η αυξημένη αυτή προστασία της τέχνης υπερισχύει ως ειδική ρύθμιση, άλλων διατάξεων του Συντάγματος με αντικείμενα που μπορούν απλώς, στη συγκεκριμένη περίπτωση να αποτελούν μέσα εκφράσεως της τέχνης, όπως π.χ. ο τύπος. Από της διαπίστωση αυτή προκύπτει ότι τα έντυπα που περιέχουν κατά κύριο λόγο έργα τέχνης εξαιρούνται όχι μόνο από την προ της κυκλοφορίας, αλλά και από την μετά την κυκλοφορία κατάσχεση, στην οποία υπόκειται κατ' εξαίρεση τα έντυπα εν γένει κατά το άρθρο 14 παρ. 3, στις περιοριστικώς αναφερόμενες σ' αυτό περιπτώσεις,

μεταξύ των οποίων η προσβολή της χριστιανικής και κάθε άλλης γνωστής θρησκείας και τα άσεμνα δημοσιεύματα που προσβάλλουν καταφανώς την δημοσίαν αιδώ. Στην τελευταία αυτή περίπτωση η εξαίρεση των έργων τέχνης από την έννοια του άσεμνου εντύπου κατά το άρθρο 30 εδ. 1 του νόμου 5060/1931 "περί τύπου" (και επομένως τη δυνατότητα κατασχέσεως) προκύπτει απευθείας από την αυξημένη προστασία της ελευθερίας της τέχνης κατά το άρθρο 16 παρ. 1 (Δαγτόγλου ό.π. παρ. 922, 924 έως 926).

Στην προκειμένη περίπτωση, από τις καταθέσεις των μαρτύρων των διαδίκων Ν.Σ., Ν.Α.Δ., Η.Π., Μ.Μ., Ν.Κ., Ν.Κ., Ν.Π., Κ.Τ. και Δ.Κ. που εξετάστηκαν με επιμέλεια των αιτούντων οι τρεις πρώτοι και των καθών οι αιτήσεις και των προσθέτως υπέρ των καθών παρεμβαινόντων οι λοιποί, τα προσκομιζόμενα από τους διαδίκους έγγραφα, μεταξύ των οποίων και το επίμαχο βιβλίο, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι προσκομιζόμενες από τους διαδίκους ένορκες βεβαιώσεις ενώπιον συμβολαιογράφου, εφόσον δεν συντάχθηκαν μετά από προηγούμενη κλήτευση των αντιδίκων τους (ΑΠ 739/1988 ΕΕΝ 56,384), πιθανολογήθηκαν τα ακόλουθα πραγματικά περιστατικά καθόσον αφορά την πρώτη και την τρίτη από τις ως άνω αιτήσεις: Ο καθού συγγραφέας Μ.Α., συνέγραψε βιβλίο με τον τίτλο "Μ.**", το οποίο εξέδωσε και έθεσε σε κυκλοφορία σε όλη την επικράτεια τον Οκτώβριο του 1999, η καθής ανώνυμη εταιρεία με την επωνυμία "Εκδόσεις Κ. ΑΕ". Στο περιεχόμενο του βιβλίου αυτού, στο οποίο περιέχονται οι παρατιθέμενες στις αιτήσεις περικοπές, εμφανίζονται φανταστικά πρόσωπα συγχρόνων γυναικών, μεταξύ των οποίων και η Μαγδαληνή, η οποία είναι μία μοντέρνα σημερινή γυναίκα, που φέρονται να επικοινωνούν ψηφιακά μεταξύ τους και με το συγγραφέα μέσω internet, ο οποίος καταδεικνύει κατά τις συζητήσεις τους το μισογυνισμό, που διαπνέει διαχρονικά όλους τους κλάδους της κουλτούρας και της επιστήμης εδώ και χιλιετίες και αποτελεί την κεντρική ιδέα του βιβλίου. Αναφερόμενος σε μεγάλους έλληνες και ξένους λογοτέχνες, όπως στους Μπαλζάκ, Προυστ, Καζαντζάκη, Σολωμό, Παπαδιαμάντη, σε φιλοσόφους, όπως στους Πλάτωνα, Αριστοτέλη, Αγιο Αυγουστίνο, Καντ, Εγγκελ, Ρουσσώ, Σοπενάουερ, Σαρτρ, Βιντγκενστάϊν, κλπ., ψυχαναλυτές, όπως τους Φρόυντ, Γιούνγκ, Λακάν και τις Μαρία Βοναπάρτη, Γκρουτ και Ντόϋτσ, μαθηματικούς όπως το Νεύτωνα, Λάϊμπνιτς και Αϊνστάϊν, οι οποίοι ελέγχονται για τη στάση τους απέναντι στη γυναίκα, αντιδιαστέλλει απ' αυτούς αλλά και από μισογυνικές θέσεις που αναπτύχθηκαν στο χώρο του μεσαιωνικού Χριστιανισμού και της Ιεράς Εξέτασης, τον Ιησού Χριστού ως πρώτο και αληθινό φίλο των γυναικών σ' αυτά τα δύο χιλιάδες χρόνια. Το επίμαχο βιβλίο είναι καθαρά λογοτεχνικό και το κίνητρο του συγγραφέα υπήρξε η καλλιτεχνική δημιουργία, ο χαρακτήρας δε και η ταυτότητα του λογοτεχνήματος αυτού που κινείται στο χώρο του παράδοξου, της αλληγορίας και της ονειροφαντασίας, το κατατάσσει στην αντιμυθιστορία και τη μεταλογοτεχνία, ώστε το εν λόγω έργο ως περιέχον δημιουργική έκφραση της ανθρωπινής φαντασίας να θεωρείται έργο τέχνης κατά την έννοια της διάταξης του άρθρου 16 του Συντάγματος. Όπως, όμως προαναφέρθηκε, τα έντυπα που περιέχουν κατά κύριο λόγο έργα τέχνης εξαιρούνται όχι μόνο από την προ της κυκλοφορίας, αλλά και από την μετά την κυκλοφορία κατάσχεση, με την οποία εξομοιώνεται και κάθε άλλος τρόπος παρεμπόδισης της κυκλοφορίας εντύπου (Μάνεσης, ό.π., σελ. 34, σημ. 83) και στην οποία υπόκεινται κατ' εξαίρεση τα έντυπα εν γένει κατά το άρθρο 14 παρ. 3 του Συντάγματος. Επίσης, το επίμαχο βιβλίο ως έργο τέχνης εξαιρείται από την έννοια του άσεμνου εντύπου κατά την έννοια του άρθρου 30 του Ν. 5060/1931 "περί τύπου" και επομένως από τη δυνατότητα κατασχέσεως, πράγμα το οποίο προκύπτει, όχι μόνο από τον πιο πάνω νόμο αλλά και απευθείας από την αυξημένη προστασία της ελευθερίας της τέχνης κατά το άρθρο 16 παρ. 1 του Συντάγματος. Κατά συνέπεια, το

επίμαχο βιβλίο, ως έργο τέχνης, όπως πιθανολογήθηκε εξαιρείται από τη δυνατότητα κατασχέσεως, έστω κι αν ακόμη θεωρηθεί ότι με τις παρατιθέμενες στην αίτηση περικοπές τούτου καθυβρίζεται η Χριστιανική θρησκεία ή ότι είναι άσεμνο.

Επομένως, στην προκειμένη περίπτωση που η προσβολή της προσωπικότητας των αιτούντων, ως προς την εκδήλωσή της που αφορά το θρησκευτικό τους συναίσθημα επήλθε κατά τα εκτιθέμενα στις κρινόμενες αιτήσεις με την αναγραφή καθυβριστικών του θρησκευματος και άσεμνων περικοπών που έχουν περιληφθεί στο επίμαχο βιβλίο που αποτελεί έργο τέχνης και έχει ήδη εκδοθεί και κυκλοφορήσει δεν είναι δυνατή ούτε η άρση της προσβολής ούτε η παράλειψή της στο μέλλον, αφού αυτό θα ήταν δυνατόν να επιτευχθεί μόνο με την κατάσχεση του βιβλίου ή με την απαγόρευση της κυκλοφορίας του, πράγμα όμως που είναι κατ' αποτέλεσμα ταυτόσημο με την κατάσχεση (ΠΠρΑθ 22338/1996, ό.π., ΜΠρΑθ 8064/1986, ό.π. και ΜΠρΗρ 345/1979, ό.π. με σύμφωνες παρατηρήσεις Μιχ. Χατζηπροκοπίου, κάτω απ' αυτήν), η οποία, όπως προαναφέρθηκε, απαγορεύεται ακόμη και στις εξαιρετικές περιπτώσεις που προαναφέρθηκαν.

Απομένει μετά απ' αυτά στους αιτούντες για την προστασία της προσωπικότητάς τους, αν αυτοί θεωρούν ότι προσβλήθηκε το θρησκευτικό τους συναίσθημα, η εφαρμογή των λοιπών διατάξεων που ρυθμίζουν τα ως άνω θέματα του δικαίου και συγκεκριμένως οι κατά των υπευθύνων προβλεπόμενες ποινικές κυρώσεις και αξιώσεις προς αποζημίωση και ικανοποίηση της ηθικής βλάβης (ΜΠρΑθ 8064/1986, ό.π., ΜΠρΗρ 345/1979 ό.π., Ι. Καράκωστα, συναλλακτικές υποχρεώσεις του τύπου και προστασία της προσωπικότητας, ΕλλΔ/νη 34.1422 και ιδίως 1427-1428, Κ. Μπέης, ό.π., τ. 16, άρθρο 731, σελ. 726). Ανεξάρτητα απ' αυτά, οι αιτούντες κρίνουν ως βλάσφημο και καθυβριστικό του θρησκευματος το επίμαχο βιβλίο αποκλειστικά με βάση όσα αναφέρονται στις εκτιθέμενες στην αίτηση περικοπές τούτου, αυτοτελώς λαμβανόμενες, πλην όμως, αν συνδυαστεί το περιεχόμενο των περικοπών αυτών με το λοιπό περιεχόμενό του και τον προαναφερόμενο σκοπό τούτου που συνίσταται κατά κύριο λόγο στο να καταδείξει και να καταδικάσει το μισογυνισμό, που διαπνέει διαχρονικά όλους τους κλάδους της κουλτούρας και της επιστήμης εδώ και χιλιετίες, δεν προκύπτει κακόβουλη ενέργεια του συγγραφέα αποσκοπούσα ευθέως στην καθύβριση της Ορθοδόξου Εκκλησίας ή άλλης ανεκτής θρησκείας και μάλιστα με τη χρήση χυδαίων ή καταφρονητικών εκδηλώσεων αναφερομένων στα δόγματα της Ορθοδόξου Χριστιανικής Εκκλησίας, ώστε να δύναται να γίνει λόγος ότι με τα όσα αναφέρονται στις πιο πάνω περικοπές καθυβρίζεται η Ορθόδοξος Χριστιανική Εκκλησία και ότι συνεπεία τούτου προσβάλλεται η προσωπικότητα των αιτούντων στην εκδήλωσή της που αφορά το θρησκευτικό συναίσθημα τούτων.

Τέτοια προσβολή της προσωπικότητας των αιτούντων και μάλιστα ως πλήττουσα ειδικά και συγκεκριμένα το θρησκευτικό συναίσθημα τούτων δεν μπορεί να θεωρηθεί κατ' αντικειμενική κρίση ότι επιφέρει η μυθοπλασία της λογοτεχνίας και της ποίησης και στην προκειμένη περίπτωση όσα αναφέρονται στις παρατιθέμενες στις κρινόμενες αιτήσεις περικοπές τους επίμαχου βιβλίου, αν ληφθεί υπόψη ότι το περιεχόμενο τούτου κατά τα προαναφερόμενα κινείται στο χώρο του παράδοξου της αλληγορίας και της φαντασίας ώστε ουδεμία φράση να εκλαμβάνεται τοις μετρητοίς και να θεωρείται ότι αποβλέπει σε προσβολή του θρησκευτικού συναισθήματος και σε φτηνό σκανδαλισμό του αναγνώστη.

Εξάλλου, στην προκειμένη περίπτωση, το επικαλούμενο με τις κρινόμενες αιτήσεις δικαίωμα προσωπικότητας των αιτούντων, συγκρούεται με το δικαίωμα του καθού συγγραφέα στην ελεύθερη καλλιτεχνική και πνευματική δημιουργία και στην ελεύθερη έκφραση των στοχασμών του, οι οποίες κατά τα προαναφερόμενα προστατεύονται από τις διατάξεις των άρθρων 16 παρ. 1 και 14 παρ. 1, 2 και 3 του

Συντάγματος. Η προστασία των τελευταίων αυτών ελευθεριών, επειδή αποσκοπεί στη διαφύλαξη ύψιστων κοινωνικών αγαθών, καλύπτει (νομιμοποιεί) και προσβολές του δικαιώματος της προσωπικότητας που τυχόν ενυπάρχουν στην ενάσκησή τους, όπως συμβαίνει στην προκειμένη περίπτωση και με την επικαλούμενη από τους αιτούντες προσβολή του δικαιώματος προσωπικότητάς τους, διότι η προσωπικότητα και αν θίγεται, εφόσον δεν προσβάλλεται η αξία του ανθρώπου, έχει στη συγκεκριμένη περίπτωση υποδεέστερη σημασία σε σχέση με το αγαθό των ως άνω ελευθεριών (Ολ.ΑΠ 13/1999, ό.π.). Περαιτέρω, φορείς της ελευθερίας της τέχνης, όπως προαναφέρθηκε είναι όχι μόνον οι καλλιτεχνικοί δημιουργοί αλλά και τα πρόσωπα που απολαμβάνουν (ή εμποδίζονται να απολαύσουν) ένα έργο τέχνης, δηλαδή το κοινό τους (ακροατές, θεατές, αναγνώστες, αγοραστές κ.ο.κ.) και συνεπώς το επικαλούμενο δικαίωμα προσωπικότητας των αιτούντων συγκρούεται και μ' αυτό των λοιπών πολιτών στην ελεύθερη ανάγνωση του επίμαχου βιβλίου, που κατοχυρώνεται συνταγματικά επίσης ως εκδήλωση και αυτό της προσωπικότητας, σε μία δε δημοκρατική κοινωνία, όπως καθορίζεται από το Σύνταγμα, ως προς τη νομική έκφασή της η ελληνική κοινωνία, δεν μπορεί να θεωρηθεί επιτρεπτό να επιβάλλεται στους άλλους τι πρέπει να διαβάσουν (Σημείωση Γ. Ρήγου, κάτω από τη ΜΠΑ 17115/1988 ΕλλΔνη 30.1382).

Πέραν τούτων, στην προκειμένη περίπτωση δεν πιθανολογήθηκαν γεγονότα που να συνιστούν επείγουσα περίπτωση, ώστε να δικαιολογείται η λήψη των αιτούμενων ασφαλιστικών μέτρων, αφού όπως προέκυψε ειδικότερα, το επίμαχο βιβλίο έχει τεθεί στην κυκλοφορία και διατίθεται προς πώληση μέσω των βιβλιοπωλείων ήδη από τον Οκτώβριο του 1999 έχοντας πραγματοποιήσει 28 εκδόσεις, ακολουθώντας πλέον φθίνουσα πορεία πωλήσεων, ώστε να μη θεωρείται ότι οι αιτούντες υφίστανται βλάβη από την περαιτέρω διάθεση και κυκλοφορία τούτου.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, πρέπει ν' απορριφθούν και οι πρώτη και τρίτη από τις παραπάνω αιτήσεις ως ουσιαστικά αβάσιμες και να συμψηφιστούν τα δικαστικά έξοδα μεταξύ των διαδίκων στις αιτήσεις αυτές, λόγω εύλογης αμφιβολίας των αιτούντων για την έκβαση της δίκης (άρθρο 179 ΚΠολΔ).

{Πρόεδρος Ειρήνη Καλού - ΑΔΗΜΟΣΙΕΥΤΗ}

Η΄

ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
Αριθμός Απόφασης 10519/2001

Ραδιοτηλεοπτική εκπομπή - Δημόσια υπηρεσία - Γενικό συμφέρον - Προσωπική ελευθερία -. Κατά την έννοια του άρθρου 15 παρ. 2 του Σ η λειτουργία ραδιοτηλεοπτικών σταθμών αποτελούσα αντικείμενο έντονου κρατικού ενδιαφέροντος ανάγεται σε θέμα γενικότερου δημόσιου συμφέροντος. Η έννοια του γενικού συμφέροντος στην περίπτωση αυτή ταυτίζεται με τις αρχές του άρθρου 15 του Σ (αντικειμενικότητα, πολυμέρεια, υψηλή ποιοτική στάθμη) και επιπλέον παραπέμπει στην έννοια της δημόσιας υπηρεσίας, αντικείμενο της οποίας καθίσταται με το άρθρο αυτό του Σ και η ραδιοτηλεοπτική εκπομπή. Σχέση γενικού συμφέροντος και ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας. Δεν προσβάλλεται η προσωπική ελευθερία των ενήλικων ατόμων, τα οποία επέλεξαν και συναίνεσαν στη συμμετοχή τους σε ραδιοτηλεοπτική εκπομπή και στη δημόσια προβολή στο τηλεοπτικό κοινό της εικόνας τους αυτής. Ο "αυτοπεριορισμός" της προσωπικής ελευθερίας των συμμετεχόντων πιθανολογήθηκε ότι δεν προσκρούει σε διάταξη του Σ ή των νόμων και είναι προσωπικό δικαίωμα των ιδίων και όχι των αιτούντων, οι οποίοι ουδέν δικαίωμα έχουν να ζητούν την προστασία των συμμετεχόντων. Επιπλέον από κανένα στοιχείο δεν πιθανολογήθηκε ότι η "εικονική καθημερινότητα" των συμμετεχόντων στην ραδιοτηλεοπτική εκπομπή προσβάλλει τα κρατούντα χρηστά ήθη ή την προσωπικότητα των αιτούντων ως τηλεθεατών.

Κείμενο Απόφασης

Σύμφωνα με τη διάταξη της παρ. 2 άρθρου 14 Σ, ο τύπος είναι ελεύθερος. Η

λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο απαγορεύονται. Κατά τις διατάξεις του άρθρου 15 Σ: "1. Οι προστατευτικές για τον τύπο διατάξεις του προηγούμενου άρθρου δεν εφαρμόζονται στον κινηματογράφο, τη φωτογραφία, τη ραδιοφωνία και κάθε άλλο παρεμφερές μέσο μετάδοσης λόγου ή παράστασης. 2. Η ραδιοφωνία και η τηλεόραση υπάγονται στον άμεσο έλεγχο του κράτους". Σκοπό δε έχουν την αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων, καθώς και προϊόντων του λόγου και της τέχνης. Πρέπει, πάντως, να εξασφαλίζεται η ποιοτική στάθμη των εκπομπών που επιβάλλει η κοινωνική αποστολή τους και η πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας. Η λειτουργία ραδιοτηλεοπτικών σταθμών, αποτελούσα αντικείμενο εντόνου κρατικού ενδιαφέροντος, ανάγεται σε θέμα γενικότερου δημοσίου συμφέροντος. Η έννοια του γενικού συμφέροντος στην περίπτωση αυτή, ταυτίζεται με τις αρχές του προεκτεθέντος άρθρου 15 Σ (αντικειμενικότητα, πολυμέρεια, υψηλή ποιοτική στάθμη), απ' ετέρου δε παραπέμπει στην έννοια της δημοσίας υπηρεσίας, αντικείμενο της οποίας καθίσταται με το άρθρο αυτό (15 Σ) και η ραδιοτηλεοπτική εκπομπή. Πολύ πιο διακριτική, αλλ' εξίσου προβληματική είναι η παρεμβολή της έννοιας του γενικού συμφέροντος, ιδίως όταν τίθενται ζητήματα σχετικά με τις εκφάνσεις της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (άρθρο 5 παρ. 1 Σ) ή της προσωπικής ελευθερίας (παρ. 3). Οι ειδικότερες μορφές της προσωπικής ελευθερίας, σύμφωνα με το περιεχόμενο της παρ. 3 άνω άρθρου 5 Σ ταξινομούνται σε δύο μέρη: α. Στην "προσωπική ασφάλεια" και β. Στην "προσωπική ελευθερία", αντίστροφη έννοια της οποίας είναι η έννοια 1. της στέρησης της προσωπικής ελευθερίας, δηλ. η παρεμπόδιση του να προβάλλεται και 2. του περιορισμού της προσωπικής ελευθερίας (έννοια δεσμευτική: π.χ. απαγόρευση διαμονής κ.λπ.).

Τα προσωπικά δικαιώματα μαζί με τα ατομικά δικαιώματα αναγνωρίζονται στη δημοκρατία ως θεμελιώδη δικαιώματα. Το πρόβλημα των εγγυήσεων για την τήρηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι πολύ γενικό και εμπίπτει στο ευρύ θέμα των εγγυήσεων της τήρησης του Συντάγματος. Ένα θεμελιώδες δικαίωμα κινδυνεύει από 3 κατηγορίες ενδεχομένων παραβάσεων: 1. Η πρώτη κατηγορία παραβάσεων, πηγή της έχει κινδύνους εξωτερικούς. 2. Η δεύτερη πηγή παραβάσεων ή διακινδυνεύσεως, είναι ο ίδιος ο φορέας του δικαιώματος, δηλ. ο δικαιούχος. Αυτό συμβαίνει σε δύο περιπτώσεις: α. Όταν αντί να γίνεται χρήση γίνεται κατάχρηση του θεμελιώδους δικαιώματος και β. Αν γίνει δεκτό πως ο φορέας δικαιούται να παραιτηθεί απ' αυτό. Μία τρίτη πηγή κινδύνων για την ακριβή τήρηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων βρίσκεται στις περιπτώσεις συρροής και σύγκρουσης των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η σύγχρονη θεωρία του Συνταγματικού Δικαίου δεν δέχεται - και εύλογα - τη νομική δυνατότητα παραίτησης από τα θεμελιώδη δικαιώματα (αρχή αναπαλλοτρίωτου των θεμελιωδών δικαιωμάτων). Εύστοχα ο Γ. Μιχαηλίδης - Νουάρος, μελετώντας τη σύγκρουση του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου με το δικαίωμα της ελευθερίας του τύπου, δέχεται τη θεωρία της συγκεκριμένης στάθμισης των αγαθών. Η στάθμιση αυτή, κατά τον συγγραφέα, συντελείται τόσο σε ένα επίπεδο αντικειμενικό, με βάση τις κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις, όσο και σε ένα επίπεδο υποκειμενικό, που προσδιορίζεται από τη βούληση του ενδιαφερομένου ατόμου. Η στάθμιση οφείλει να αναζητήσει την όσο το δυνατό αποτελεσματικότερη προστασία και των δύο συγκρουόμενων δικαιωμάτων (αρχή της πρακτικής αρμονίας).

Εξάλλου, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 914-919 ΑΚ, χωρεί αξίωση αποζημίωσης από αδικοπραξία, με απαραίτητη προϋπόθεση: την υπαιτιότητα, τη ζημία και την ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου συμπεριφοράς και ζημίας. Περαιτέρω, πράξεις διαταρακτικές της προσωπικότητας (προσβολή προσωπικότητας 57 ΑΚ) μπορεί να αφορούν οποιαδήποτε από τα αγαθά, τα οποία συνθέτουν την

προσωπικότητα του ατόμου (δηλ. σωματικά αγαθά, ηθικά και ατομικά στοιχεία, ψυχικά, συναισθηματικά, ελευθερία). Απαράβατος όρος τίθεται η οριοθέτηση της τελευταίας (ελευθερίας) μέχρι του σημείου όπου τα όρια ελευθερίας του άλλου ατόμου (όρ.: Το ισχύον Σύνταγμα της Ελλάδας, Αριστόβουλου Μάνεση, Συνταγματικά Δικαιώματα, τ. α', ατομικές ελευθερίες, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, εκδ. Σάκκουλα, σ. 129 επ., Δημ. Τσάτσου, Συνταγματικό Δίκαιο, τ. γ', Θεμελιώδη Δικαιώματα, I Γεν. Μέρος, εκδ. Σάκκουλα 1988, Ευαγ. Βενιζέλου, Το Γενικό Συμφέρον και οι περιορισμοί των Συνταγματικών δικαιωμάτων, εκδ. Παρατηρητής, 1990, του ιδίου, Η ραδιοτηλεοπτική έκρηξη, Συνταγματικά πλαίσια και νομοθετικές επιλογές, 1989, σ. 30 επ., Β. Βαθρακοκοίλη, Αναλυτική Ερμ. ΑΚ, υπ' άρθρα 914, 919, 57).

(...) Η αίτηση, η οποία παραδεκτά φέρεται προς συζήτηση ενώπιον του δικαστηρίου τούτου, δικάζοντας κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων (άρθρα 686 επ. ΚΠολΔ) είναι νόμιμη, μη κατατείνουσα σε πλήρη ικανοποίηση του δικαιώματος και απορριπτομένων των τανατία υποστηριζόμενων από τους καθ' ων (άρθρα 731, 732, 692 παρ. 4 ΚΠολΔ, Π. Τζίφρα, Ασφαλιστικά Μέτρα, 1985, σ. 270 επ.). Υπέρ των αιτούντων παρενέβη προσθέτως, παραδεκτά, με δήλωσή του στο ακροατήριο το Σωματείο με την επωνυμία "Σ.Π.Τ.**" (Π. Τζίφρας, ό.π. σ. 33 επ.).

Η καθ' ης αρνείται την αίτηση. Υπέρ της καθ' ης παρενέβη προσθέτως, παραδεκτά, με δήλωσή της στο ακροατήριο, η ανώνυμη εταιρία με την επωνυμία "Ε.Τ.Κ.Κ.Π.**". Η αίτηση και οι υπέρ των αιτούντων και της καθ' ης πρόσθετες παρεμβάσεις, πρέπει να συνεκδικασθούν (246 ΚΠολΔ) να ερευνηθεί η υπόθεση για το κατ' ουσία βάσιμο αυτής.

Από τις ένορκες καταθέσεις των μαρτύρων των διαδίκων (Γ.Π.** και Μ.Α.** καθ' ης) και από όλα τα έγγραφα, που προσκομίζουν οι διάδικοι, πιθανολογήθηκαν τα ακόλουθα: Η υπέρ της καθ' ης παρεμβαίνουσα Α.Ε. με την επωνυμία "Ε.Τ.Κ.Κ.Π.**" είναι η εκτελέστρια παραγωγός της τηλεοπτικής παραγωγής "b.b.**" στην Ελλάδα. Η προβολή της τηλεοπτικής αυτής παραγωγής γίνεται από τον τηλεοπτικό σταθμό της καθ' ης Α.** Η τηλεοπτική παραγωγή συνίσταται στην 23ωρη καθημερινή εικονοποίηση της συμβιώσεως 12 συμμετεχόντων ατόμων (6 ανδρών και 6 γυναικών), οι οποίοι επελέγησαν για να συγκατοικήσουν σε μία "οικία" πλατώ 200 τ.μ. περίπου, επί 112 ημέρες, χωρίς εξωτερική πληροφόρηση και επαφή, και οι, κατόπιν ψηφοφορίας, τέσσερις εξ αυτών εναπομείναντες θα λάβουν οι μεν τρεις από ένα αυτοκίνητο, ο δε τελευταίος χρηματικό έπαθλο ύψους 50.000.000 δραχμών. Ο τηλεοπτικός σταθμός της καθ' ης μεταδίδει καθημερινώς, στις 22 μ.μ. και επί μία ώρα, επιλεγμένα στιγμιότυπα από τη συγκατοίκηση των άνω ατόμων, τα οποία με τη συναίνεσή τους συμμετέχουν ως "οιονεί" ηθοποιοί, υποδυόμενοι τον εαυτό τους, σε ένα "ιδιότυπο" μακρόβιο τηλεοπτικό παιχνίδι με πολλά στοιχεία θεατρικότητας. Πιθανολογείται από τα παραπάνω ότι αφ' ενός δεν προσβάλλεται η προσωπική ελευθερία των άνω ενηλίκων ατόμων (συμμετεχόντων), τα οποία επέλεξαν και συνήνεσαν στη συμμετοχή τους στο "b.b.**" και στη δημόσια προβολή στο τηλεοπτικό κοινό της εικόνας τους αυτής. Ο "αυτοπεριορισμός", με τον άνω περιγραφέντα τρόπο της προσωπικής ελευθερίας των συμμετεχόντων πιθανολογήθηκε ότι δεν προσκρούει σε καμία διάταξη του Σ ή των νόμων, είναι προσωπικό δικαίωμα των ιδίων ως φορέων και δικαιούχων και όχι των αιτούντων, οι οποίοι ουδέν έννομο δικαίωμα έχουν να αιτούνται την προστασία αυτών (συμμετεχόντων). Καθ' όσον δε αφορά τους λοιπούς ισχυρισμούς των (αιτούντων), από κανένα στοιχείο δεν πιθανολογήθηκε ότι η "εικονική καθημερινότητα" των συμμετεχόντων στο "b.b.**", τουλάχιστον έτσι όπως προβάλλεται από τα επιλεγμένα στιγμιότυπα ωριαίως καθημερινά από τον τηλεοπτικό σταθμό της καθ' ης,

προσβάλλει τα κρατούντα χρηστά ήθη ή την προσωπικότητα των αιτούντων ως τηλεθεατών, πολλώ δε μάλλον κάποιο ατομικό τους δικαίωμα, αφού οι αιτούντες, ως ενήλικες, έχουν τη δυνατότητα της επιλογής ποιοτικότερων για τους ίδιους τηλεοπτικών προβολών, αντί της παρακολουθήσεως του από τον (ιδιωτικό) τηλεοπτικό σταθμό της καθ' ης προβαλλομένου, με την ένδειξη "απαραίτητη η γονική συναίνεση", "b.b.**". Συνεπώς, ως ασκούντες τη γονική μέριμνα επί των ανηλίκων τέκνων τους και εν όψει της πιο πάνω ενδείξεως, μπορούν να ασκούν έλεγχο και εποπτεία επ' αυτών, ώστε να μην τους επιτρέπουν να παρακολουθούν την εκπομπή, αν κατά την κρίση τους δεν πρέπει. Κατ' ακολουθίαν, σύμφωνα και με όσα στις αρχικές σκέψεις της παρούσης περιλαμβάνονται, η αίτηση πρέπει, καθώς και η υπέρ αυτής πρόσθετη παρέμβαση, ν' απορριφθούν ως ουσιαστικά αβάσιμες. Η εκατέρωθεν δικαστική δαπάνη πρέπει να συμψηφισθεί στο σύνολό της, λόγω της εύλογης αμφιβολίας των αιτούντων για την έκβαση της παρούσας δίκης (άρθρο 179 ΚΠολΔ).

{Πρόεδρος Ε. ΚΑΛΟΓΕΡΑΤΟΥ - ΝοΒ 2002 Τόμος 50 Σελ. 540}

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Π.Ν. Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α', Εκδόσεις Α.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1991
2. Α.Γ. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, τ. III Ι' έκδοση, Αθήνα 2004

3. Κ.Γ. Καρακώστα, Το Δίκαιο των ΜΜΕ, Εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα, 1998
4. Γ.Κ.Καρακώστα, Προσωπικότητα και Τύπος, Εκδόσεις Α.Ν.Σάκκουλα, 2000
5. Γ.Π.Κίκη, Η Ελευθερία των Οπτικοακουστικών Μέσων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2003
6. Δ.Κόρσου, Τύπος και Ραδιοτηλεόραση, Εκδόσεις Α.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1989
7. Β.Σκούρη, Κρατερού Ιωάννου, Ελευθερία της Διαφήμισης, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1996
8. Β.Ι.Φίλια, Το Συνταγματικό Δικαίωμα της Ελευθεροτυπίας και η κατά το άρθρο 367 Π.Κ. πρόσθετος προστασία
9. Κ.Χ. Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2η έκδοση, Εκδόσεις Α.Ν.Σάκκουλα 2002
10. Jean Noel Jeanneney: Η ιστορία των ΜΜΕ από την εμφάνισή τους ως τις μέρες μας, Εκδόσεις Παπαδήμα 1999.